

Волинський національний університет
імені Лесі Українки

ACTA PAEDAGOGICA VOLYNIENSES

Випуск 5

Видавничий дім
«Гельветика»
2023

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Вітюк Валентина Володимирівна, доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії і методики початкової освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки (*головний редактор*);

Антонюк Володимир Зіновійович, кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету педагогічної освіти та соціальної роботи, Волинський національний університет імені Лесі Українки (*відповідальний секретар*);

Брушневська Ірина Миколаївна, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки;

Ємчик Олександра Григорівна, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки;

Красонь Катаржина (Krasoń Katarzyna), prof. dr hab, заступник декана з наукової роботи, Сілезький університет у Катовіце, Польща;

Кузава Ірина Борисівна, доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки;

Лякішева Анна Володимирівна, доктор педагогічних наук, професор кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи, Волинський національний університет імені Лесі Українки;

Пріма Дмитро Анатолійович, доктор педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки;

Пріма Раїса Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри теорії і методики початкової освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки;

Семенов Олександр Сергійович, доктор педагогічних наук, доцент, професор, завідувач кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки;

Семенова Наталія Іванівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки.

Журнал ухвалено до друку Вченою радою
Волинського національного університету імені Лесі Українки
20 грудня 2023 р., протокол № 14

Науковий журнал «Acta Paedagogica Volynienses»
zareєстровано Міністерством юстиції України
(Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 24807-14747Р від 27.04.2021)

«Acta Paedagogica Volynienses» включено до Переліку наукових фахових видань України
категорії Б у галузі педагогічних наук (спеціальності 012 – Дошкільна освіта, 013 – Початкова освіта,
016 – Спеціальна освіта) відповідно до Наказу МОН України
від 29.06.2021 № 735 (додаток 4).

Офіційний сайт видання: www.journals.vnu.volyn.ua/index.php/pedagogy

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення
StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

ISSN 2786-4693 (Print)

ISSN 2786-4707 (Online)

© Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2023

РОЗДІЛ 1 ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

УДК 373.2.015.3:[373.2.016:51+373.3.016:51]

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2023.5.1>

Оксана ВІЛЬХОВА

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, вул. Остроградського, 2, м. Полтава, Україна, 36000
ORCID: 0000-0002-9152-2511

Юлія ПАВЛЕНКО

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, вул. Остроградського, 2, м. Полтава, Україна, 36000
ORCID: 0000-0001-7430-9869

Бібліографічний опис статті: Вільхова, О., Павленко Ю. (2023). Проблема наступності у змісті навчання математики між ЗДО і початковою школою. *Acta Paedagogica Volynienses*, 5, 3–9, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2023.5.1>

ПРОБЛЕМА НАСТУПНОСТІ У ЗМІСТІ НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ МІЖ ЗДО І ПОЧАТКОВОЮ ШКОЛОЮ

У статті проаналізовано проблему наступності дошкільної і початкової ланок освіти у системі неперервного математичного розвитку. З'ясовано, що показником ефективності реалізації завдань Базового компонента дошкільної освіти є його наступність зі стандартами початкової школи. Виділено три групи питань, що дозволяють ефективно і поетапно реалізовувати чинні програми розвитку, навчання і виховання дітей дошкільного віку та освітні програми для I класу початкової школи.

Виокремлено одну з ключових позицій у забезпеченні наступності в освітньому процесі – зв'язок змісту дошкільної і початкової освіти, що забезпечується шляхом побудови Базового компоненту дошкільної освіти та Концепції нової української школи на компетентній основі. Відповідно, наступність та перспективи математичного розвитку дитини в закладах дошкільної та початкової освіти забезпечується завдяки: наступності у змісті навчання і виховання; наступності у формах і методах освітньої діяльності; наступності педагогічних вимог і умов навчання і виховання дітей.

На етапі переходу вихованців ЗДО у початкову школу окреслено коло проблем, що стосуються особливостей предметного змісту математичної підготовки дошкільників, а також організаційні питання їхньої діяльності, які будуть суголосними педагогічному інструментарію вчителя початкової школи. Виділено педагогічні умови ефективної реалізації наступності у вивченні математики дітьми на етапі переходу із ЗДО до школи: наступність у побудові змісту навчальних завдань; узгодженість усіх компонентів методичної системи на основі діяльнісного підходу; педагогічна підтримка учасників освітнього процесу, що забезпечить гнучку адаптацію дитини дошкільного віку до навчання в початковій школі.

Відтак, з'ясовано особливості успішного досягнення безперервності освіти, якісного математичного розвитку дітей старшого дошкільного віку та їх готовності до вивчення математики у Новій українській школі. Автори називають одним із визначальних результатів ефективного забезпечення наступності між ЗДО і школою при вивченні математики – готовність до продовження формування математичної компетентності в ЗЗСО.

Ключові слова: дошкільна освіта, початкова освіта, логіко-математичний розвиток, наступність, діти дошкільного віку, молодші школярі, математична освіта.

Oksana VILKHOVA

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Preschool Education, Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University, Ostrogradsky str., 2, Poltava, Ukraine, 36000
ORCID: 0000-0002-9152-2511

Yuliia PAVLENKO

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Elementary Education, Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University, Ostrogradsky str., 2, Poltava, Ukraine, 36000
ORCID: 0000-0001-7430-9869

To cite this article: Vilkhova, O., Pavlenko, Yu. (2023). Problema nastupnosti u zmisti navchannia matematyky mizh ZDO i pochatkovoju shkoloiu [The problem of continuity in the content of mathematics education between kindergarten and primary school]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 5, 3–9, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2023.5.1>

THE PROBLEM OF SEQUENCE IN THE CONTENT OF TEACHING MATHEMATICS BETWEEN PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS AND PRIMARY SCHOOL

The article analyzes the problem of continuity of preschool and elementary education in the system of continuous mathematical development. It was found that the indicator of the effectiveness of the implementation of the tasks of the Basic component of preschool education is its continuity with the standards of the primary school. Three groups of issues have been identified that allow effective and step-by-step implementation of current programs of development, education and upbringing of preschool children and educational programs for the 1st grade of primary school.

One of the key positions in ensuring continuity in the educational process is singled out – the connection of the content of preschool and primary education, which is ensured by building the Basic component of preschool education and the Concept of a new Ukrainian school on a competency basis. Accordingly, the continuity and prospects of a child's mathematical development in preschool and elementary education institutions is ensured thanks to: continuity in the content of education and upbringing; continuity in the forms and methods of educational activity; continuity of pedagogical requirements and conditions of education and upbringing of children.

At the stage of the transition of children from preschool to elementary school, a range of problems related to the specifics of the subject content of preschoolers' mathematical training, as well as organizational issues of their activities, which will be consonant with the pedagogical tools of the elementary school teacher, are outlined. Pedagogical conditions for the effective implementation of continuity in the study of mathematics by children at the stage of transition from preschool to school are highlighted: continuity in the construction of the content of educational tasks; consistency of all components of the methodical system based on the activity approach; pedagogical support of participants in the educational process, which will ensure flexible adaptation of a preschool child to primary school education.

Therefore, the peculiarities of successful achievement of continuity of education, qualitative mathematical development of older preschool children and their readiness to study mathematics in the New Ukrainian School have been clarified. The authors call one of the defining results of the effective provision of continuity between the preschool and the school in the study of mathematics – the readiness to continue the formation of mathematical competence in the preschool.

Key words: *preschool education, primary education, logical-mathematical development, continuity, preschool children, younger schoolchildren, mathematical education.*

Актуальність проблеми. Проблема збереження спадкоємності, послідовності та узгодженого викладу матеріалу програм з математики для першокласників та дітей дошкільного віку була і залишається однією із ключових у системі неперервної освіти. Це пов'язано із глобальною необхідністю підвищення інтелектуального потенціалу суспільства, що сприятиме його виходу з економічної та духовної кризи, спричиненої російським вторгненням.

Педагогічна діяльність сучасних шкіл та закладів дошкільної освіти спрямована на

пошук шляхів і форм упровадження нових технологій задля досягнення освітньої мети – розвитку логіко-математичних здібностей і обдарувань дітей дошкільного і молодшого шкільного віку. Для її реалізації потрібен творчий креативний педагог, що здатен до пошуку інноваційних та ефективних форм і прогресивних методів виховного впливу на особистість, які були б адекватними сучасній парадигмі дошкільної і початкової освіти.

Європейська за своєю цивілізаційною належністю українська нація повинна спира-

тися у своєму розвитку на європейську людиноцентричну систему цінностей, яка не раз доводила свою ефективність. Для якісного забезпечення логіко-математичного розвитку вихованців ЗДО та учнів загальноосвітніх шкіл суттєве значення має осмислення навчального матеріалу на новому рівні та формування активної пізнавальної позиції вихованців. Для цього педагогічній спільноті обов'язково необхідно дотримуватися принципу наступності у системі неперервної математичної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Зміст наступності в ЗДО (закладах дошкільної освіти) і ЗЗСО (закладах загальної середньої освіти) конкретизується різними вченими тривалий період, нині цією проблемою займаються: Н. Бібік, Т. Білик, Г. Белошиста, О. Вашуленко, Н. Візгалова, К. Волинець, Н. Гончар, О. Гришко, Т. Дорошенко, С. Дубяга, Л. Загородня, О. Запорожець, В. Іванова, О. Ковшар, Н. Манжелій, В. Мацько, І. Перережко, А. Чаговець, та ін.

Питання наступності у логіко-математичному розвитку старших дошкільників і першокласників були і залишаються досить актуальними у теорії і практиці дошкільної та початкової освіти. Огляд літератури дозволив встановити, що робіт, присвячених теоретичному та практичному аналізу означеної проблеми недостатньо, а у наявних наукових розвідках не відбито комплексне осмислення проблеми наступності як необхідної умови результативності освітнього процесу.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати специфіку реалізації наступності під час навчання математики між ЗДО та початковою ланкою освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Показником ефективності реалізації завдань БКДО (Базового компонента дошкільної освіти) є його наступність зі стандартами загальної середньої освіти (першої ланки).

Одну із ключових позицій у забезпеченні наступності і перспективності в освітньому процесі посідає зв'язок змісту дошкільної і початкової освіти. Т. Дорошенко, В. Мацько підкреслюють, що цей зв'язок полягає поетапності й послідовності реалізації чинних програм розвитку, навчання і виховання дітей дошкільного віку та освітньої програми для 1 класу початкової школи. При цьому автори наголошують на обов'язковості урахування «розвитку дитини,

з яким вона прийшла до першого класу школи, що сприятиме органічному, природному збагаченню особистісного розвитку, започаткованому в дошкільному періоді життя та створить умови для успішного подальшого зростання і переходу дитини з першого рівня освіти до наступного» (Doroshenko, Matsko, 2019, p. 80).

Наступність у змісті дошкільної і початкової освіти можна зобразити схематично (рис. 1).

Державним стандартом початкової освіти окреслені такі ключові компетентності: вільне володіння державною мовою, здатність спілкуватися рідною та іноземними мовами, математична компетентність, компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій, інноваційність, екологічна, інформаційно-комунікаційна, культурна, громадянські та соціальні компетентності, підприємливість та фінансова грамотність, навчання впродовж життя. Зазначені компетентності формуються на основі компетентностей, що закладені у дошкільному віці: здоров'язбережувальної, комунікативної, предметно-практичної, ігрової, сенсорно-пізнавальної, природничо-екологічної, художньо-продуктивної, мовленнєвої, соціальної, особистісно-оцінної (згідно БКДО).

Очевидно, що здійснення наступності між ЗДО і школою дозволяють виділити наступні групи проблем:

1. Наступність у змісті навчання і виховання.
2. Наступність у формах і методах освітньої роботи.
3. Наступність педагогічних вимог і умов виховання дітей.

Ми підтримуємо думку О. Вашуленко, про те, що наступність у навчанні забезпечується саме методично й психологічно обґрунтованою побудовою програм, підручників, додержанням послідовності руху від простого до складного (принцип концентризму) у навчанні та організації самостійної роботи дітей і взагалі всією системою методичних засобів (Vashulenko, 2020).

При цьому, слід зауважити, що поза увагою науковців і педагогів-практиків часто залишаються анатомо-фізіологічний аспект та управлінський.

За даними моніторингового дослідження, на запитання з відкритою формою відповідей про те, яких аспектів стосується наступність між ЗДО і школою, практикуючі вихователі обирали у більшості випадків (78 % респондентів) відповідь щодо психолого-педагогічного аспекту наступності.

Рис. 1. Наступність у змісті дошкільної та початкової освіти

Близько 34 % опитаних педагогів висловили своє бажання отримати додаткову інформацію про зміст і умови ефективності реалізації наступності між дошкільною і початковою ланками освіти. Що ще раз доводить актуальність обраної теми.

Також у практиці дошкільної освіти на етапі переходу вихованців у початкову школу особливо гостро постають питання особливостей предметного змісту, тобто змісту математичної підготовки дошкільників і, звісно, організаційні питання їхньої діяльності, які будуть суголосними педагогічному інструментарію вчителя початкової школи.

Шляхом узагальнення виявлених проблем наступності у роботі ЗДО і школи було виявлено три групи таких проблем (представлено схематично у вигляді схеми – рис. 2).

Відомо, що гра є провідним видом діяльності дітей дошкільного віку, для молодших школярів – це навчання. Педагоги повинні враховувати цей факт і використовувати у своїй

роботі ігрові методи і форми навчання, особливо при опануванні математичної компетентності молодшими школярами.

Отже, наступність необхідно здійснювати з урахуванням її дидактичних аспектів (пріоритетна позиція учня в освітньому процесі, встановлення перспектив в змісті освіти, опора на провідний вид діяльності тощо).

Новий погляд на математичну освіту зумовив появу інших аспектів дослідження наступності вивчення математики на етапі переходу з дошкільної освітньої ланки в ЗЗО.

Розгляд проблеми наступності в руслі розвиваючого навчання відображено в роботах Н. Істоміної. Науковиця наголошує, що реалізацію завдань наступності в початкових класах потрібно шукати не стільки на шляху простого перенесення тих чи інших тем з програми початкової школи в зміст дошкільної математичної освіти, а скільки на шляху поліпшення якості навчання і його розвиваючих функцій» (Pavlenko, 2013, p. 47).

Рис. 2. Актуальні проблеми наступності у роботі закладу дошкільної освіти і школи

Встановлення спадкоємних зв'язків у розвиваючому навчанні математиці В. Туркіна вбачає у створенні «поля спадкоємних зв'язків» у різних математичних умінях (проводити міркування, шукати докази, доводити твердження) (Turkina, 2003).

Таким чином, наступність у момент переходу здобувачів освіти від дошкільної ланки до шкільної може відображатися як на загальнопедагогічному чи загальнометодичному рівнях, так і в межах однієї теми чи розділу програми, а, відповідно, повинно враховуватися у формуванні прийомів розумових дій. Однак для здійснення даного процесу в рамках нової парадигми математичної освіти як процесу становлення особистості людини шляхом оволодіння нею основами математичних знань і умінь математичної діяльності необхідний методич-

ний підхід, в якому знаходять відображення: логіка побудови основних змістовно-методичних ліній курсу, що враховує взаємозв'язок і розвиток досліджуваних школярами понять, розвиток мислення учнів і психологічні основи формування навчальної діяльності.

У процесі вивчення психолого-педагогічної і методичної літератури нами були виділені педагогічні умови ефективної реалізації наступності у вивченні математики дітьми на етапі переходу із ЗДО до школи (рис. 3).

Дамо більш детальні пояснення виділених умов.

1. Наступність у побудові змісту навчальних завдань. Навчальне завдання є основним засобом організації навчальної діяльності, воно обумовлює характер навчальних дій школяра. Тому зміст, формулювання і система навчальних

завдань повинні відповідати наступним принципам: принцип евристичної основи навчальних завдань; принцип використання моделювання при виконанні завдань, принцип варіативності формулювання навчальних завдань; принцип діалогічного спрямованості у виконанні навчальних завдань; принцип практичної спрямованості у виконанні навчальних завдань.

2. Узгодженість усіх компонентів методичної системи на основі діяльнісного підходу. З метою забезпечення наступності повинні бути узгоджені всі компоненти методичної системи (мета, завдання, зміст, методи, засоби і форми організації). Вивчення математики повинно відрізнятися системністю навчальних завдань, їх адекватністю концепції математичної освіти, дошкільної і початкової. Зміст має бути націлений на усвідомлення дитиною навчальних завдань, на оволодіння способами їх вирішення і на формування у неї предметних, метапредметних, особистісних умінь і здатностей на компетентнісній основі.

Т. Дорошенко і В. Мацько звертають увагу педагогічних працівників на те, що дієвим засобом забезпечення наступності і перспективності дошкільної і початкової освіти може стати реалізація діяльнісного підходу через введення в освітній процес різних видів дитячої діяльності творчого характеру (ігор, технічного і художнього моделювання тощо); насичення освітнього простору практико-орієнтованими ситуаціями, наближеними до реального життя. Такі ситуації, що відповідають потребам дітей у практичних діях, сприятимуть максимальній активізації пізнавальних інтересів і формуванню почуття відповідальності за найближче оточення (ділянка школи, рослини на ділянці, у групі/класі, вміння цінувати речі тощо). Діапазон дидактичних методів і прийомів варто розширювати розвивальними іграми і вправами, логічними задачами, проблемними питаннями, ігровими технологіями, що активізують у дітей мислення і уяву. Потрібно організувати сис-

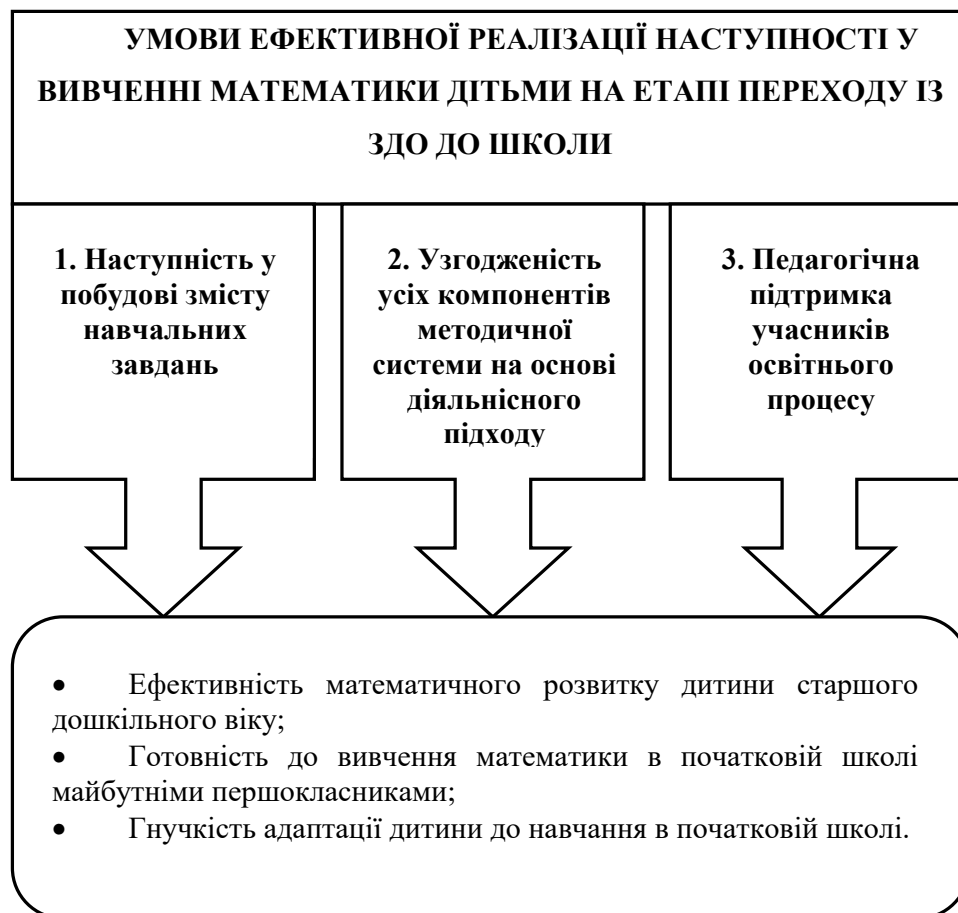

Рис. 3. Умови ефективної реалізації наступності у вивченні математики дітьми на етапі переходу із ЗДО до школи

тематичні спостереження, пошуково-дослідну діяльність, використовуючи розвивальне середовище групи/класу (Doroshenko, Matsko, 2019, p. 81).

3. Педагогічна підтримка учасників освітнього процесу, що забезпечить гнучку адаптацію дитини дошкільного віку до навчання в початковій школі.

На нашу думку, завдяки комплексному підходу до забезпечення цих умов можна досягти ефективності безперервності освіти, якісного математичного розвитку дитини старшого дошкільного віку та її готовності до вивчення математики у Новій українській школі.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, аналіз наукових праць у педагогічній теорії і практиці дозволяє констатувати, що процес організації навчальної

діяльності має спиратися на досвід дітей попередньої вікової групи, тобто на здобуті в ЗДО елементарні математичні уявлення та способи дій. Послідовне здійснення наступності надає навчанню перспективний характер, при якому окремі теми розглядаються не ізольовано одна від одної, а у взаємозв'язку, який дозволяє будувати його з орієнтуванням на подальший освітній процес. Успішність реалізації наступності у змісті та організації вивчення математики між сучасним ЗДО та школою визначається означеними умовами, дотримання яких сприятиме підвищенню ефективності математичного розвитку дитини. Перспективи подальших досліджень убачаємо у необхідності поглибленого вивчення проблем наступності у навчанні математики між дошкільної і початковою ланками освіти у країнах Європейського Союзу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Базовий компонент дошкільної освіти / авт. кол.: Байер О. М., Безсонова О. К., Брежнєва О. Г., Гавриш Н. В., Загородня Л. П., Косенчук О. Г., Корнєєва О. Л., Лисенко Г. М., Левінець Н. В., Машовець М. А., Мордоус І. О., Нерянова С. І., Піроженко Т. О., Половіна О. А., Рейпольська О. Д., Шевчук А. С. *Сайт МОН*. 2021. 38 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01.pdf>
2. Вашуленко О. В. Психологічні передумови організації повторення. *Електронна бібліотека*. URL: http://library.udpu.org.ua/bl_shkolu.pdf
3. Державний стандарт початкової освіти. *Сайт Закон.Рода*. 2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
4. Дорошенко Т. М., Мацько В. В. Теорія та методика формування елементарних математичних уявлень : навч. посіб. / упоряд. Кременчук : ПП «Бітарт», 2019. 96 с.
5. Павленко Л. Г. Роль дидактичних ігор у розвитку логіко-математичних здібностей дошкільників. *Таврійський вісник освіти*. 2013. № 2(42) С. 44–49.
6. Туркіна В.М. Встановлення зв'язків наступності в процесі навчання математики : *автореф. дис. на здоб. ст.док. пед. наук*. К., 2003. 49 с.

REFERENCES:

1. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity (2021) [Basic component of preschool education] / avt. kol. : Baiier O. M., Bezsonova O. K., Brezhnieva O. H., Havrysh N. V., Zahorodnia L. P., Kosenchuk O. H., Kornieieva O. L., Lysenko H. M., Levinets N. V., Mashovets M. A., Mordous I. O., Nerianova S. I., Pirozhenko T. O., Polovina O. A., Reipolska O. D., Shevchuk A. S. Sait MON, 38 p. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01.pdf>
2. Vashulenko O. V. (2020) Psykholohichni peredumovy orhanizatsii povtorennia. Elektronna biblioteka. URL: http://library.udpu.org.ua/bl_shkolu.pdf.
3. Derzhavnyi standart pochatkovoї osvity (2018) [State standard of primary education] *Sait Zakon.Rada*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
4. Doroshenko T. M., Matsko V. V. (2019) Teoriia ta metodyka formuvannia elementarnykh matematychnykh uiavlen : navch.posib. / uporiad. Kremenchuk : PP «Bitart», 96 p. [in Ukrainian]
5. Pavlenko L. H. (2013) Rol dydaktychnykh ihor u rozvytku lohiko-matematychnykh zdbnosteї doshkilnykiv. *Tavriiskyi visnyk osvity*. № 2(42) P. 44–49. [in Ukrainian]
6. Turkina V. M. (2003) Vstanovlennia zviazkiv nastupnosti v protsesi navchannia matematyky : avtoref. dys. na zdob. st.dok. ped. nauk. K., 49 p. [in Ukrainian]

УДК 37:378]:005.336.2

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2023.5.2>

Олександра ЄМЧИК

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти,
Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13,
м. Луцьк, Волинська область, Україна, 43000

ORCID: 0000-0003-0261-8595

Бібліографічний опис статті: Ємчик, О. (2023). Формування творчої компетентності майбутнього фахівця з дошкільної освіти засобами педагогічних задач. *Acta Pedagogica Volynienses*, 5, 10–14, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2023.5.2>

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ З ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАДАЧ

Статтю присвячено розв'язанню проблеми формування творчої компетентності фахівців з дошкільної освіти, що сприятиме вдосконаленню професійної підготовки у магістратурі. Дослідження спрямоване на підвищення рівня творчого потенціалу магістра дошкільної освіти, котрий у майбутній діяльності визначає готовність до постійного самовдосконалення та творчий підхід до організації та здійснення педагогічної діяльності в умовах закладу дошкільної освіти.

Узагальнюючи підходи науковців визначено поняття творчої компетентності фахівця дошкільної освіти, як інтегративної якості особистості, спрямованої на єдність мотивації до творчої педагогічної діяльності, готовності до вирішення задач, котрі виникають в освітньому процесі закладу дошкільної освіти, переосмислення педагогічного досвіду роботи з дітьми раннього і дошкільного віку з метою їх удосконалення та підвищення ефективності власної професійної діяльності.

Одним із інтерактивних методів, котрі використовуються у педагогічному процесі вищої школи з метою розвитку творчих якостей фахівця визначено педагогічну задачу. Вона виступає одним із найефективніших засобів організації проблемно-пошукового навчання у процесі професійної підготовки, адже потребує лише мінімальних зусиль та затрат часу, проте за змістом нічим не поступається іншим методам.

Узагальнено такі організаційно-педагогічні умови формування творчої компетентності фахівця з дошкільної освіти за допомогою педагогічних задач: науково-методичне забезпечення творчої діяльності здобувачів у процесі навчання, створення педагогом розвивального комфортного середовища для забезпечення ефективності процесу формування творчої компетентності, забезпечення досвіду практичної діяльності у сфері дошкільної освіти, стимулювання та активізація самостійної творчості здобувачів освіти.

Основою забезпечення умови із наявності науково-методичного забезпечення творчої діяльності здобувачів у процесі навчання у контексті використання педагогічних задач розроблено навчально-методичний посібник «Педагогічна творчість та самоменеджмент організатора дошкільної освіти» та методичні рекомендації «Педагогічні задачі у творчості фахівця з дошкільної освіти».

Ключові слова: творча компетентність фахівця з дошкільної освіти, педагогічні задачі, формування творчої компетентності.

Oleksandra YEMCHYK

Candidate of Pedagogic Sciences, Associate Professor at the Department of General Pedagogy
and Preschool Education, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Ave, Lutsk, Ukraine, 43000

ORCID: 0000-0003-0261-8595

To cite this article: Yemchik, O. (2023). Formuvannia tvorchoi kompetentnosti maibutnoho fakhivtsia z doshkilnoi osvity zasobamy pedahohichnykh zadach [Formation of the creative competence of the future specialist in pre-school education by means of pedagogical tasks]. *Acta Pedagogica Volynienses*, 5, 10–14, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2023.5.2>

FORMATION OF THE CREATIVE COMPETENCE OF THE FUTURE SPECIALIST IN PRE-SCHOOL EDUCATION BY MEANS OF PEDAGOGICAL TASKS

The article is devoted to solving the problem of the formation of creative competence of specialists in preschool education, which will contribute to the improvement of professional training in the master's degree. The research is aimed at increasing the level of creative potential of the master of preschool education, which in the future activity determines the readiness for constant self-improvement and a creative approach to the organization and implementation of pedagogical activities in the conditions of the preschool education institution.

Summarizing the approaches of scientists, the concept of creative competence of a preschool education specialist is defined as an integrative quality of a personality aimed at the unity of motivation for creative pedagogical activity, readiness to solve problems that arise in the educational process of a preschool education institution, rethinking the pedagogical experience of working with children of early and preschool age with in order to improve them and increase the efficiency of their own professional activity.

One of the interactive methods used in the pedagogical process of a higher school for the purpose of developing the creative qualities of a specialist is a pedagogical task. It is one of the most effective means of organizing problem-based learning in the process of professional training, because it requires only minimal effort and time, but in terms of content it is in no way inferior to other methods.

The following organizational and pedagogical conditions for the formation of the creative competence of a specialist in preschool education with the help of pedagogical tasks are summarized: scientific and methodological support for the creative activity of students in the learning process, the creation of a comfortable developmental environment by the teacher to ensure the effectiveness of the process of forming creative competence, providing experience of practical activities in the field of preschool education, stimulation and activation of independent creativity of education seekers.

The educational and methodological manual "Pedagogical creativity and self-management of the organizer of preschool education" and methodical recommendations "Pedagogical tasks in the creativity of a specialist in preschool education" were developed as the basis for ensuring the condition of the availability of scientific and methodological support for the creative activity of students in the learning process in the context of using pedagogical tasks.

Key words: *creative competence of a preschool education specialist, pedagogical tasks, formation of creative competence.*

Актуальність проблеми. Професійна підготовка педагогів дошкільної освіти постає як джерело всебічної культурної освіченості особистості майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти, формування професійно значущих знань та умінь, здатності до новаторства, творчості та самореалізації.

Заклади вищої освіти здійснюють підготовку свідомої національної інтелігенції, сприяють оновленню і збагаченню інтелектуального генофонду нації, вихованню її духовної еліти, примножують творчий потенціал, який забезпечить високу ефективність діяльності майбутніх фахівців. Цього можна досягти через:

– створення необхідних умов для вільного розвитку особистості студента-магістранта, його мислення і загальної культури шляхом залучення до різноманітних видів творчої діяльності;

– формування «Я»-концепції людини-творця на основі самоосвіти, саморозвитку, самовиховання, самовдосконалення, моральної самозавершеності, самоменеджменту.

Професійна компетентність, творчість, культура, індивідуальний стиль, інноваційний та дослідницький підходи до діяльності, її продуктивність є найважливішими компонентами

професіоналізму педагога, його педагогічної майстерності.

Розв'язання проблеми формування творчої компетентності фахівців з дошкільної освіти сприятиме вдосконаленню професійної підготовки у магістратурі, спрямоване на підвищення рівня творчого потенціалу магістра дошкільної освіти, котрий у майбутній діяльності визначає готовність до постійного самовдосконалення та творчий підхід до організації та здійснення педагогічної діяльності в умовах закладу дошкільної освіти.

Мета дослідження полягає в презентації власного досвіду формування творчої компетентності майбутнього фахівця з дошкільної освіти за допомогою педагогічних задач.

Виклад основного матеріалу дослідження. Творчість – це своєрідне та неповторне поєднання мотиваційних, емоційних, інтелектуальних, естетичних, екзистенційних, комунікативних і творчих якостей, які разом індексують творчий стиль поведінки, забезпечують продуктивність, новизну, унікальність засобів, результат діяльності трансформації в різних сферах життя (Zhukova, pp. 115).

Однією зі складових професійної компетенції сучасного кваліфікованого фахівця, поряд

з ключовими, О. Кіян визначає таку якість особистості, як творчий потенціал, що характеризується рівнем та інтенсивністю художніх потреб особистості, тим, як вона їх задовольняє; оцінюється ступенем товариськості, характером і міцністю встановлюваних контактів, динамікою; визначається комплексом умінь та навичок, здатністю до дії та мірою їх реалізації у певній сфері діяльності або спілкуванні, обсягом і якістю інформації; включає в себе психологічні якості, що забезпечують продуктивність; характеризується морально-етичними нормами, цінностями (Кіян, рр. 19).

Творчу компетентність більшість учених розглядають як готовність і здатність педагога вирішувати типові та незвичайні педагогічні завдання залежно від ситуації нестандартними способами та прийомами (Biletska, Sorina, Pidvarko, рр. 98).

С. Яланська визначає творчу компетентність майбутнього вчителя як найвищий рівень розвитку професійної компетентності, коли людина здійснює професійну діяльність на творчій основі стабільно і неперервно (Jalanska, рр. 60–61).

Також учені наголошують, що творча компетентність педагога включає в себе важливі складники, які допоможуть майбутньому фахівцю у подальшій професійній діяльності залучати дітей до світу творчості. Це такі якості: здатність до творчості, вирішення проблемних і креативних завдань; винахідливість, гнучкість і критичність розуму; самобутність і впевненість у собі; здатність ставити і вирішувати нестандартні завдання; здатність до аналізу, синтезу, комбінування; розвиток мислення, уваги, естетичного сприйняття дійсності; розвиток уваги, спостережливості; емоційний відгук на дійсність; самостійна творча діяльність і художньо-творчі уміння (Biletska, Sorina, Pidvarko, рр. 99).

Узагальнюючи підходи науковців визначимо поняття творчої компетентності фахівця дошкільної освіти, як інтегративну якість особистості, спрямованої на єдність мотивації до творчої педагогічної діяльності, готовності до вирішення задач, котрі виникають в освітньому процесі закладу дошкільної освіти, переосмислення педагогічного досвіду роботи з дітьми раннього і дошкільного віку з метою їх удосконалення та підвищення ефективності власної професійної діяльності.

Компетентність як результат освіти та особистісне надбання, як зазначено у БКДО, відображає систему взаємопов'язаних компонентів фізичного, психічного, соціального, духовного розвитку особистості (Nakaz):

емоційно-ціннісне ставлення;

сформованість знань;

здатності та навичок до активного творчого впровадження набутого досвіду, тобто до регуляції досягнень, поведінки діяльності.

Враховуючи підхід розробників Державного стандарту вбачаємо за необхідність синхронізувати із ним складові компоненти творчої компетентності фахівця з дошкільної освіти і визначити такі як мотиваційний, когнітивний та операційний.

Одним із інтерактивних методів, котрі використовуються у педагогічному процесі вищої школи з метою розвитку творчих якостей фахівця, особливо стосовно галузі педагогічної освіти, є педагогічна задача. Вона виступає одним із найефективніших засобів організації проблемно-пошукового навчання у процесі професійної підготовки, адже потребує лише мінімальних зусиль та затрат часу, проте за змістом нічим не поступається іншим методам.

Педагогічна задача – це завжди осмислення педагогічної ситуації, що склалася з метою переміщення її на новий рівень, що наближає до мети педагогічної діяльності, це пошук оптимальних шляхів вирішення ситуації, що виникла, у чому, на наш погляд, і полягає педагогічна майстерність.

Ситуація може не трансформуватися в задачу, якщо педагог її не помічає, ігнорує або робить вигляд, що нічого не сталося. Будь-яка задача може мати декілька варіантів розв'язку. Це залежить від рівня педагогічної майстерності, педагогічного спрямування, теоретико-методологічних знань і практичних умінь вихователя (Oliinyuk, рр. 13).

Розв'язання педагогічної задачі включає в себе вирішення педагогічної ситуації. Схема її аналізу (первинний аналіз ситуації → формулювання задачі → розв'язання задачі (прийняття рішення) → аналіз прийнятого рішення) практично повністю відповідає схемі творчого процесу (виокремлення проблеми → зародження ідеї, формулювання задачі → пошук рішення → вирішення проблеми → перевірка). Адже будь-яка творчість починається з поста-

новки проблеми, задачі, яку належить вирішити. Проблема у стадії вирішення створює проблемну ситуацію, котра примушує особистість актуалізувати свої творчі потенції: фантазувати, будувати гіпотези, висувати нові ідеї, провадити подумки експерименти, переосмислювати відомі способи, методи, включати нові форми дискусійного мислення.

Крім того, розв'язання педагогічних задач є своєрідним підготовчим етапом, тренуванням у вирішенні завдань, що мають місце в реальному педагогічному процесі, оскільки використання педагогічних ситуацій дозволяє студенту відчувати себе суб'єктом освітнього процесу, прогнозувати свої дії у суперечливих ситуаціях або передбачати чи усувати їх негативні наслідки.

У процесі розв'язування професійно-педагогічних задач у педагогів формується високий рівень розвитку таких інтегративних якостей індивідуальності, як самостійність, активність, критичне мислення. Тому, вважаємо, сформованість самоосвітніх умінь можлива в умовах, коли: 1) педагог може самостійно сформулювати проблему (задачу); 2) здатний самостійно знаходити її розв'язок; 3) розв'язує задачу продуктивними способами; 4) здійснює контроль цього процесу, підвищує рівень самоосвітньої діяльності. Тому рівень формування самоосвітніх умінь вихователя визначається способом та методологією розв'язання професійно-педагогічних задач, стимулюється ситуаціями педагогічних труднощів, втіленими в конкретний зміст видів самоосвіти.

В основі змісту методики використання педагогічних задач у процесі формування творчої компетентності фахівців з дошкільної освіти покладено тезу, що підготовка здобувачів освіти – майбутніх педагогів до рішення педагогічних завдань здійснюється через навчальні педагогічні задачі, котрі розв'язуються у процесі теоретичного навчання, педагогічної практики, самостійної та індивідуально-дослідної

роботи студентів. Організація такої діяльності забезпечується варіативністю рішень запропонованих викладачем проблем та ситуацій, різноманітністю форм їх використання, багатоваріантністю позицій викладача і студентів у процесі розв'язання цих задач.

Ефективність процесу формування творчої компетентності здобувачів освіти у професійній підготовки забезпечуватимуть такі організаційно-педагогічні умови: науково-методичне забезпечення творчої діяльності здобувачів у процесі навчання, створення педагогом розвивального комфортного середовища для забезпечення ефективності процесу формування творчої компетентності, забезпечення досвіду практичної діяльності у сфері дошкільної освіти, стимулювання та активізація самостійної творчості здобувачів освіти.

Основою забезпечення умови із наявності науково-методичного забезпечення творчої діяльності здобувачів у процесі навчання у контексті використання педагогічних задач нами було розроблено навчально-методичний посібник «Педагогічна творчість та самоменеджмент організатора дошкільної освіти» та методичні рекомендації «Педагогічні задачі у творчості фахівця з дошкільної освіти».

Висновки і перспективи подальших досліджень. Тенденції зростання показників рівня розвитку компонентів творчої компетентності магістрів дошкільної освіти під час педагогічного експерименту, який проводився на базі Волинського національного університету імені Лесі Українки, підтверджують, що розв'язання спеціальних професійно-орієнтованих задач сприятиме стимулюванню творчих пізнавальних здібностей педагога, цілеспрямованню до саморозвитку, самонавчання, що власне є складовими творчої компетентності фахівця з дошкільної освіти. Такий підхід забезпечить оволодіння майбутнім вихователем основами педагогічної майстерності, підвищення фахового рівня.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Білецька М. В., Сопіна Я. В., Підварко Т. О. Формування художньо-творчої компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі професійної підготовки. *Педагогічні науки: теорія та практика*. 2021. № 2. С. 96–100.
2. Жукова Д. В. Компоненти творчої компетентності майбутніх педагогів професійного навчання. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Вип. 49(1). С. 114–118.
3. Кіян О. Творча компетентність педагога в рамках реалізації Концепції «Нова українська школа». *Нова педагогічна думка*. 2018. № 3. С. 17–20.
4. Наказ МОН «Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція» № 33 від 12.01.2021 р. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf

5. Олійник І. Розв'язання професійно-педагогічних задач як необхідна складова майстерності викладача вищої школи. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2016. № 1. С. 7–24.
6. Яланська С. П. Психологія творчості : навч. посібник. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2014. 180 с.

REFERENCES:

1. Biletska M. V., Sopina Ya. V., Pidvarko T. O. (2021) Formuvannya khudozhno-tvorchoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia muzychnoho mystetstva u protsesi profesiinoi pidhotovky [Formation of artistic and creative competence of the future music teacher in the process of professional training]. *Pedahohichni nauky: teoriia ta praktyka*. № 2. P. 96–100. [in Ukrainian]
2. Zhukova D. V. (2022) Komponenty tvorchoi kompetentnosti maibutnykh pedahohiv profesiinoho navchannia [Components of creative competence of future teachers of vocational training]. *Innovatsiina pedahohika*. Vyp. 49(1). P. 114–118. [in Ukrainian]
3. Kiian O. (2018) Tvorcha kompetentnist pedahoza v ramkakh realizatsii Kontseptsii «Nova ukrainska shkola» [Creative competence of the teacher within the framework of the implementation of the «New Ukrainian School» Concept]. *Nova pedahohichna dumka*. № 3. P. 17–20. [in Ukrainian]
4. Nakaz MON «Pro zatverdzhennia Bazovoho komponenta doshkilnoi osvity (Derzhavnoho standartu doshkilnoi osvity) nova redaktsiia» [Order of the Ministry of Economy of Ukraine «On approval of the Basic Component of Preschool Education (State Standard of Preschool Education) new edition»] № 33 vid 12.01.2021 r. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf [in Ukrainian]
5. Oliinyk I. (2016) Rozv'iazannia profesiino-pedahohichnykh zadach yak neobkhidna skladova maisternosti vykladacha vyshchoi shkoly [Solving professional and pedagogical problems as a necessary component of the mastery of a higher school teacher]. *Pedahohika i psykhohihiia profesiinoy osvity*. № 1. P. 7–24. [in Ukrainian]
6. Ialanska S. P. (2014) Psykhohihiia tvorchosti [Psychology of creativity] : navch. posibnyk. Poltava : PNPУ imeni V. H. Korolenka. 180 p. [in Ukrainian].

УДК 37.01.09

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2023.5.3>

Ірина МЕЛЬНИК

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська область, Україна, 43025

ORCID: 0000-0001-6020-4492

Людмила ВОЛОХ

керівник гуртка груп раннього розвитку дитини, Центр позашкільної освіти Волинської обласної ради, вул. В'ячеслава Чорновола, 3, м. Луцьк, Волинська область, Україна, 43024

ORCID: 0009-0002-1072-3870

Бібліографічний опис статті: Мельник, І., Волох, Л. (2023). Складові конкурентоздатності майбутнього педагога дошкільної освіти. *Acta Paedagogica Volynienses*, 5, 15–21, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2023.5.3>

СКЛАДОВІ КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Стаття висвітлює сутнісну характеристику інтегрованої особистісної якості педагога дошкільної освіти – конкурентоздатності.

Актуальність обраного аспекту дослідження зумовлена інтенсивним розширенням міжнародних зв'язків, входженням України в європейський простір. Змінами освітньої парадигми і напрямку набуття фахівцями з вищою освітою системи значущих компетенцій.

У статті визначено конкретну мету дослідження, яка полягає в узагальненні наявних наукових підходів щодо сутності конкурентоздатності майбутнього працівника дошкільної освіти, з акцентом на уточненні складових досліджуваного феномену.

Методологічним підґрунтям обраного аспекту вивчення є акмеологічний, аксіологічний, компетентнісний підходи, що передбачають вивчення заявленого аспекту з позицій професійної зрілості, ціннісного ставлення до своєї діяльності та її результатів, комплексне засвоєння різних знань і способів практичної діяльності шляхом підвищення своєї кваліфікації, набуття системи компетенцій.

Наукова новизна нашого дослідження полягає в тому, що вперше науково обґрунтовано необхідність конкурентоздатності як важливої інтегративної якості професіонала дошкільної освіти.

Обґрунтовано доцільність компетентнісного підходу у вивченні дефініцій «конкурентоздатність», необхідність розгляду сутнісної характеристики його у зв'язку з такими, як: «професіоналізм», «професійна компетентність», «компетентність», «компетенція», «особистісно-професійний розвиток», «мобільність», «педагогічна майстерність».

Автором виокремлено ключові характеристики конкурентоздатності, такі як: гнучкість, оперативність, емоційність, мобільність, експресивність, стійкість, швидкість реакції. Визначені критерії та складові структури конкурентоздатності, а саме: ціннісно-мотиваційний, особистісно-рефлексивний, компетентнісно-діяльнісний.

Ключові слова: компетентнісний підхід, професіоналізм, педагогічна майстерність, професійна компетентність, конкурентоздатність.

Ірина MELNYK

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of General Pedagogy and Preschool Education, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Ave, Lutsk, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0001-6020-4492

Lyudmila VOLOKH

Head of the Group of Early Child Development Groups, Center for Out-of-School Education of the Volyn Regional Council, Viacheslava Chornovola str., 3, Lutsk, Ukraine, 43024

ORCID: 0009-0002-1072-3870

To cite this article: Melnyk, I., Volokh, L. (2023). Skladovi konkurentozdatnosti maibutnoho pedahoha doshkilnoi osvity [Components of the competitiveness of the future teacher of preschool education]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 5, 15–21, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2023.5.3>

COMPONENTS OF THE COMPETITIVENESS OF THE FUTURE TEACHER OF PRESCHOOL EDUCATION

The article highlights the essential characteristic of the integrated personal quality of a preschool teacher – competitiveness.

The relevance of the chosen aspect of the study is due to the intensive expansion of international relations, Ukraine's entry into the European space. Changes in the educational paradigm and direction of acquisition by specialists with higher education of a system of significant competencies.

The article defines the specific purpose of the study, which is to summarize the existing scientific approaches to the essence of the competitiveness of the future employee of preschool education, with an emphasis on clarifying the components of the phenomenon under study.

The methodological basis of the chosen aspect of the study is acmeological, axiological, competence approaches, involving the study of the declared aspect from the standpoint of professional maturity, value attitude to their activities and its results, comprehensive assimilation of various knowledge and methods of practical activity by improving their skills, acquiring a system of competencies.

The scientific novelty of our research lies in the fact that for the first time the need for competitiveness as an important integrative quality of a preschool education professional has been scientifically substantiated.

The expediency of the competence approach in the study of the definitions of "competitiveness", the need to consider its essential characteristics in connection with such as: "professionalism", "professional competence", "competence", "competency", "personal and professional development", "mobility", "pedagogical skills" are substantiated.

The author identified the key characteristics of concursionability, such as: flexibility, efficiency, emotionality, mobility, expressiveness, stability, reaction speed. The criteria and components of the structure of competitiveness are defined, namely: value-motivational, personality-reflexive, competence-activity.

Key words: *competence approach, professionalism, pedagogical skills, professional competence, competitiveness.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Тенденції розвитку світової спільноти, формування постіндустріального інформаційного суспільства, інтеграція України в європейський освітній простір, підвищення вимог до підготовки кваліфікованих кадрів спонукають до активізації процесу підготовки фахівців дошкільної освіти. У сучасному суспільстві однією з провідних, ключових вимог до спеціаліста освітньої сфери є володіння ним сукупністю компетентностей.

Практика переконливо свідчить, що лише висока освіченість і професіоналізм особистості фахівця здатні забезпечити його конкурентоздатність на сучасному ринку праці, успішність вирішення професійних проблем, ефективність взаємодії та майстерність професійного спілкування й партнерства з іншими.

Характер сучасних трансформаційних процесів в Україні, їх масштабність та глибина суперечності складного періоду соціально-економічних змін останніх років зумовлюють загострення інтересу до проблеми конкурентоздатності фахівця.

Актуальність дослідження зумовлена потребою стимуляції особистісної самореалізації

фахівців, зміною освітньої парадигми, труднощами сучасного періоду в розвитку нашого суспільства, масштабністю й гостротою його соціальних, культурних та економічних проблем.

Саме тому наукове дослідження актуалізує зростання значущості розробки й ефективного застосування теоретико-методичних засад підготовки конкурентоздатного фахівця дошкільної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема підготовки конкурентоздатного фахівця дошкільної освіти зумовлює чітке розуміння сутності, структури та особливостей конкурентоздатності працівника означеного профілю. У контексті нашого дослідження цінними є наукові доробки І. Гузій, А. Ангеловського, Л. Бодьян, В. Медведь, Л. Сушенцевої, Г. Ватаманюк та ін.

Чимало авторів розглядають питання конкурентоздатності у зв'язку з ключовими компетентностями фахівця (В. Басараб, І. Борець, І. Зимня, Н. Мелькесцева та ін. Більшість авторів акцентують на тому, що здатність конкурувати, як здійснювати певну діяльність в конкретних умовах, потребує необхідних знань, умінь, навичок (компетенцій та компетентностей), професійних якостей. сказане підтверджує ком-

петентнісну основу конкурентоздатності майбутнього педагога дошкільної освіти.

Виділення невіршених частин проблеми.

Шляхи формування конкурентоздатного педагога дошкільної освіти потребують подальших наукових розвідок. Недостатньо вивчені особливості конкурентоздатності у структурі професійних компетенцій працівника дошкільної освіти.

Мета статті: узагальнити наявні наукові підходи щодо сутності конкурентоздатності майбутнього працівника дошкільної освіти з акцентом на уточненні складових досліджуваного феномену.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Досягнення успіху у професійній діяльності майбутнім педагогом дошкільної освіти на основі конкурентоздатності є важливою складовою, оскільки «конкурувати» в освітньо-виховному середовищі означає здійснювати діяльність в умовах суперництва, боротьби за першість.

Водночас акцентуємо, що цей процес повинен ґрунтуватися на морально-етичних цінностях, гуманних принципах. Відповідно на означених цінностях й принципах має здійснюватися підготовка студентів, які в майбутньому стануть ключовими у професійній діяльності вихователя ЗДО.

Для майбутнього педагога дошкільної освіти важливо усвідомити необхідність розвитку власної конкурентоздатності як запоруки успішної професійної діяльності.

Ми абсолютно згодні з позицією І. Гузій, «що мотиви розвитку конкурентоздатності майбутнього педагога посилюється ситуацією фінансово-економічної та соціальної нестабільності, реформуванням освітніх систем оптимізацією навчальних установ, невизначеністю механізмів фінансування навчальних закладів» (Гузій, 2017, р. 386).

Останнім часом термін «конкурентоздатність» ширше входить у вжиток паралельно з такими, як «професіоналізм», «професійно-педагогічна діяльність», «професійна компетентність», «педагогічна майстерність», набуває все більшої значущості для педагогічної діяльності. Сьогодні ні в кого не викликає сумніву той факт, що компетентність, професіоналізм, професійний розвиток, конкурентоздатність є ключовими при характеристиці рівня

освіченості й професійної зрілості педагога дошкільної освіти.

Одним із пріоритетів державної політики в розвитку дошкільної освіти у ХХІ столітті є орієнтація на формування життєвої компетенції дитини, здійснення якого неможливе без компетентнісного підходу до проблеми дорослими, то доречним вважаємо тлумачення поняття «компетентність». За визначенням, даним у «Коментарі до Базового компоненту дошкільної освіти України, – компетентність є сукупною характеристикою людини щодо відповідності життєдіяльності до умов і вимог життя та природних можливостей; володіння досвідом, який дає змогу висловлювати зважене судження, займати певну позицію» (Коментар до базового компонента дошкільної освіти в Україні, 2003, р. 189).

Безперечно, компетентнісний підхід у сучасній освіті має забезпечити вищий рівень компетентності суб'єкта навчання. Дотримання компетентнісного підходу у ЗВО спрямоване на комплексне засвоєння знань і способів практичної діяльності протягом життя, шляхи підвищення кваліфікації та самоосвіти, завдяки яким майбутній фахівець набуває здатності успішної власної реалізації в професійній діяльності, соціальної самостійності, мобільності, вільно орієнтується у навколишньому середовищі та успішно вирішувати складні завдання.

На наше глибоке переконання поняття «конкурентоздатність» педагога дошкільної освіти немислимо розглядати поза таким, як «професіоналізм», «особистісно-професійний розвиток», «професійна-компетентність», «педагогічна майстерність», «компетентність».

Логіка нашого дослідження об'єктивує потребу з'ясування суті вищезазначених категорій.

Відомо, що нова концептуальна модель компетентностей, необхідних для повноцінної участі в демократичних процесах та мирного співжиття з іншими людьми в культурно багатоманітних суспільствах розроблена Радою Європи у 2016 році (Компетентності для культури демократії – Живемо разом як рівноправні громадяни в культурно багатоманітному демократичному суспільстві, 2016, р.23).

У цьому документі компетентність визначається як здатність особистості активізувати, мобілізувати, ефективно застосувати цінності, ціннісні орієнтації, знання, переконання, уміння,

навички, відповідно до вимог, викликів, можливостей у визначеному контексті (Компетентності для культури демократії – Живемо разом як рівноправні громадяни в культурно багатоманітному демократичному суспільстві, 2016, р.23).

Документи «загальноєвропейські принципи і підходи до компетентності та кваліфікації вчителя» визначає основні вимоги до загальних компетентностей підходів у Європейському Союзі, які правомірно віднести і до кваліфікації педагога дошкільної освіти. Це такі вимоги: працювати з іншими людьми, працювати із знаннями, технологіями та інформацією, працювати в суспільстві та для суспільства (European Commission. Common European Principles for Teacher Competencies and Qualifications, 2005, р. 34).

Зміст поняття «компетентність» у досліджених вітчизняних науковців дещо ширший у порівнянні з визначеними європейських учених. Окрім знань і умінь у певній галузі вчені додають різноманітні особистісні утворення – цінності, мотиви, ставлення тощо. (Васильченко, Гришина, 2006, р.75).

Справедливо вважати, що компетентність – це певна перспектива, яка і тій чи іншій мірі доступна певному фахівцю через його індивідуальні можливості та різні об'єктивні чинники.

Скористаємося визначенням професійної компетентності Л.Карповою як «складного особистісного утворення на засадах теоретичних знань, практичних умінь, значущих особистісних якостей та досвіду, що зумовлюють готовність учителя до виконання педагогічної діяльності та забезпечують високий рівень її самоорганізації» (Карпова, 2004, р.16).

Такі ж сутнісні характеристики професійної компетентності педагога подаються у роботах В. Синенка, О. Комар, Н. Кічук, П. Гусак, Л. Хомич та ін.

Зазначимо, що професійну компетенцію варто розглядати як важливий структурний компонент професійно-педагогічної компетентності.

Відомо, що компетенцію визначають як загальну здатність фахівців мобілізувати в професійній діяльності свої знання, уміння, а також узагальнити способи виконання дій.

Професійна компетенція – це інтеграція знань, умінь, досвіду у відповідній професійній ситуації.

З погляду загальнонаукової методології становлення професіоналізму заслуговують на увагу наукові роботи Є. Барбіної, І. Беха, С. Вершилов-

ського, І. Зязюна, Є. Павлютенкова, А. Деркач, О. Комар, Н. Кічук, Г. Тарасенка та ін.

В акмеологічному розумінні професіоналізм – це система, яка складається із чотирьох взаємопов'язаних підсистем: професіоналізму особистості, професіоналізму діяльності, нормативної діяльності і поведінки та продуктивної Я-концепції.

Професіоналізм особистості – якісна характеристика суб'єкта праці, що відображає професійну кваліфікацію і компетентність, різноманітність ефективних професійних навичок та умінь, у тому числі таких, що базуються на творчих рішеннях, володіння сучасними алгоритмами і способами розв'язання професійних завдань, що сприяє високій і стабільній продуктивності діяльності.

Особистісно-професійний розвиток ми розуміємо як процес розвитку особистості (в широкому сенсі), переважно орієнтований на високий рівень професіоналізму і професійних досягнень.

Актуальності набуває проблема здатності сучасного педагога гнучко реагувати на постійно змінювані умови та зміст своєї професійної діяльності, самостійно працювати над власним розвитком, набувати необхідних для професійної діяльності знань, умінь і навичок, активно і творчо діяти та бути конкурентоздатним, мобільним.

У довідковій літературі мобільність (від франц. mobile – рухливий, рухливість, здатність до швидкого пересування) у загальноприйнятому значенні визначається як здатність до швидкої зміни стану, статусу, вміння швидко орієнтуватись в ситуації, знаходити потрібні форми діяльності. Крім того, мобільність розглядається як соціальна категорія (перехід з одних громадських груп, шарів до інших). більш вузьке розуміння мобільності пов'язано з безпосереднім швидким виконанням певних завдань (Великий тлумачний словник української мови, 2001, р. 534).

Відповідно професійна мобільність науковцями трактується як «готовність до оперативної реалізації оптимальних способів виконання різноманітних завдань у межах своєї професії, володіння професійними прийомами і вміннями та ефективно їх використання з метою виконання будь-яких завдань у суміжних галузях» (Павленко, 2017, р.497).

У руслі дослідження актуальним є звернення до характеристики сутності педагогічної майстерності. зазначимо, що науковці в поняття «педаго-

гічна майстерність» включають сукупність професійних умінь, особистісних характеристик, педагогічне мистецтво, педагогічну творчість, єдність особистісно-ділових якостей і професійної компетентності педагога (Ю. Барабаш, І. Зязюн, А. Макаренко, С. Сисоєва, С. Гончаренко).

Розуміння конкурентоздатності функціонально необхідна педагогу дошкільної освіти, як і освітянам іншого профілю, чия діяльність спрямована передусім на трансляцію суспільно значущих цінностей у особистісній формі, визнання конкурентоздатності чинником розвитку вихованців дає підстави стверджувати, що конкурентоздатність спеціаліста дошкільної освіти варто розуміти як генеральну складову його фахової освіти.

Водночас досліджувану категорію правомірно трактувати як динамічну, що відображає специфіку освітянської парадигми певної історичної доби і перспективною у сучасних умовах динамічного та інтегрованого світу.

Конкурентоздатність тісно корелює з педагогічною культурою, яку науковці визначають як інтегральну характеристику цілісної особистості педагога, специфічне виявлення його суб'єктного загальнокультурного досвіду в умовах професійно-педагогічної діяльності, що забезпечує процес міжпоколінної трансляції знань, цінностей і способів активності та відображає рівень особистісної й професійної зрілості спеціаліста (І. Бех, О. Бондаревська, О. Шевнюк).

Діяльнісний рівень конкурентоспроможного фахівця дошкільної освіти передбачає наявність гнучкості, яку довідкова література визначає як «уміле, швидке пристосування в різних обставинах», як «різноманітність і адекватність, що проявляються в різних формах активності» (Івченко, 2006, р.65).

Проявами гнучкості, за справедливою позицією науковців З. Курлянд, Л. Мітіна, Л. Пустовіт) є експресивність і стійкість особистості.

У словнику іншомовних слів експресія (від лат. *expressio* – вираження, тиснення) трактується як виразність, підкреслене виявлення почуттів, переживань (Сучасний словник іншомовних слів, 2007, р.218). Отже, експресія – це активний емоційний прояв позитивного ставлення до чогось. Стійкість варто розуміти як здатність витримати зовнішній вплив, виявлення наполегливості, твердості, непохитності тощо.

З огляду на сензитивні особливості емоційно-вольової сфери дітей дошкільного віку

емоційну стійкість відзначаємо однією із ключових у діяльності вихователя ЗДО.

Окрім зазначеного для конкурентоздатного педагога притаманні оперативність, динамічність, швидкість реакції та адаптації при зміні педагогічних ситуацій, орієнтованість на досягнення позитивного результату, наполегливість, самостійність.

У 2016 році на Всесвітньому економічному форумі у Давосі були встановлені критерії, які будуть важливі для успішного фахівця у 2020 році: комплексне вирішення проблем, критичність мислення, креативність, управління людьми, координація дій з іншими, емоційний інтелект, формування суджень та прийняття рішень, сервіс-орієнтація, взаємодія, ведення переговорів, когнітивна гнучкість (Павленко, 2017, р. 379).

Ми переконані, що визначені критерії правомірно віднести до характеристики структурних складових конкурентоздатності фахівця дошкільної освіти.

Окрім того, до критеріїв конкурентоздатності, на нашу думку, варто віднести:

- властивості та якості особистості: відкритість новому, довіра до людей і до себе, гнучкість, оперативність, толерантність;
- вмінняб рефлексії, саморегуляції, самовизначення, цілепокладання;
- здібностей бачити, розуміти сутність змін в освіті та суспільстві;
- бачити варіативність і альтернативу розвитку педагогічної ситуації;
- конструктивно, продуктивно. оперативно мислити;
- проектувати необхідні зміни в освітньому середовищі ЗДО;
- вирішувати проблеми;
- адаптування до змін.

На основі аналізу науково-методичної літератури доходимо висновку, що конкурентоздатність – функціонально необхідна складова успішної професійної діяльності вихователя ЗДО.

Правомірною є думка науковці, що гарантом конкурентоздатності педагога є сформована компетентісна основа.

Безперечно, володіти сукупністю компетенцій, необхідних для успішної інтеграції в сучасному соціумі, – означає вміти мобілізувати в даній ситуації отримані знання й досвід. Водночас важливо мобілізувати знання, уміння, поведінкові відносини на умови конкретної діяльності.

На підтримку думки І.Гузій зазначимо, що високі показники конкурентоздатності майбутнього педагога забезпечується розвитком комунікативно-діяльнісного компоненту, який функціонально спрямований на мобілізацію необхідних ресурсів компетентнісної системи при організації власне діяльності в умовах конкурентності (Гузій, 2017, р. 386).

Компетентно-діяльнісний компонент у структурі конкурентоздатності забезпечує постійне вдосконалення компетентнісної системи фахівця, гарантує надання конкурентоспроможних освітніх послуг.

Підтримуємо позицію І.Гузій у виокремленні в структурі досліджуваного поняття ціннісно-мотиваційного і особистісно-рефлексивного компонентів.

Актуальним відзначаємо віднесення до особистісних якостей конкурентоздатного фахівця таких: психологічних (емпатія – здатність до співпереживання), емоційність (у межах норми професійного колективу), аутентичність, відкритість (щодо інноваційності, нових підходів до організації праці), терпимість, розвинута інтуїція, стійкість до стресу, розвинуте сприйняття, мисленеві процеси (аналітичність, рефлексивність, швидкість реакції, креативність, спостережливість, критичність мислення, цілісність мислення), поведінкові (комунікативність, ініціативність, здатність до імпровізації, релаксації, підприємництва, готовність до ризику, управлінських дій, особистої відповідальності за результатом праці) (Енциклопедія освіти 2008, р.41).

Зауважимо, що особистісні якості як складові конкурентоздатного фахівця дошкільної освіти і компетентності, можуть по-різному проявлятися в різних поведінкових моделях, залежно від реалізації конкретної освітньо-виховної мети.

У контексті нашого дослідження акцентуємо на таких важливих особистісних якостях конкурентоздатного професіонала як: творчість, системність мислення, креативність, оригінальність, винахідливість, толерантність, тактовність, добросовісність, відповідальність, гнучкість, мобільність, впевненість, оперативність.

Водночас конкурентоздатний педагог має бути спрямований на постійне самовдосконалення, саморух, саморозвиток, відкритість до змін.

Відтак можна стверджувати, що конкурентоздатний фахівець дошкільної освіти має більше можливостей у подоланні будь-яких кризових

моментів. Наділений вищеназваними рисами на якостями такий педагог здатний швидше адаптуватися до конкретної ситуації, спрямувати свої зусилля на успішне досягнення цілей.

Аналіз наукового фонду дозволяє узагальнити, що конкурентоздатність є важливою і функціональною суттєвою характеристикою професійного педагога дошкільної освіти.

Стосовно суті досліджуваного поняття стверджуємо, що це складний феномен, який віддзеркалює багатогранність й поліфункціональність педагогічної діяльності фахівця дошкільної освіти, готового працювати в постійно змінюваних умовах освітньої сфери, в умовах конкуренції.

За структурою конкурентоздатність складне явище, яке варто розглядати у взаємозв'язку з професійною компетентністю, педагогічною майстерністю, педагогічною культурою, професіоналізмом, професійним саморозвитком. Ключовими ознаками конкурентоздатного фахівця вважаємо динамічність, рухливість, прагнення до самовдосконалення, мобільність, оперативність, гнучкість поведінки, готовність до праці в умовах конкуренції.

Конкурентоздатний фахівець здатний не лише швидко адаптуватися в умовах нових викликів суспільства, але й оперативно оптимізувати свою діяльність.

Компетентності усіх видів є важливими показниками конкурентоздатності педагога ЗДО.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз науково-методичної літератури та узагальнення ключових положень з досліджуваного аспекту дозволяє зробити такі висновки.

Конкурентоздатність – суттєва ознака професійнозрілого працівника дошкільної освіти. Очевидною є значущість її в поліфункціональній діяльності фахівця означеної освітньої сфери.

Аналіз поняття «конкурентоздатність» дозволив нам розглядати його як одну із сутнісних характеристик фахівця, важливу складову професіоналізму педагога ЗДО, як інтеграцію особистісних і професійних якостей.

Сутнісна характеристика досліджуваного поняття розширюється внаслідок обґрунтування таких складових компонентів: ціннісно-мотиваційний, компетентнісно – діяльнісний і особистісно-рефлексивний.

Перспективними подальшого вивчення вбачаємо в аналізі технології формування конкурентоздатного педагога ЗДО.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гузій І. С. Структурно-змістові характеристики професійного навчання. *Науковий журнал «Молодий вчений»*. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», Вип. 1(41), 2017. С. 385–389.
2. Коментар до базового компонента дошкільної освіти в Україні : наук.-метод. посібник / наук. ред. О. Л. Кононко. К. : Ред. журналу «Дошкільне виховання», 2003. 200 с.
3. Компетентності для культури демократії – Живемо разом як рівноправні громадяни в культурно багатоманітному демократичному суспільстві. Страсбург : Видавництво Ради Європи, 2016, Осло : Європейський центр імені Вергеланда, 2018, укр. Переклад. 78 с.
4. European Commission. Common European Principles for Teacher Competencies and Qualifications. Brussel : European Commission, 2005. 68 с.
5. Васильченко Л. В., Гришина І. В. Професійна компетентність керівника школи. Харків : Вид групи «Основа», 2006. 208 с.
6. Карпова Л. Г. Формування професійної компетентності вчителя загальноосвітньої школи : автореф. дис... канд. пед. Наук. спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Харків, 2004. 20 с.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.
8. Павленко М. С. До проблеми сутності поняття «розвиток професійної мобільності». *Науковий журнал «Молодий вчений»*. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2017. Вип. 41. Ч. 3. С. 494–498.
9. Івченко А. О. Тлумачний словник української мови / А. О. Івченко. Харків : Фоліо, 2006. 540 с.
10. Сучасний словник іншомовних слів / уклад Нечвород Л. І. Харків : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2007. 768 с.
11. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень. К. : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

REFERENCES:

1. Huzii I. S. Strukturno- zmistovi kharakterystyky profesiinoho navchannia. [Structural and content characteristics of vocational training] (2017) Naukovyi zhurnal «Molodyi vchenyi». Kherson : Vydavnychiy dim «Helvetyka», Vyp. 1(41). Pp. 385–389.
2. Komentar do bazovoho komponenta doshkilnoi osvity v Ukraini: nauk.-metod. [Comment on the basic component of preschool education in Ukraine] (2003). Posibnyk / Nauk. red. O. L. Kononko. K. : Red zhurnalu «Doshkilne vykhovannia». 200 p.
3. Kompetentnosti dlia kultury demokratiï– Zhyvemo razom yak rivnopravni hromadiany v kulturno bahatomanitnomu demokratychnomu suspilstvi. [Competences for a Culture of Democracy – Living together as equal citizens in a culturally diverse democratic society] (2018). Strasburh : Vydavnytstvo Rady Yevropy, 2016, Oslo : Yevropeyskyi tsentr imeni Verhelanda, ukr. pereklad. 78 p.
4. European Commission. Common European Principles for Teacher Competencies and Qualifications (2005). Brussel : European Commission. 68 p.
5. Vasylchenko L. V., Hryshyna I. V. Profesiina kompetentnist kerivnyka shkoly. [Professional competence of the head of the school] (2006). Kharkiv : Vyd hrupy «Osnova». 208 p.
6. Karpova L. H. Formuvannia profesiinoi kompetentnosti vchytelia zahalnoosvitnoi shkoly: [Formation of professional competence of a secondary school teacher] (2004) : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : spets. 13.00.04 «Teoriia i metodyka profesiinoi osvity». Kharkiv. 20 p.
7. Velykyi tлумачnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [Great explanatory dictionary of the modern Ukrainian language] (2004) / Uklad. i holov. red. V. T. Busel. K. : Irpin : VTF «Perun».1440 p.
8. Pavlenko M. S. Do problemy sutnosti poniattia «rozvytok profesiinoi mobilnosti» [Do problem of the essence of the concept of “development of professional mobility”] (2017). Naukovyi zhurnal «Molodyi vchenyi». Kherson : Vydavnychiy dim «Helvetyka». Vyp. 41. Vol. 3. Pp. 494–498.
9. Ivchenko A. O. Tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy [Explanatory dictionary of the Ukrainian language] (2006) / A. O. Ivchenko. Kharkiv : Folio. 540 p.
10. Suchasnyi slovnyk inshomovnykh sliv [Modern dictionary of foreign words] (2007) / Uklad Nechvorod L. I. Kharkiv : TORSINH PLUS. 768 p.
11. Entsyklopediia osvity [Encyclopedia of Education] (2008) / hol. Red. V. H. Kremen. K. : Iurinkom Inter, 2008. 1040 p.

РОЗДІЛ 2 ПОЧАТКОВА ОСВІТА

УДК 373

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2023.5.4>

Тетяна ГОЛІНСЬКА

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти, Херсонський державний університет, вул. Університетська, 27, м. Херсон, Україна, 73003

ORCID: 0000-0001-7890-7508

Бібліографічний опис статті: Голінська, Т. (2023). Розвиток продуктивної діяльності здобувачів початкової освіти під час занять «Дизайн і технології» з ліплення. *Acta Pedagogica Volynienses*, 5, 22–27, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2023.5.4>

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ЗАНЯТЬ «ДИЗАЙН І ТЕХНОЛОГІЇ» З ЛІПЛЕННЯ

У статті висвітлено діяльність педагогів початкової освіти в Новій українській школі для впливу сенсорного розвитку з моделювання пластичних матеріалів на уроках «Дизайн і технології». Такий процес розкриває почуття прекрасного та бажання творити красу. Встановлено, що поняття «Технологічне навчання» поширюється у навчанні і вихованні для розвитку дітей початкової освіти, яка реалізується засобами класно-урочної та позаурочної діяльності в Новій українській школі.

Доведено, що в освітньому процесі методи навчання технологічної освітньої галузі спонукають до активної розумової й практичної діяльності педагогів в процесі оволодіння навичками художньо-естетичного спрямування, сприяють розвитку їх творчих здібностей, пізнавальної активності й самостійності, оволодіння навичками професійної майстерності. Аргументовано, що застосування технологічних методів навчання допомагає зробити освітній процес власної діяльності не тільки цікавим для педагогів, а й результативним на уроках «Дизайн і технології».

Практичний досвід роботи моделювання з пластичним матеріалом, що використовується вміле один із видів образотворчого мистецтва який впливає на психічний та естетичний розвиток дитини молодшого шкільного віку. У практичній діяльності розширюються знання учнів початкової освіти про підходи та принципи методів моделювання, пропорцій та ознайомлення об'ємних зображень дрібних деталей. Також навчаються використовувати та виконувати необхідні дрібні деталі у процесі навчання з технології. Набути найголовніше і найцінніше у ліпленні з іншими видами пластичних матеріалів, це бачити та відчувати закони краси в естетиці. Практична діяльність розвиває у дітей дрібну моторику яка впливає на рухову сферу пов'язана з оволодінням предметними діями для розвитку продуктивних видів діяльності.

Метою публікації є виокремлення особливостей розвитку продуктивної діяльності здобувачів початкової освіти під час занять «Дизайн і технології» з ліплення.

Вважаємо, що розвиток дитячої творчості на уроках «Дизайн і технології» з ліплення в різних класах початкової школи користуються різноманітними прийомами навчання, які стимулюють прояв самостійності, активності, ініціативи дітей, які розвивають дитячу фантазію, уявлення, творче сприйняття, спостережливість, зорову пам'ять на уроках «Дизайн і технологія» з ліплення в Новій українській школі.

Ключові слова: вчитель початкових класів, пластичне ліплення, професійна підготовка, творче сприйняття, спостережливість, зорову пам'ять, продуктивна діяльність, діти початкової освіти.

Tatiana HOLINSKA

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Pedagogy and Psychology of Preschool and Elementary Education, Kherson State University, University str., 27, Kherson, Ukraine, 73003

ORCID: 0000-0001-7890-7508

To cite this article: Holinska, T. (2023). Rozvytok produktyvnoi diialnosti zdobuvachiv pochatkovoї osvity pid chas zaniat «Dyzain i tekhnolohii» z liplennia [Development of productive activity of primary education students during class “Design and technologies” in sculpting]. *Acta Pedagogica Volynienses*, 5, 22–27, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2023.5.4>

DEVELOPMENT OF THE PRODUCTIVE ACTIVITY OF PRIMARY EDUCATION STUDENTS DURING THE “DESIGN AND TECHNOLOGY” CLASS OF SCULPTING

The article highlights the activity of primary education teachers at the New Ukrainian School for the influence of sensorimotor development on the modeling of plastic materials in the «Design and Technologies» classes. Such a process reveals a sense of beauty and a desire to create beauty. It has been established that the concept of «Technological learning» is widespread in education and upbringing for the development of children in primary education, which is implemented by means of extracurricular and extracurricular activities in the New Ukrainian School.

It has been proven that in the educational process, the teaching methods of the technological educational field encourage the active mental and practical activity of teachers in the process of mastering the skills of artistic and aesthetic direction, contribute to the development of their creative abilities, cognitive activity and independence, mastering the skills of professional mastery. It is argued that the use of technological teaching methods helps to make the educational process of one's own activity not only interesting for teachers, but also effective in the «Design and Technology» lessons.

Practical experience of modeling with plastic material, skillfully used one of the types of fine art that affects the mental and aesthetic development of a child of primary school age. In practical activities, the knowledge of primary education students about the approaches and principles of modeling methods, proportions, and familiarization with three-dimensional images of small details is expanded. They also learn to use and perform the necessary small details in the process of learning about technology. The most important and valuable thing to acquire in sculpting with other types of plastic materials is to see and feel the laws of beauty in aesthetics. Practical activity develops children's fine motor skills, which affects the motor sphere associated with the mastery of objective actions for the development of productive activities.

The purpose of the publication is to single out the features of the development of productive activities of students of primary education during the classes «Design and technology» in sculpting.

We believe that the development of children's creativity in the lessons of «Design and technology» from sculpting in different classes of primary school use various teaching methods that stimulate the manifestation of independence, activity, initiative of children, which develop children's imagination, imagination, creative perception, observation, visual memory at the «Design and Technology» modeling classes at the New Ukrainian School.

Key words: *primary school teacher, plastic modeling, professional training, creative perception, observation, visual memory, productive activity, children of primary education.*

Актуальність проблеми. На сьогоднішній день діяльність багатьох педагогів початкової освіти в Новій українській школі привертає проблема сенсомоторного розвитку на уроках «Дизайн і технології» з моделювання пластичного матеріалу, оскільки це впливає на мову дитини, моторику, уяву, пам'ять та творчі здібності.

Почуття прекрасного, бажання творити красу – складні психологічні риси особистості. Це почуття закладається у дитини раннього віку і особливо важливо в молодшому початковому віці, оскільки в цей момент у дитини формуються навички самостійності прагнення до творчості. За допомогою захоплення дітей шкільного віку художньо-естетичного ліплення відбувається активна адаптація дитини до макросоціального середовища, оскільки естетичне виховання є невід'ємною частиною загального педагогічного процесу. Це особливо важливо під час роботи з дітьми з труднощами в навчанні.

Технологічне навчання – обов'язковий складник навчання, виховання та розвитку дитини на початковому ступені у Новій українській школі, який реалізується засобами класно-урочної та позаурочної діяльності учнів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед актуальних розробок, які дотичні до

заявленої у статті теми, варто акцентувати увагу на наукові дослідження Л. Гуцан, А. Кияновського. Вчені конкретизували виховний аспект художньої, творчої (образотворчої, конструювання, моделювання тощо) діяльності в процесі становлення особистісних якостей молодших школярів. О. Лобанчук висвітлює ідеї інтеграції видів мистецтв і діяльності. Ретельний історико-педагогічний аналіз естетичного виховання у школах Слобожанщини (друга половина XIX – початок XX століття) представлено в публікаціях С. Криштоф. Інформаційно-методичні матеріали з художньо-продуктивної діяльності дітей у віці 6–9 років представлено в публікації В. Ворожбіт-Горбатюк, Н. Борисенко та ін.

Мета нашого дослідження – описати розвиток продуктивної діяльності здобувачів початкової освіти під час занять «Дизайн і технології» з ліплення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під час вивчення технологічної освітньої галузі молодші школярі опановують безлічі захоплюючих та корисних речей під час роботи з папером та вишивкою, шиттям та виготовленням виробів з природного матеріалу, роботи з дерева та ліплення з пластиліну, можуть навчитися

випалювати і шити м'які іграшки, спробувати себе в ролі кулінара тощо.

Виготовляючи речі своїми руками, діти розвивають увагу та пам'ять, привчаються до акуратності, наполегливості та терпіння. Все це допомагає дитині навчатися в школі та у її подальшому житті ці якості будуть корисними.

Заняття творчістю допомагають розвивати художній смак та логіку, сприяють формуванню просторової уяви. Крім того, у дітей удосконалюється дрібна моторика рук, що дуже важливо для молодших школярів, а також для дітей, які страждають на церебральні порушення та дефекти мови (дизартрія, заїкуватість). Творчі заняття розвивають фантазію, дають дитині безліч практичних навичок. Пришити собі гудзик, приготувати сніданок, зробити своїми руками подарунки рідним та друзям – все це стане у нагоді дитині.

І ще одне дуже важливе доповнення: вміння що-небудь зробити самому дозволяє дитині почуватися впевненіше, позбавляє відчуття безпорадності в навколишньому світі дорослих. Адже віра в себе, впевненість у своїх силах – необхідна умова для того, щоб дитина була по-справжньому щасливою.

Технологічна галузь – це творча робота дитини з різними матеріалами, в процесі якої вона створює корисні та естетично значущі предмети та вироби для прикраси побуту (ігор, праці, відпочинку). Така технологія є декоративною, художньо-ужитковою діяльністю дитини, оскільки під час створення гарних предметів вона враховує естетичні якості матеріалів на основі наявних уявлень, знань, практичного досвіду, набутих у процесі власної діяльності та на уроках «Дизайн і технології».

На уроках художньо-естетичної спрямованості в початковій школі вчитель має можливість за невеликі витрати часу створити успішну ситуацію для учнів. Їм часто потрібне позитивне ставлення до навчальної діяльності, щоб набути впевненості у власних силах. Створюючи свої витвори мистецтва, діти вкладають у них свій розум, талант і дух. Цьому сприяє коректність вчителя та доречність коментарів до виробів, адже саме в цих роботах діти особливо щирі та відкриті.

Незамінну роль у цьому процесі відіграють керамічні вироби – це декоративно-ужиткове мистецтво, яке історично склалося в кожній міс-

цевості зі своїми особливостями та відмінними рисами, таємницями народних ремесел. Глину можна назвати одним із матеріалів, який зробив великий внесок у розвиток народного мистецтва. Увага до такого матеріалу, як глина, призвела до появи ряду майстерень, в яких виготовляли різні побутові прилади (Белевич, 2013, 29–33).

Техніка пластичного матеріалу багата і різноманітна, але в той же час доступна навіть для дітей молодшого шкільного віку. Основним інструментом у моделюванні є рука (а точніше обидві руки), тому рівень майстерності залежить від того, як мати такі власні руки, а не пензлик, олівець або ножиці. Техніку різьблення можна оцінити як найбільш природну та доступну для самостійного вивчення. На уроках технології розглядають основні методи та принципи роботи моделювання: скачування, розкачування, прищеплювання, сплющування, витягування. Коли дитина початкової школи розвиває і розминає пластилін, м'язи та суглоби пальців отримують корисне навантаження. Ліплення з пластичного матеріалу, пластиліну, глини, солоного тіста, полімерної глини або з глини, дозволяє активізувати сенсорний розвиток дитини, розвиває правильне сприйняття форми предметів, правильну передачу просторових відносин між ними. Це найбільш відчутний тип творчості.

Моделювання за своєю природою вимагає, з одного боку, розвинених відчуттів і сприймань, а з іншого боку, воно саме покращує ці відчуття і сприйняття. Під час моделювання на уроках «Дизайн і технології» учні початкової школи повинні відображати матеріальні властивості свого тіла – їх об'єм, форму, щільність і структуру. Всі заходи створюють незалежний підхід до пошуку нових способів зображення. У процесі моделювання при правильному тренуванні здатність знаходити щось нове розвивається живим, оскільки можна виправити помилки, безпосередньо виправляючи форму пальцями, ворсом, наклеюючи або знімаючи непотрібні ваги. Дитина може переробляти форми кілька разів, чого не можна зробити на малюнку або в додатку (Алексахін, 2013, 23–27).

Моделювання пластичним матеріалом – один із видів образотворчого мистецтва, при якому об'ємні фігури, картини або цілі композиції виготовляються із пластмас. Освітнє значення моделювання велике, особливо коли мова йде про психічний та естетичний розвиток дитини

молодшого шкільного віку. Моделювання розширює кругозір, виховує творче ставлення до життя та моральних ідей, сприяє вихованню та формуванню незалежності.

Ліплення – це вид мистецтва, під час якого діти презентують предмети з навколишньої дійсності, створюють елементарну скульптуру з глини, солоного тіста, пластиліну або полімерної глини.

За змістом та тематикою вони бувають: сюжетні, тематичні, декоративні, складні.

Що стосується моделювання зображення окремих предметів для дітей початкової школи, це простіше, ніж, наприклад, на малюнку, оскільки при моделюванні учень справляється з реальним обсягом і не повинен вдаватися до звичайних образних засобів. Діти початкової школи з цікавістю ліплять фігури людей і тварин.

Однак вони частіше засвоюють образ конструктивних, ніж пластичних предметів. Дослідження показують, що навчаючи дітей початкової освіти, можна дійти до відносно правильного образу людини і тварини спочатку конструктивним, а потім пластичним способом. А також учні ліплять окремі конкретні картини в роботі (овочі, фрукти, тварини, предмети побуту, транспорт тощо).

У моделюванні сюжету діти передають вигадані композиції, в яких окремі образи так чи інакше пов'язані: зміст (сірий вовк та червона шапочка, лисиця та колобок, бабуся та дідусь), розташування у просторі (об'єднане у сюжет на загальній основі), пропорції (однакові або різні розміри залежно від сюжету), динаміка (герої беруться за руки, бігають, дивляться в один бік або один на одного).

У декоративному моделюванні учні початкових класів виготовляють декоративні вироби: вази, тарілки, панно, маски, ліпні прикраси, архітектурні елементи та інтер'єри лялькових будиночків, замки для ігор та вистав. Багато з цих виробів можуть прикрасити інтер'єр у кімнаті. Одним із засобів естетичного виховання є ознайомлення дітей із декоративним мистецтвом, з різними його видами, включаючи невеликі орнаментальні скульптури народних майстрів. Декоративне ліплення дозволяє навчити учнів початкових класів заздалегідь продумати тему, заздалегідь зробити ескіз у вигляді малюнка, умовно визначитися з формою предмета та живопису (Комарова, Лебедева, Казакова, Халезова, 2009).

У вільному моделюванні вільно або для вирішення проблеми можна поєднувати різні методи моделювання. Наприклад, різьблена риба прикрашена ліпним малюнком; створення персонажів для казок, прикрашання одягу вирізаними орнаментом.

За методикою створення образу розрізняють такі види моделювання: з пам'яті, від природи, за схемою, за малюнком, словесним описом.

За способом організації учнів початкових класів та характером моделювання воно може бути індивідуальним та колективним. У співпраці з дорослими чи однолітками складне моделювання поєднується з іншими художньо-пізнавальними видами діяльності та іграми (Ворончихіна, 2013, 31).

Розширюючи знання учнів початкових класів про форму, пропорції предметів та методи моделювання, важливо вести з ними невеликі бесіди про їх роботу. В основному вчитель початкових класів повинен говорити про якість виконаної роботи. Іноді він просить учнів самостійно вирішити, як буде вирізана фігура, передана її структура та пропорції, чи міцно з'єднані деталі. Зобразивши курку, снігову бабу, дівчинку, посуд та інші предмети, ви можете запропонувати дітям обрати купу, щоб додати дрібні деталі – очі, рот, ніс, вуха, волосся. Надалі діти будуть знайомитися з об'ємним зображенням дрібних деталей, але поки дії пальців дітей ще недостатньо розвинені, тому можна застосувати ці деталі в купі, використовуючи графічне зображення. Крім того, учні початкових класів здатні скласти пластичний матеріал на шматки, іноді видаляючи їх надлишки, поступово звикаючи до моделювання за допомогою інструменту. Робота дітей з ворсом вимагає особливої уваги вчителя. Важливо навчити дітей правильно користуватися ним, виконувати своєчасно, виконувати лише необхідні операції, а для цього необхідно показати їм, як потрібно працювати. Наприклад, щоб позначити очі курки, її кладуть на дошку, тримаючи її лівою рукою, а купу, що знаходиться в правій руці, окреслюють очима (Алексахін, 2013, 24).

Заняття з ліплення всебічно впливають на розвиток дитини: вони підвищують чутливу чутливість, тобто сприяють тонкому сприйняттю форми, фактури, кольору, ваги, пластичності; розвивають уяву, просторове мислення, загальну ручну спритність, моторику; синхронізують роботу обох рук; формують вміння

планувати роботу з реалізації плану, прогнозувати результат і досягати його, за необхідності – вносити корективи в початковий план.

Найголовніше і найцінніше, що ліплення поряд з іншими видами пластичних мистецтв розвиває дитину естетично. Учні початкових класів вчать бачити, відчувати, оцінювати і бачити за законами краси.

Основні завдання розвитку дитячої творчості в ліпленні такі:

- розвивати інтерес до цього виду діяльності;
- вчити дітей потрібно починати з першого класу, створювати форму предметів на основі сприйняття дійсності шляхом навчання обстеження предметів, на основі самостійних пошуків;
- підводити до використання і комбінування виліплених форм;
- у міру можливості в кожному класі навчити вільно користуватися способами ліплення і виразними засобами;
- поступово навчити учнів початкових класів самостійно планувати тему для ліплення, користуючись враженнями від сприйнятого за допомогою спостережень навколишнього, щоб не слухати художньої літератури, розглядання ілюстрацій і сприйняття творів мистецтва;
- вчити дітей активно сприймати рекомендації вчителя початкових класів, проявляти ініціативу в пошуку форм, способів ліплення, виразних засобів (Волкова, 2012, 34).

Оскільки розвиток творчих здібностей – це здатність дітей вільно планувати тему та розв'язувати її, залежить від того, наскільки добре вони знають техніку пластики, цьому питанню варто приділяти багато уваги. На кожному уроці з технології, крім творчих завдань, є завдання, пов'язані з навчанням молодших школярів техніці ліплення. Чим більше візуальних та технічних прийомів знає дитина, тим більш самостійним та креативним стає її моделювання.

Для розвитку художньої творчості на уроці технології, пластики робота повинна складатися з декількох етапів:

- перший етап – учням дають завдання, які вимагають від них початкового орієнтування у творчій діяльності: за установкою вчителя (склади, придумай, знайди, зміни) діти діють спільно з педагогом, проявляючи при цьому елементи творчості;
- другий етап – дають завдання, які ведуть учнів до цілеспрямованих дій і пошуків:

дитина, діючи разом з учителем початкових класів, починає розуміти, що набуті вміння можна комбінувати і видозмінювати;

– третій етап – це завдання, які ведуть дитину до самостійних дій, до обмірковування задуму в різних видах діяльності, до планування своїх дій, відбору виразних засобів (Ткаченко, 2010).

У другому класі робота будується таким чином, щоб діти, виконуючи завдання творчого характеру, навчилися самостійно і планомірно діяти під час зображення предметів. Цьому допомагають заздалегідь складені молодшими школярами ескізи декоративних предметів – пластинок, тарілок, дощечок та інше. Ескізи виконуються олівцем.

У третьому класі творчі можливості учнів ширші: вони вже володіють багатьма способами ліплення пластичним матеріалом та вміють використовувати такі виразні засоби, як зображення форми, доповнення предмета деталями, що підсилюють образ предмета.

Заняття за задумом у дітей третього класу носять більш глибокий характер. Пояснюється це тим, що у третьокласників більше знань про навколишній світ, більше умінь в області ліплення. Користуючись цим, вчитель початкових класів веде дітей до вміння заздалегідь обмірковувати тему для ліплення. При цьому уроки в класі за задумом можуть бути обмежені темою.

У дітей розвивається дрібна моторика – це одна із сторін рухової сфери, яка пов'язана з оволодінням предметними діями, розвитком продуктивних видів діяльності, листом, промовою дитини. Розвиток дрібної моторики у молодших школярів відбувається в процесі діяльності нервової, м'язової, кісткової систем організму і органів почуттів. Всі вони взаємопов'язані, і розвиток однієї – дає поштовх до розвитку іншої. Дрібна моторика рук також взаємодіє з такими вищими властивостями свідомості, як увага, мислення, оптико-просторове сприйняття (координація), уява, спостережливість, зорова і рухова пам'ять, мова.

Вітчизняні фізіологи в своїх дослідженнях підтверджують зв'язок розвитку рук з розвитком мозку, зокрема мовних зон. Моделювання за допомогою пластичного матеріалу – надання форми пластичного матеріалу (пластиліну, глини, солоного тіста та ін.) За допомогою рук

і допоміжних інструментів – стеків та інших підручних інструментів – один з перевірених способів розвитку дрібної моторики. Пластичний матеріал – найбільш відчутний вид художньої творчості. Дитина не тільки бачить те, що створила, але і зворушує, бере в руки і в міру необхідності змінює.

Основне завдання уроків з ліплення пластичними матеріалами – навчити здобувачів початкової освіти прийомів більш точного відтворення предмета. При цьому під точністю відтворення предмета розуміється не докладне копіювання його зовнішніх властивостей, а вміння передати головне, визначальне. Займатися ліпленням важливо не тільки в межах навчальної програми, але і під час індивідуальної та домашньої роботи. Намагаючись якомога точніше передати форму, дитина активно працює пальцями, причому найчастіше за все десятьма, а це, як відомо, сприяє розвитку

мови. При цьому основні прийоми ліплення: скочування, розкачування, сплющування, відтягування. Теми занять повинні охоплювати широкий спектр ознайомлення здобувачів початкової освіти з навколишньою дійсністю.

Висновки і перспективи подальшого дослідження. Отже, для розвитку дитячої творчості на уроках «Дизайн і технології» з ліплення в різних класах початкової школи користуються різноманітними прийомами навчання і в першу чергу тими, які стимулюють прояв самостійності, активності, ініціативи дітей, які розвивають дитячу фантазію та уявлення. В Новій українській школі уроки з ліплення розвивають у дітей почуття краси, пластики, гармонії, образне мислення, дрібну моторику, виховують творче сприйняття предметів і явищ навколишнього життя, спостережливість, зорову пам'ять, розуміння скульптурних матеріалів і їх можливостей.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алексахін М. М. Вчимося ліпити і розписувати. *Дошкільне виховання*. 2013. № 9. С. 23–27.
2. Белевич Є. К. Навчання дітей ліпленню. *Дошкільне виховання*. 2013. № 10. С. 29–33.
3. Волкова А. А. Ліплення в початковій освіті. *Дошкільне виховання*. 2012. № 11–12. С. 33–37.
4. Ворончихіна Ф. М. Ліплення і гри. *Дошкільне виховання*. 2013. № 5. С. 30–33.
5. Комарова Т. С., Лебедева Е. В., Казакова Т. Г., Халезова Н. Б. Вчіться малювати і ліпити. Київ : Лотос, 2009. 68 с.
6. Ткаченко Т. А. Дрібна моторика. Гімнастика для пальчиків. Харків : Видавництво «ЄКСІМО», 2010. 129 с.

REFERENCES:

1. Aleksakhin M. M. (2013) Vchymosia lipyty i rozpysuvaty. *Doshkilne vykhovannia*. № 9. S. 23-27.
2. Belevych Ye. K. (2013) Navchannia ditei liplenniu. *Doshkilne vykhovannia*. № 10. S. 29-33.
3. Volkova A. A. (2012) Liplennia v pochatkovii osvity. *Doshkilne vykhovannia*. № 11-12. S. 33-37.
4. Voronchikhina F. M. (2013) Liplennia i hry. *Doshkilne vykhovannia*. № 5. S. 30–33.
5. Komarova T. S., Lebedieva E. V., Kazakova T. H., Khalezova N. B. (2009) Vchitsia maliuvaty i lipyty. Kyiv : Lotos, 68 s.
6. Tkachenko T. A. (2010) Dribna motoryka. Himmastyka dlia palchykiv. Kharkiv : Vydavnytstvo «JeKSIMO», 129 s.

UDC 373.3.091.12.011.3-051:378]:373.016:81'243

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2023.5.5>

Liudmyla GUSAK

Doctor of Pedagogic Sciences, Professor at the Department of Foreign Languages for the Humanities, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Ave, Lutsk, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0001-7570-2574

Kateryna HONCHAR

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor at the Department of Foreign Languages for the Humanities, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Ave, Lutsk, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0003-3746-7125

Tetiana VOROBIOVA

Candidate of Pedagogic Sciences, Associate Professor at the Department of Foreign Languages for the Humanities, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Ave, Lutsk, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0003-2051-6787

To cite this article: Gusak, L., Honchar, K., Vorobiova, T. (2023). Lihvodydaktychni osnovy asotsiatyvnoho navchannia anhliskoi movy zdobuvachiv pochatkovoї osvity [Linguodidactic framework of associative teaching foreign languages to students of primary education]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 5, 28–36, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2023.5.5>

LINGUODIDACTIC FRAMEWORK OF ASSOCIATIVE TEACHING FOREIGN LANGUAGES TO STUDENTS OF PRIMARY EDUCATION

The purpose of the article is to analyze linguodidactic peculiarities of associative teaching foreign languages to students of primary education. **Methods of the research.** The following theoretical methods were used to solve the tasks formulated in the article: the method of the analysis, structural and functional method, systematization, generalization. **The result of the research.** In the content of associative teaching foreign languages to students of primary education we can emphasize the ability to optimize learning foreign languages by students of primary education. A few basic concepts of teaching foreign languages theory, which are important for associative learning and teaching foreign languages to students of primary education, are considered in the article. Speaking of modern teaching technologies at primary school, which are focused on the psychological characteristics of young learners and activation of their reserves, we cannot but mention the intensive methods of teaching, which form the core of associative learning strategy. The purpose of intensive associative learning is to assimilate maximum amount of educational material in a minimum period of studies.

Associative learning strategy in its various aspects is realized in view of the individual characteristics of every pupil and taking into account the individual psychological differences in mastering a foreign language. Individual style of associative learning of a foreign language is caused by the presence of certain capabilities and skills. Associative learning strategy provides such a possibility to actualize all kinds of learner's individual qualities in harmony. We study native language via life experience without any effort, since a child stays in an environment of native language from his very birth, which contributes to the speedy and effective absorption of a language. In accordance with the principles of associative learning a child must be taught a foreign language in the same way in which he assimilated the native language (Hunko, 2010).

Conclusions. Having analyzed the linguodidactic peculiarities of associative teaching foreign languages to students of primary education we came to conclusion that associative learning strategy in general is focused on modern innovative technologies of training. It meets new goals and tasks of teaching foreign languages at primary school observing the age and individual characteristics of young learners and their needs, among which the basic ones are: the need to play games (through game-playing activity the content of educational material is better absorbed), the need to move, the need for external impressions, cognitive needs.

Key words: associative teaching, foreign languages, personal qualities, intensive training strategy, the method of graphic associations, rhythmization, students, primary education.

Людмила ГУСАК

доктор педагогічних наук, професор кафедри іноземних мов гуманітарних спеціальностей, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська область, Україна, 43025
ORCID: 0000-0001-7570-2574

Катерина ГОНЧАР

кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов гуманітарних спеціальностей, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська область, Україна, 43025
ORCID: 0000-0003-3746-7125

Тетяна ВОРОБІЙОВА

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов гуманітарних спеціальностей, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська область, Україна, 43025
ORCID: 0000-0003-2051-6787

Бібліографічний опис статті: Гусак, Л., Гончар, К., Воробійова Т. (2023). Лінгводидактичні основи асоціативного навчання англійської мови здобувачів початкової освіти. *Acta Paedagogica Volynienses*, 5, 28–36, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2023.5.5>

ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ ОСНОВИ АСОЦІАТИВНОГО НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Мета статті – проаналізувати лінгводидактичні особливості асоціативного навчання іноземних мов здобувачів початкової освіти. **Методи дослідження.** Для розв'язання сформульованих у статті завдань використано такі теоретичні методи: метод аналізу, структурно-функціональний метод, систематизація, узагальнення. **Результати дослідження.** У змісті асоціативного навчання іноземних мов здобувачів початкової освіти можна виділити можливість оптимізації вивчення іноземних мов у початковій школі. У статті розглянуто декілька основних понять теорії навчання іноземних мов, які є важливими для асоціативного навчання та викладання іноземних мов здобувачам початкової освіти. Говорячи про сучасні технології навчання в початковій школі, які орієнтовані на психологічні особливості молодших школярів та активізацію їхніх резервів, не можна не згадати про інтенсивні методи навчання, які складають ядро стратегії асоціативного навчання. Метою інтенсивного асоціативного навчання є засвоєння максимального обсягу навчального матеріалу за мінімальний період навчання.

Асоціативна стратегія навчання в різних її аспектах реалізується з огляду на індивідуальні особливості кожного учня та з урахуванням індивідуально-психологічних відмінностей в оволодінні іноземною мовою. Індивідуальний стиль асоціативного навчання іноземної мови зумовлений наявністю певних здібностей та навичок. Асоціативна стратегія навчання надає таку можливість для гармонійної актуалізації всіх видів індивідуальних якостей здобувача освіти. Ми вивчаємо рідну мову через життєвий досвід без будь-яких зусиль, оскільки дитина з самого народження перебуває в середовищі рідної мови, що сприяє швидкому та ефективному засвоєнню мови. Відповідно до принципів асоціативного навчання дитину потрібно навчати іноземної мови так само, як вона засвоювала рідну мову (Нипко, 2010).

Висновки. Проаналізувавши лінгводидактичні особливості асоціативного навчання іноземних мов здобувачів початкової освіти, ми дійшли висновку, що стратегія асоціативного навчання в цілому орієнтована на сучасні інноваційні технології навчання. Вона відповідає новим цілям і завданням навчання іноземних мов у початковій школі з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів та їхніх потреб, серед яких основними є: потреба в іграх (через ігрову діяльність краще засвоюється зміст навчального матеріалу), потреба в русі, потреба в зовнішніх враженнях та когнітивні потреби.

Ключові слова: асоціативне навчання, іноземні мови, особистісні якості, стратегія інтенсивного навчання, метод графічних асоціацій, ритмізація, здобувач початкової освіти.

Introduction. Primary school age is considered to be sensitive for learning a foreign language. Psycholinguistic developments indicate that children of this age are characterized by flexibility of the brain, the need for new knowledge, innate language capacity, the ability to imitate and copy/replicate. It all together creates favorable conditions for successful

learning of a foreign language at primary school. In this regard, we are mostly interested in linguodidactic developments that could underpin associative learning of foreign languages. Our task is to describe and substantiate the mechanisms of associative strategy of learning and teaching a foreign language from the conceptual positions of linguodidactic science.

The issues of successful foreign language learning have been studied by many scientists from different fields of knowledge. Let us consider a few basic concepts of teaching foreign languages theory, which are important for associative learning and teaching foreign languages to young learners.

Scientists have singled out two main types of foreign language acquisition – rational-logical (people, who belong to this type, master a foreign language in receptive or passive way – listen and read or perceive and understand foreign language through theoretical comprehension, grammatical analysis of language features) and intuitive-sensitive (this type of people are inclined to productive or active mastery of a foreign language only via practical language communicative activities, and think that any language laws and rules can be assimilated in the process of communicative activity).

Associative teaching of foreign languages to primary school pupils concerns mainly the second type of foreign language acquisition, which can be also called practical. A practical way of learning a foreign language is characterized by subconscious, intuitive way of learning. Under such conditions, a foreign language is acquired without mediation of native language and a pupil learns to think in a foreign language directly, spontaneously.

Personality of communicative type demonstrates a high level of auditory perception, auditory memory, high-speed processing of updating knowledge and new information. Personality of non-communicative type demonstrates successful mastery of a foreign language by an involuntary memorization, supported by visual verbal reinforcement material. Associative teaching is focused simultaneously on both types of mastering a foreign language, combining verbal and non-verbal means of communication.

Scientists-methodologists emphasize that both spontaneous and voluntary, conscious and unconscious characteristics are of particular importance for teaching a foreign language. We can learn a foreign language involuntary when we study it in a country whose language we study, practicing it with native speakers or using the so-called method of «governess» to master commonly-used lexis. When studying foreign languages at educational institutions we place importance on involuntary and arbitrary assimilation of foreign language material, since it is performed in accordance with the relevant programs, designated number of hours, homework assignments and so on.

As a matter of fact, spontaneous does not mean unconscious. In view of these psychological characteristics, when studying a foreign language we may move from unconscious practice in oral speech to an arbitrary system of conscious acquisition of a foreign language, from the arbitrary and deliberate assimilation of language rules to spontaneous and automatic speaking. Associative learning strategy in teaching foreign languages to pupils of primary school is implemented according to the following theoretical considerations: from involuntary and unconscious via spontaneously conscious to an arbitrary conscious learning. This is the way of mastering a foreign language, which pupil passes at a primary school from the first to the fourth grade and it makes him well-equipped to proceed successfully in studying a foreign language in senior forms of school.

Associative learning strategy in its various aspects is realized in view of the individual characteristics of every pupil and taking into account the individual psychological differences in mastering a foreign language. Individual style of associative learning of a foreign language is caused by the presence of certain capabilities and skills. In the scientific literature we can come across different approaches to the definition of «skills», however, we concentrate our attention on the two major among them: active learning approach and functional-psychological approach.

The ability to study is considered to be a general ability to assimilate new knowledge and methods of activities (Losova O., 2010). Depending on the method of knowledge acquisition and the characteristics of neurophysiological mechanisms scholars highlight two types of teachability: explicit teachability (voluntary, conscious training) and implicit teachability (spontaneous learning) (Butzkamm, W. Butzkamm, J., 1999).

The concept of psycholinguistic abilities to master a foreign language implies two aspects and we should certainly differentiate between them: language capability and the ability to master the language (Chomsky, N., 1980). Language capability (linguistic competence by Chomsky) is the ability to master the first / native language. The ability to master a language is the ability to learn non-native / foreign language.

Scholars distinguish the following two types of abilities in foreign language acquisition context: communicative-linguistic and cognitive-linguistic.

The first type of abilities is connected with foreign language communicative skills and implies productive command of the language, for example, speaking, understanding, reading and writing. Communicative-linguistic type is characterized by communicability, mobility, impulsiveness in making decisions and effective communicative behavior.

The non-verbal components of intellectual abilities prevail over the verbal-logical, and abilities of auditory perception which dominate over visual ones (Blavatska, I. Ye., 2008). Children with this type of foreign language capabilities study easily and naturally according to the methodology of associative learning strategy.

Cognitive-linguistic abilities as individual psycho-physiological characteristics of a person ensure quick formation of skills in mastering the language systems (vocabulary, phonetics, grammar) (Bidiuk, I. V., 2008). Cognitive-linguistic type is characterized by greater spontaneity of actions, slowed reaction to the situation of communication, poor facial expression / mimics and gestures. In the cognitive sphere there is a dominance of verbal-logical components over figurative and the children are predominantly visual memory type. In this case children feel uncomfortable in verbal-motor activities.

Associative learning is extremely effective for the schoolchildren with a mixed type of abilities.

The objective of this article is to analyze linguodidactic peculiarities of teaching English to students of primary education.

The result of the research and its discussion. Personal qualities play the decisive role in mastering the foreign language. The researchers emphasize the need for creating conditions that would allow schoolchildren to demonstrate in full all the qualities of human individuality in a collective, group and individual forms of work, i. e. provide individualized learning of a foreign language (Hunko, S., 2010). Associative learning strategy provides such a possibility to actualize all kinds of learner's individual qualities in harmony.

We are born with the ability to assimilate any language quickly, without any problems and retain this talent to about 11–12 years of age, states a well-known psycholinguist Naomi Chomsky (Chomsky, N., 1980). In the conditions of proper organization of associative learning children of primary school learn the language very quickly, and acquire it to the fluency level of elementary user without

knowing grammar rules. It can be explained by the peculiarities of learning activity at this age.

P. Selingson noted that learning of foreign language by junior pupils begins with mastering the «live speech» through the communicative activity of children when they have to use the assimilated words to satisfy their needs and goals of communication (Selingson, P., 1997).

We study native language via life experience without any effort, since a child stays in an environment of native language from his very birth, which contributes to the speedy and effective absorption of a language. In accordance with the principles of associative learning a child must be taught a foreign language in the same way in which he assimilated the native language (Husak, P., 2016). Some researchers (W. Butzkamm, D. Delanoff, D. Kirsch, L. Chernovatii) also point to the similarity of processes in acquisition of both native and foreign language. Like the children, mastering native language, the junior schoolchildren, studying a foreign one, assimilate speech blocks as models for actions on the basis of imitation and subsequent memorization (Chernovatii, L., 2020).

Having taken for granted the similarity of the mechanisms in acquisition of native and foreign languages, Austrian scientists under the leadership of Peltzer-Karpf and R. Zangle defined the stages of learning foreign language and their sequence regarding young learners:

1) *the initial stage*, the stage of the receptive-reproductive and iterative learning of a foreign language – the first and second years of schooling;

2) *the reorganization stage*, the stage of segmentation and analysis of speech products, search and hypothesis testing, modeling relationships – the second, third and fourth years of schooling;

3) *the stability stage*, the stage of setting and application of the language rules or, in other words, the stage of an orderly and coherent speech – the end of the fourth year of schooling (Peltzer-Karpf, A., Zangle, R., 1998).

The analysis conducted by the researchers provided the foundations to offer a method of associative symbols as such that helps pupils to saturate their speech experience at the initial stage, to adapt children to sounding of a new language, develop their speech articulation base and accumulate a large number of lexical-semantic patterns.

At the first stage the peculiarities of perception of young learners should be taken into account.

Perception at the age of 7–8 is characterized by involuntary nature and affectivity. The schoolchildren perceive, first of all, bright details or the information with specific regard to their interests.

Emotionally colored information activates the brain activities of junior schoolchildren 1.5–2 times stronger than neutral, causing the need for a supporting emotional atmosphere in the classroom, personal selection of important learning material, using associative strategy of learning and teaching. In the process of learning foreign language this initial stage of language acquisition is a major one, because it affects the success of further language acquisition (Bachler, R., 2023).

The reorganization phase begins approximately in the second half of the second grade. In the opinion of psycholinguists it is characterized by intensive mastering of the «critical array» of lexical units, resulting in the speech synthesis. After a child has learnt a certain amount of foreign language material, gradual dynamic processes of sorting and organizing the material starts in his consciousness. All the above mentioned factors indicate to intuitive comprehension of the language system by children (Selingson, P., 1997). It implies that the second stage of learning a foreign language is a stage of mastering grammar.

The phase of grammar acquisition is followed by further improvement of children's speech habits: enriching vocabulary, correcting pronunciation. Their speech becomes more complicated. It is a stage of transition to a stable phase of learning a foreign language at which pupils apply the rules in formulating their thoughts, and speech activities are arbitrary regulated. The second and the third stages, particularly in the terms of associative learning, are adaptive to the future learning of foreign languages at secondary school level, where teaching and learning are realized according to the established traditional methods of teaching.

From teaching experience we know that the traditional teaching methodology has several shortcomings: learning is reduced to the acquisition of ready knowledge, is focused on the «average» learner concerning the tempo rate and scope of knowledge; neglects individual psychological characteristics of pupils; is characterized by solid memory loading of the pupils, and others. With regard to foreign language teaching, the traditional methodology aims to study language as a system

with a dominating role of exercises at all stages of language acquisition, while the ultimate goal of the communicative principle is formation of the communication skills. To overcome these shortcomings many educators seek for the ways to improve the effectiveness of foreign language teaching by introducing new approaches into the traditional methodology, using intensive techniques, individualization, differentiation, focusing on student-centered learning; in our case, it is associative learning.

The problem of efficient foreign language teaching has been hotly debated issue since ancient times. More than three centuries ago, a great educator Jan Amos Komenský wondered at how difficult it was to learn a foreign language in the then schools, how complicated and lengthy was the process of studying even one Latin. In his fundamental work «Great didactics» Ia. Komenský wrote: «things are essential, words only accidental; things are the body, words but the garment; things are the kernel, words the shells and husk. Both should be presented to the intellect at the same time, but particularly the things, since they are as much objects of understanding as are the languages». That is why he emphasized that the basis of primary language learning (either Latin, or any other one), should be a study of the real world. The exact naming of the principal objects of the world and human actions should become a basis for understanding the world and further development of pupils (Kravets, V., 1996).

J. A. Komenský considered images to be a basic aspect in teaching foreign languages. This is evident from his fundamental work «The world around in pictures». Reference to the experience of Jan Amos Komenský is valuable and beneficial for the analysis of preconditions of paradigmatic development of modern teaching projects.

J. A. Komenský's methodology of studying Latin is based on the principles of materialist sensationalism, which found its practical implementation in his work «The World Around in Pictures». (*Orbis sensualium pictures*), which was first published in 1658. Komenský fills his «World in Pictures» with specific content and materials accessible for senses of perception of young learners. In his book the author goes far beyond merely sensory experience. Together with images of accessible sensory experience he introduces a number of concepts that are inaccessible to the external senses, for example, integrity, justice,

humanistic ideas and so on. J. Komenský prefers symbolic images to generate this kind of concepts. The images, according to the scholar, are of particular importance in teaching foreign languages, the guiding principle of which is the principle of matching the innate inclinations or capabilities. In addition, games and visual aids are the means which can help the pupils to learn efficiently language elements from the real world. Conceptual ideas contained in the works by Komenský find their objective reflection in the studies of many contemporary scientists. However, very often the fundamental principle of matching innate inclinations, methodologically justified by Komenský, in modern interpretations is often reduced to the principle of using visual aids in teaching.

Speaking of modern teaching technologies at primary school, which are focused on the psychological characteristics of young learners and activation of their reserves, we cannot but mention the intensive methods of teaching, which form the core of associative learning strategy. The purpose of intensive associative learning is to assimilate maximum amount of educational material in a minimum period of studies.

Intensive training strategy is based on the methods of suggestopedia. Suggestopedia is a method developed by the Bulgarian psychiatrist-educator Georgii Lozanov. Suggestopedia is a specific set of learning recommendations derived from suggestology, which Lozanov describes as a «science concerned with the systematic study of the nonrational and/or nonconscious influences that human beings are constantly responding to» (Darici, N., 2022).

Efficiency of suggestopedic learning system is provided by its focus on the overall development of the individual, the simultaneous development of intellectual, emotional and motivation aspects. Modern psychologists and teachers-methodologists believe that suggestopedia methodology is highly effective method.

Modern linguists and teachers have developed a lot of educational techniques based on the approaches offered by G. Lozanov. One of such methods is the method of Schechter, based on the emotional and semantic perception. The main idea of the method is that «individual subjective content of the statement is formed directly from the sum of meanings of linguistic units that constitute a phrase» (Mytnyk, M., 2016). The main tool of implementing this method is a cluster of communication-based tasks which are relevant to the purpose of developing communicative skills. The pupils can correlate

the tasks with the motives essential for them. The emotional-semantic approach is focused on the development of live speech. Training takes place in cycles, where the first cycle – oral communication and reading, the second cycle – grammar, writing and monological speech and the third cycle – specialization in speech rationing / standardization.

The intensive method of developing speech skills is defined as the «cycle/inter-cycle method». This method was developed at the University of Tbilisi in 1970-ies under the leadership of L. Sh. Gegechkori. Elements of suggestopedia were used by the method, and its peculiarity is a succession of lessons aimed at the oral speech training. The inter-cycle training deals mainly with training language phenomena.

Methodology of the intensive course by L. Gegechkori assumes the sequence of cycles in speech and language training. The main attention is paid to the language training cycle, because, according to the researcher, at this stage the principle of conscious approach to language learning is intensively used. The main objective of this stage is to provide pupils with the appropriate guidance and help them use consciously those linguistic phenomena which they have apprehended mostly intuitively in communicative acts at the oral speaking stage. The methodological techniques used during the inter-cycle training are: a) drill-type exercises performed under the supervision of an instructor; b) independent work in a language laboratory.

Some scientists worked out intensive methods to enhance linguistic capabilities of the individual in collective/group communication. This method of training is aimed at the formation of foreign language communicative competence drawing on the use of psychological reserves of an individual and learning activities of schoolchildren. «Modern communicative linguistics poses new challenges in methodology and considers that language should be acquired primarily as a means of communication» (Mytnyk, M., 2016). Theoretical framework of the method takes into consideration the psychology of communication, the theory of speech activity and the use of the unconscious learning reserves (Mytnyk, M., 2016).

The fundamental didactic principles of this technique are:

– the principle of individuality (directed informal communication between teacher and learners promotes motivation of pupils, their creativity, creates a positive emotional climate in the learning process);

– communication is the basis for constructing the whole teaching and learning process, that implies continuous communication;

– the principle of stage-concentrated educational material and appropriate organization of learning process (it implies mastering linguistic material and formation of speaking skills simultaneously and in parallel to one and the same communicative task);

– the principle of concentration in the selection and organization of educational material which is realized at three levels:

1) formation of communicative nucleus, i.e the initial set of phrases and the ability to use them in certain/concrete situations;

2) the level of pupils' analytical activity and ability to apply these analytical operations to the new language material;

3) the level of stable skills formation.

In the result of these levels realization communicative proficiency is formed, as well as the ability to train speech patterns with the new lexical loading, in new conditions and using new foreign language material (Mytnyk, M., 2016).

Recent researches assert that methods based on associations in regard to the development of creative thinking of young learners demonstrate their high efficiency. They are the method of graphic associations, method of sound (phonetic) associations, complex associative method. All of them help pupils to overcome a number of difficulties in language acquisition in a fundamentally new way, help children to absorb better even the basics of their native language (Ukrainian, in our case).

The method of graphic associations suggests that when memorizing spelling of words it is just enough to draw a picture, which illustrates the word and outplay the letter you want to remember in it. The method of sound (phonetic) associations is rather beneficial when we are searching for some kind of sound correspondence between words or the endings of words, which are to be memorized, especially when the phrase or a specific word of a rhyme is apt. It has much in common with mnemonics technique.

Since ancient times mnemonic-based methods have been widely used in language learning, in general, and vocabulary, in particular. However, little research has been undertaken to study the importance of mnemonic devices in teaching foreign language to young learners. We believe that the use of mnemonic devices substantially

enhances levels of retention in immediate and delayed recall of the second language vocabulary in comparison with other learning strategies.

The word *mnemonic* derived from the Greek word *Mnemosyne*, referring to the ancient Greek goddess of memory.

Mnemonics are techniques or devices, such as a rhyme or an image, that serve to enhance the storage and recollection of information contained in memory. Children who are primarily visual or verbal learners are able to create a picture, word, rhyme, or sentence that is attached to an idea they already have. By using mnemonics, a learner can develop better ways to take in information so that it will be much easier to remember. Mnemonic techniques include peg words (words associated with numbers used to remember lists of items), keywords (associating a similar-sounding word with a targeted word), acronyms (using the first letter of each word in a list to construct a word), acrostics, that is creating a sentence where the first letter of each word is the targeted information, and loci (storing information you want to remember in carefully visualized locations).

Association is a mnemonic link to some element or elements that can promote remembering or recalling the word and comprises a link to meaning, sound, sound and meaning together, structure, context, mental image, letter(s) in the word, proper names, signs and so forth.

The above mentioned methods of associative learning develop oral and written language skills, promote literacy of primary school children and thus affect mental independence, positive attitudes to learning activities and develop the ability to sort out the tasks, find rational ways of solving problems. It is an effective way to teach young learners to study, which is one of the most important tasks of primary school (Husak, P., 2016).

One of the effective associative learning strategies is offered by I. Barynkina. This strategy falls into the category of associative method of combination. The researcher concluded that the words are easily remembered, when they are accompanied with illustrations, for example, fantasy cartoon characters (Mordous I. O., Kutsenko I. M., 2018).

I. Matiuhin assumes, that the associative method of combination is the ability to sort out and link information to remember it with vivid, unusual images, images based on associative ideas. This

method allows to increase the amount of the lexicon to be remembered almost twice, and develop not only mechanical memory but also imagination of primary school children (Matiuhin, I. Yu., 2000).

Another effective technique, according to I. Barynkina, is rhythmization, when information is transferred into verses and songs, lines of which are related to certain rhythm or rhyme. Practice shows that rote memorization, learning by heart (for example, the three major forms of irregular verbs) is an ineffective method that takes children a lot of time and efforts. But if accompanied by verses and expressive facial mimics and gestures, and supported with some visual aids (pictures or objects) the educational material can be remembered more efficiently. In other words, it takes a lot of effort to remember words and sentences, but being visualized these words automatically pop up in our mind when we try to recall them (Mordous I. O., Kutsenko I. M., 2018).

We believe that such mnemonic-based methods develop pupils' cognitive interests, positive attitudes,

promote language development and literacy of schoolchildren, teach them to find various creative ways of solving problems. This is especially important at the initial phase of training, the main objective of which is to teach pupils to study.

It is suggested to implement thesaurus method of teaching primary school children by using associative word fields. The method lays emphasis on the linguistic picture of the world and leads pupils to enhancing their lexicographical culture.

Conclusion. Associative learning strategy in general is focused on modern innovative technologies of training. It meets new goals and tasks of teaching foreign languages at primary school observing the age and individual characteristics of young learners and their needs, among which the basic ones are: the need to play games (through game-playing activity the content of educational material is better absorbed), the need to move, the need for external impressions, cognitive needs.

BIBLIOGRAPHY:

1. Бідюк І. Психологічні основи навчання іноземної мови в початковій школі. *Психологічна газета*. 2004. № 20. С. 24–31.
2. Блавацька І. Є. Теоретичний аналіз проблеми визначення поняття психолінгвістичних здібностей до опанування іноземної мови. *Наука і освіта* : наук.-практ. журнал. 2008. № 8–9. С. 18–23.
3. Гунько, С. В. Метод асоціативних символів – сучасний високоефективний метод вивчення іноземної мови на початковому етапі. *Наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Філологічні науки* : Мовознавство. 2010. № 8. С. 319–329.
4. Інноваційні технології навчання учнів початкових класів : монографія / Гусак П. та ін. Луцьк : Вежа-Друк, 2016. 276 с.
5. Кравець В. Педагогічна система Яна Амоса Коменського. Історія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва : навч. посіб. для студ. пед. навч. докл. Тернопіль, 1996. С. 122–178.
6. Лозова О. М. Психологічні аспекти засвоєння іноземної мови : навч. посіб. Київ, 2010. 143 с.
7. Митник, М. Зіставний аналіз існуючих інтенсивних методів навчання іноземних мов. *Наукові записки. Серія : Педагогіка*. 2016. № 4. С. 210–216.
8. Мордоус І. О., Куценко І. М. До питання про використання педагогічних технологій у роботі з навчання дітей молодшого дошкільного віку іноземної мови. *Освітній дискурс = Educational discourse* : зб. наук. пр. / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2018. С. 53–65.
9. Bachler R, Segovia-Lagos P and Porras C. The role of emotions in educational processes: the conceptions of teacher educators. *Front. Psychol.* 14:1145294. 2023. doi: 10.3389/fpsyg.2023.1145294
10. Butzkamm, W., Butzkamm, J. *Wie Kinder sprechen lernen. Kindliche Entwicklung und die Sprachlichkeit des Menschen*. Tübingen; Basel : Francke, A. 1999. 404 p.
11. Chernovatii, L. Processes of translation and interpreting from a native into a foreign language: Psycholinguistic aspects. *Psycholinguistics*. 27(2). 2020. 344–360. DOI: 10.31470/2309-1797-2020-27-2-344-360 (Scopus, Web of Science) (co-author Kovalchuk N.).
12. Chomsky, N. *Rules and representations*. N. Y. : Columbia University Press. 1980. 299 p.
13. Darici, N. Suggestopedia: an effective way to teach and learn a foreign language. *ScienceRise*, (3). 2022. 67–72. <https://doi.org/10.21303/2313-8416.2022.002565>
14. Peltzer-Karpf, A., Zangle, R. *Die Dynamik des frühen Fremdspracherwerbs*. Tübingen : Narr. 1998. 187 p.
15. Seligson, P. *An Introduction to Teaching English to Children*. Susan House, Richmond Publishing. 1997. 96 p.

REFERENCES:

1. Bachler R, Segovia-Lagos P and Porras C (2023) The role of emotions in educational processes: the conceptions of teacher educators. *Front. Psychol.* 14:1145294. doi: 10.3389/fpsyg.2023.1145294
2. Bidiuk I. (2004). Psykholohichni osnovy navchannia inozemnoi movy v pochatkovii shkoli. *Psykholohichna hazeta*. 2004. № 20. 24-31 [in Ukrainian].
3. Blavatska I. Ye. (2008). Teoretychnyi analiz problemy vyznachennia poniattia psykholinhvistychnykh zdbnostei do opanuvannia inozemnoi movy. *Nauka i osvita : nauk.-prakt. zhurnal.* № 8–9. 18–23 [in Ukrainian].
4. Butzkamm, W., Butzkamm, J. (1999). *Wie Kinder sprechen lernen. Kindliche Entwicklung und die Sprachlichkeit des Menschen.* Tübingen; Basel : Francke, A. 404 p.
5. Chernovatii, L. (2020). Processes of translation and interpreting from a native into a foreign language: Psycholinguistic aspects. *Psycholinguistics.* 27(2). 344–360. DOI: 10.31470/2309-1797-2020-27-2-344-360 (Scopus, Web of Science) (co-author Kovalchuk N.).
6. Chomsky, N. (1980). *Rules and representations.* N. Y. : Columbia University Press. 299 p.
7. Darici, N. (2022). Suggestopedia: an effective way to teach and learn a foreign language. *ScienceRise*, (3), 67–72. <https://doi.org/10.21303/2313-8416.2022.002565>
8. Hunko, S. V. (2010). Metod asotsiatyvnnykh symboliv – suchasnyi vysokoefektyvnyi metod vyvchennia inozemnoi movy na pochatkovomu etapi. *Nauk. visn. Volyn. nats. un-tu im. Lesi Ukrainky. Filolohichni nauky : Movoznavstvo.* № 8. 319–329 [in Ukrainian].
9. Husak, P. (Ed.). (2016). *Innovatsiini tekhnolohii navchannia uchniv pochatkovykh klasiv : monohrafiia.* Lutsk : Vezha-Druk [in Ukrainian].
10. Kravets, V. (1996). Pedahohichna systema Yana Amosa Komenskoho. Istoriiia klasychnoi zarubizhnoi pedahohiky ta shkilnytstva : navch. posib. dlia stud. ped. navch. dokl. Ternopil. 122–178. [in Ukrainian]
11. Lozova O. M. (2010). Psykholohichni aspekty zasvoiennia inozemnoi movy : Navchalnometodychnyi posibnyk. K. 143 [in Ukrainian].
12. Mytnyk, M. (2016). Zistavnyi analiz isnuuiuchykh intensyvnnykh metodiv navchannia inozemnykh mov. *Naukovi zapysky. Seriia : Pedahohika.* № 4. 210–216 [in Ukrainian].
13. Mordous I. O., Kutsenko I. M. (2018). Do pytannia pro vykorystannia pedahohichnykh tekhnolohii u roboti z navchannia ditei molodshoho doshkilnoho viku inozemnoi movy. *Osvitnii dyskurs = Educational discourse : zb. nauk. pr. / Nats. ped. un-t im. M. P. Drahomanova.* Kyiv. 53–65 [in Ukrainian].
14. Peltzer-Karpf, A., Zangle, R. (1998). *Die Dynamik des frühen Fremdspracherwerbs.* Tübingen : Narr. 187 p.
15. Seligson, P. (1997). *An Introduction to Teaching English to Children.* Susan House, Richmond Publishing. 96 p.

УДК 371.212.3

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2023.5.6>

Петро КУХАРЧУК

кандидат наук з державного правління, доцент кафедри управління та адміністрування, Комунальний заклад вищої освіти «Вінницька академія безперервної освіти», вул. Грушевського, 13, м. Вінниця, Україна, 21050

ORCID: 0000-0002-2051-3298

Лілія КОВРІГІНА

кандидат філологічних наук, завідувач кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін, Комунальний заклад «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради, вул. Михайлівська, 15, м. Житомир, Україна, 10014

ORCID: 0000-0002-6008-7211

Бібліографічний опис статті: Кухарчук, П., Коврігіна, Л., (2023). Освітнє середовище Нової української школи як психолого-педагогічна проблема. *Acta Paedagogica Volyniensis*, 5, 37–42, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2023.5.6>

ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Впровадження Концепції нової української школи (НУШ) відбувається в умовах воєнного стану, глобалізаційних процесів в системі освіти, швидкого впровадження високотехнологічних та інформаційних галузей зумовлюють потребу у формуванні нових ключових компетентностей у випускників закладів загальної середньої освіти.

Так, як суспільні запити розвитку економіки України потребують від системи освіти забезпечення кваліфікованими, успішно підготовленими й вододіючими необхідними знаннями випускників закладів загальної середньої освіти. Особливої уваги потребують умови створення освітнього середовища необхідного для здобувачів освіти, розвитку їх інтелектуальної обдарованості, яка буде реалізовуватися у можливостях і здібностях аналітичного характеру, системної сформованості системи стійких пізнавальних інтересів, здатності впродовж життя створювати ідеї, методики, тощо.

Системно впроваджуючи поставлені завдання можливо за умови створення в закладах загальної середньої освіти освітнього середовища, яке буде сформоване на вимогах компетентнісного підходу, започаткованих Концепцією реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (2016).

Дослідження зумовлене необхідністю розв'язання низки виявлених у процесі дослідження впровадження протиріч між рівнем розробленості в психолого-педагогічній науці питань розвитку дітей в умовах закладів загальної середньої освіти та недостатнім використанням цих напрацювань в створенні освітнього середовища.

Сучасні вимоги до розвитку економіки, відновлення галузей народного господарства після війни потребує від системи освіти розвитку обдарованих особистостей як інтелектуального потенціалу країни, здатного до її економічного перетворення з метою забезпечення конкурентоспроможності на світовому ринку.

Ключові слова: освітнє середовище, компетентності, заклади освіти, Концепція НУШ.

Petro KUKHARCHUK

Candidate of Sciences in Public Administration, Associate Professor at the Department of Management and Administration, Communal Institution of Higher Education "Vinnytsia Academy of Continuing Education", Hrushevsky str., 13, Vinnytsia, Ukraine, 21050

ORCID: 0000-0002-2051-3298

Lilia KOVRIGINA

Candidate of Philological Sciences, Head of the Department of Social and Humanitarian Disciplines, Communal Institution "Zhytomyr Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education" of the Zhytomyr Regional Council, Mykhailivska str., 15, Zhytomyr, Ukraine, 10014

ORCID: 0000-0002-6008-7211

To cite this article: Kukharchuk, P., Kovrihina, L., (2023). Osvitnie seredovyshche Novoi ukrain-skoi shkoly yak psykholoho-pedahohichna problema [The educational environment of the New Ukrainian school as a psychological and pedagogical problem]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 5, 37–42, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2023.5.6>

THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL AS A PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL PROBLEM

The implementation of the Concept of the New Ukrainian School (NUS) takes place in the conditions of martial law, globalization processes in the education system, and the rapid introduction of high-tech and informational industries necessitate the formation of new key competencies among graduates of general secondary education institutions.

Just as public demands for the development of Ukraine's economy require the education system to provide graduates of general secondary education institutions with qualified, successfully prepared and useful knowledge. Particular attention needs to be paid to the conditions of creating an educational environment necessary for those seeking education, the development of their intellectual giftedness, which will be realized in opportunities and abilities of an analytical nature, the systematic formation of a system of persistent cognitive interests, the ability to create ideas, methods, etc. throughout life.

By systematically implementing the set tasks, it is possible to create an educational environment in general secondary education institutions, which will be formed according to the requirements of the competence approach, initiated by the Concept of State Policy Implementation in the Reform of General Secondary Education "New Ukrainian School" for the period until 2029 (2016).

The study is motivated by the need to resolve a number of contradictions revealed in the process of implementation research between the level of development in psychological and pedagogical science of children's development in the conditions of general secondary education institutions and the insufficient use of these developments in creating an educational environment.

Modern requirements for the development of the economy, restoration of the branches of the national economy after the war require the education system to develop gifted individuals as the intellectual potential of the country, capable of its economic transformation in order to ensure competitiveness in the world market.

Key words: educational environment, competences, educational institutions, Concept of NUS.

Актуальність проблеми. Впровадження другого етапу нової української школи (НУШ), зумовлює вивчення освітнього середовища закладів освіти, як психолого-педагогічної проблеми. Не дивлячись на здобутки традиційної освіти, які були притаманні за попередніх років, НУШ має відмінності.

А саме, створення освітнього середовища НУШ, як мети, яка зосереджена не лише на академічному навчанні, а й на формуванні ключових компетентностей здобувачів освіти. В даному випадку освітнє середовище набуває статусу прогнозованості, дитина має можливість зрозуміти що її чекає, що від її вимагають, тобто звільняється від синдрому тривоги. Вона набуває додатковий ресурс для засвоєння нових знань, формується впевненість і креативність сприйняття навчального матеріалу й поведінкових навичок в суспільних відносинах за межами закладу освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Освітнє середовище НУШ, потребує розвитку та становлення враховуючи світові тенденції досягнень у виявленні та розвитку обдарованої особистості, яка адекватно реагує на зовнішні

чинники середовища, якому має перебувати після завершення навчання в закладах освіти. На перших роках незалежності було створено лабораторію психології обдарованості при Інституті психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Дослідження велися за такими тематичними напрямками, як М. Холодна, Р. Семенова); «Психологічні фактори розвитку обдарованої особистості» (1999–2003 рр., Р. Семенова); Р. Семенова); «Освітнє середовище як чинник становлення обдарованої особистості» (2012–2014 рр., Р. Семенова).

О. Антонова також підкреслює, що «здібності й обдарованість є феноменами одного порядку в тому розумінні, що вони переходять від нижчого рівня до вищого шляхом розвитку здібностей і підкоряються законам розвитку здібностей» (Антонова, 2016, с. 94). На думку О. Музики, якщо «розглядати здібності й обдарованість з позицій розвитку, то базовою категорією є здібності» (Музика, 2006, с. 120).

Зосередимо увагу на тому, що освітнє середовище являє собою суб'єкт соціальний, в якому постійно відбувається формування компетентностей і керований розвиток обдарованої особистості.

Так, як без визначених одинадцяти ключових компетентностей, їхньої інтеграції в особистісні структури неможливі без урахування соціально-економічного впливу розвитку економіки країни на освітню галузь.

Педагогіка партнерства, формувальне оцінювання, взаємодія з оточенням і педагогічна взаємодія – такі ж обов'язкові й важливі в освітньому середовищі НУШ як і розвиток обдарованості дитини, інтеграція й мотивація.

Насамперед, на думку науковців саме в освітньому середовищі формується «здібність до розвитку здібностей» (Костюк, 1989). Можливості освітнього середовища закладу освіти мають усі потенції, щоб стати ресурсом покращення якості освіти та джерелом розвитку досвіду того, хто навчається, в різних сферах життя (Бартко, 2018, с. 22).

Через те, суспільству потрібна випереджувальна педагогіка з дієвою системою психологічного й інтелектуального особистісного розвитку, яка сприятиме формуванню у того, що навчається, критичного й творчого мислення, уміння визначати суперечності, установлювати й аналізувати причинно-наслідкові зв'язки, прогнозувати варіанти розв'язання складних ситуацій (Удовиченко, 2017).

Мета дослідження. Сьогодні перед закладами освіти постає завдання оновити освітнє середовище з метою привести його у відповідність із впровадженням вимог НУШ, сучасним викликам глобалізації суспільства, тенденціями розвитку світової освіти. З огляду на це актуальним є дослідження освітнього середовища як психолого-педагогічна проблеми.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні, в системі загальної середньої освіти, на другому етапі впровадження Концепції НУШ активно впроваджується компетентнісний підхід.

Так, як на сьогодні пропонуються ключові компетентності, які мають бути сформованими в учнів у процесі реалізації Концепції «Нова українська школа» (Софій, 2017). При цьому відзначається, що «кожна освітня галузь (мовно-літературна, іншомовна, математична, природнична, технологічна, інформативна, соціальна й здоров'язбережувальна, фізкультурна, громадянська, історична та мистецька) має освітній потенціал, необхідний для формування кожної ключової компетентності» (Софій, 2017, с. 16).

На думку О. Семенової, специфіка освітньо-розвивального середовища спеціалізованих закладів загальної середньої освіти для обдарованих дітей у процесі формування ключових компетентностей полягає у тому, що пріоритетними напрямками роботи з обдарованими учнями є: – створення умов, за яких задатки обдарованої дитини стають здібностями, що забезпечується збереженням природної пізнавальної потреби та формуванням мотивації на творче самовираження; – досягнення оптимального співвідношення умов конкретного освітньо-розвивального середовища можливостям і потребам цієї категорії дітей, тобто у створенні освітнього середовища творчого або розвивального типу, що забезпечує можливість вияву й розвитку їхніх потенційних здібностей (Семенова, 2014, с. 128).

На нашу думку, джерелом інформації й рушійною силою розвитку обдарованого учня є навколишнє середовище. Основне завдання педагога в цьому напрямі полягає в організації вільної освітньої взаємодії між чинними та виділеними для освітніх цілей об'єктами зовнішнього світу. Учень сам, спираючись на культурні традиції, внутрішні потреби та результати усвідомлення власної діяльності, може опанувати необхідну йому інформацію й розвиватися в процесі творчості (Водолазська, 2010). Середовище постає функціональним і просторовим об'єднанням суб'єктів освіти, між якими встановлюються тісні взаємозв'язки, і може розглядатися як модель соціокультурного простору, де відбувається становлення особистості (Архипова, 2006, с. 21).

Отже, освітнє середовище має бути відкрите і яке передбачає «спілкування з усім світом»: з іншими вітчизняними та закордонними закладами освіти, громадськими організаціями, літературними об'єднаннями, закладами науки й культури, мистецькими установами. При цьому відкритість освітнього середовища полягає в тому, щоб стати осередком духовності, культури науки, мистецтва й культури в місті, регіоні, країні та за її межами (Климова, 2017).

Узагальнивши матеріал, рахуємо що, взаємодія закладу освіти із зовнішнім середовищем може здійснюватися в різних напрямках, як-от:

– максимальне використання в освітньому процесі можливостей (освітніх, наукових,

технічних, інформаційно-комунікаційних) зовнішніх соціальних і культурних інституцій;

– використання інформаційно-технічних можливостей середовища (високотехнічне оснащення освітнього процесу, застосування інформаційно-комунікаційних технологій і сучасних засобів навчання в освітньому середовищі школи); налагодження партнерських стосунків між суб'єктами освітнього макросередовища;

– стимулювання професійної творчості суб'єктів освітнього середовища на всіх його рівнях; спрямованість суб'єктів освітнього середовища на підтримку індивідуального розвитку учнів тощо (Кучеренко, 2016).

Метою НУШ є створення внутрішнього середовища для дитини з урахуванням її здібностей. Освітньо середовище буде надавати можливість реалізовувати індивідуальні шляхи оптимального розвитку інтересів кожного обдарованого учня, його можливостей самоорганізації і саморозвитку. Можуть створюватись необхідні умови для формування ключових компетентностей у здобувачів освіти.

Розвиваючи зв'язки із зовнішнім середовищем для впровадження ключових компетентностей, інтегруючи різні інститути соціалізації під час навчання (органи державної влади та територіальні громади; вищі заклади освіти; правоохоронні органи, стейкхолдери) створюють можливості для реалізації здібностей і бажання дитини, дозволять проводити наукові дослідження, розуміти потреби науки, соціуму в розробленні певних ідей, забезпечує неперервність, наступність освіти.

Поряд з тим, Концепція НУШ вимагає створення умов для формування компетентного педагога, який повинен досконало знати й використовувати стандарти вчителя.

Вчитель, повинен ефективно взаємодіяти із здобувачами освіти, володіти системою компетентностей, серед яких базовими є креативна, методична як основа проєктування інноваційних технологій та дослідницька.

Отже, йому слід мати високий рівень сформованості педагогічної майстерності, бажання й готовності здійснювати самоосвітню діяльність. Завдання педагога багато у чому полягає у реалізації його як тьютора для сучасного учня в закладах загальної середньої освіти. Важливим при цьому є створення необхідного методичного та дидактичного забезпечення освітнього процесу.

Вагомого значення набуває регулярний моніторинг стану освітнього середовища, стану формування і засвоєння ключових компетентностей в здобувачів освіти, а також рівень професіоналізму педагога через дослідження впровадження трудових функцій і компетентностей вчителів.

Поєднуючи наміри усіх суб'єктів освітнього середовища (педагогів, учнів, батьків, представників громади та громадськості та інших), сприяє гармонізації зв'язків педагогічного колективу й батьків. На цій основі формується полісуб'єктна взаємодія учасників освітнього процесу, яка дозволяє учневі отримувати визнання своєї суб'єктності з боку різних суб'єктів не лише освітнього середовища.

В нормативних документах посилилась увага до укріплення родинних зв'язків, до більш ширшого залучення батьків до освітнього процесу в закладах освіти. Так, як родина учня допомагає йому здолати перешкоди, які виникають у новому освітньому середовищі.

Отже, вплив батьків на всі умови для формування відповідних компетентностей в учнів шляхом їхньої спільної співпраці з закладом освіти через участь у розв'язанні різних питань організації освітнього процесу в школі, зміцненні її матеріально-технічної бази, організації та проведенні спільних заходів для батьків і учнів.

Сучасне освітнє середовищем вимагає створення необхідного просторово-предметного оточення, що забезпечує комфортні умови проживання закладі освіти. Отже, освітнє середовище має бути підтримкою кожного учня і надавати всім рівні можливості для здобуття освіти та розвитку, міжособистісних відносин і спеціально створених педагогом умов для комфортного перебування в закладі освіти (Алфімов, 2017). Кожний такий учень стає суб'єктом власної діяльності, і завдяки цьому активізується процес його соціального розвитку, формується досвід міжособистісного спілкування, реалізується особистісна цінність у шкільному житті (Гонтаровська, 2029).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Визначено, що перед закладами загальної середньої освіти постає завдання створення освітнього середовища з метою реалізації запитів нової української школи в напрямі формування в учнів ключових компетентностей.

Узагальнено, що перед закладами загальної середньої освіти постає завдання створити освітнє середовище з метою приведення його у відповідність до вимог Концепції НУШ, станом і в умовах реформування системи освіти.

З огляду на складності впровадження НУШ в умовах воєнного стану, важливим є визначення психолого-педагогічних проблем і вимог до освітнього середовища закладу

загальної середньої освіти та умов формування ключових компетентностей.

На нашу думку, потребує подальших наукових розвідок: умови формування зв'язків із зовнішнім середовищем закладів загальної середньої освіти; мотивації для компетентного педагога; механізми моніторингу й оцінювання стану освітнього середовища; практики сучасного освітнього менеджменту до організації безпечного і ефективного освітнього середовища.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алфімов В. М. Освітнє середовище ліцею як фактор безпеки обдарованих старшокласників. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2017. Вип. 3(78). С. 19–23.
2. Антонова О. Є. Концептуальні теоретичні положення та підходи до виявлення природи обдарованості. *Методика розвитку педагогічної обдарованості студентів* : монографія. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2016. С. 7–102.
3. Архипова С. П., Мукомел С. А. Вплив соціально-виховуючого середовища на формування духовних цінностей особистості. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2006. Вип. 5(18). С. 19–29.
4. Братко М. В. Теоретичні і методичні засади управління професійною підготовкою фахівців в освітньому середовищі університетського коледжу : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. 13.00.06. Київ, 2018. 40 с.
5. Водолазська Т. В. Моделювання освітнього середовища початкової школи. *Постметодика*. 2010. № 5. С. 52–57.
6. Гонтаровська Н. Б. Інтегрований підхід у створенні освітнього середовища розвитку дитини. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. 2009. Вип. 13. Кн. 1. С. 130–139.
7. Климова К. Я. Розвиток творчої обдарованості майбутнього фахівця у відкритому навчально-виховному середовищі університету: практичний аспект. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2017. Вип. 3(89). С. 96–99.
8. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ : Радянська школа, 1989. 608 с.
9. Кучеренко І. Проблеми формування культурно-освітнього середовища навчального закладу. *Розвиток професійної культури майбутніх фахівців: виклики, досвід, стратегії і перспективи* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 21 черв. 2016 р. Київ ; Ірпінь ; Павлоград : ІМА-прес, 2016. С. 73–76.
10. Музика О. Л. Творчість з позицій суб'єктно-ціннісного аналізу. *Актуальні проблеми науково-методичного забезпечення освітньої практики в системі післядипломної педагогічної освіти* : наук.-метод. зб. Київ ; Житомир : ЖОІППО, 2006. С. 118–126.
11. Нова українська школа: порадник для вчителя / Н. З. Софій та ін. ; за ред. Н. М. Бібік. Київ : Пляди. 2017. 206 с.
12. Освітнє середовище як чинник становлення обдарованої особистості / Р. О. Семенова та ін. ; за ред. Р. О. Семенової. Київ ; Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 228 с.
13. Удовиченко І. Організація освітнього середовища для обдарованих учнів загальноосвітніх навчальних закладів. *Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика*. 2017. Вип. 1(18). С. 46–53.

REFERENCES:

1. Alfimov V. M. (2017) Osvitnie seredovishche litseiu yak faktor bezpeky obdarovanykh starshoklasnykiv. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka*. [The educational environment of the lyceum as a safety factor for gifted high school students. Personal spirituality: methodology, theory and practice] Vyp. 3(78). 19–23 p. (in Ukrainian)
2. Antonova O. Ye. (2016) Kontseptualni teoretychni polozhennia ta pidkhody do vyivlennia pryrody obdarovanosti. *Metodyka rozvytku pedahohichnoi obdarovanosti studentiv* : monohrafiia. [Conceptual theoretical positions and approaches to identifying the nature of giftedness. Methodology for the development of pedagogical talent of students: monograph] Zhytomyr : ZhDU im. I. Franka, 7–102 p. (in Ukrainian)
3. Arkhypova S. P., Mukomel S. A. (2006) Vplyv sotsialno-vykhovuiuchoho seredovishcha na formuvannia dukhovnykh tsinnosti osobystosti. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka*. [The influence of the social and educational environment on the formation of spiritual values of the individual. Personal spirituality: methodology, theory and practice] Vyp. 5(18). 19–29 p. (in Ukrainian)
4. Bratko M. V. (2018) Teoretychni i metodychni zasady upravlinnia profesiinoiu pidhotovkoiu fakhivtsiv v osvitnomu seredovishchi universytetskoho koledzhu : avtoref. dys. ... d-ra ped. Nauk [Theoretical and methodological principles

of management of professional training of specialists in the educational environment of the university college] 13.00.04. 13.00.06. Kyiv 40 p. (in Ukrainian)

5. Vodolazska T. V. (2010) Modeliuvannia osvitnoho seredovyscha pochatkovoї shkoly. *Postmetodyka*. [Modeling of the educational environment of primary school. Postmethodology] № 5, 52–57 p. (in Ukrainian)

6. Hontarovska N. B. (2009) Intehrovanyi pidkhid u stvorenni osvitnoho seredovyscha rozvytku dytyny. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi*. [An integrated approach in creating an educational environment for child development. Theoretical and methodological problems of raising children and school youth] Vyp. 13. Kn. 1. 130–139 p. (in Ukrainian)

7. Klymova K. Ya. (2017) Rozvytok tvorchoi obdarovanosti maibutnoho fakhivtsia u vidkrytomu navchalno-vykhovnomu seredovyschi universytetu: praktychnyi aspekt. [Development of creative talent of the future specialist in the open educational and educational environment of the university: practical aspect] *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka*. Vyp. 3(89), 6–99 p. (in Ukrainian)

8. Kostiuk H. S. (1989) Navchalno-vykhovnyi protses i psykhichnyi rozvytok osobystosti. [Educational process and mental development of personality] Kyiv : Radianska shkola, 608 p. (in Ukrainian)

9. Kucherenko I. (2016) Problemy formuvannia kulturno-osvitnoho seredovyscha navchalnoho zakladu. Rozvytok profesiinoi kultury maibutnikh fakhivtsiv: vyklyky, dosvid, stratehii i perspektyvy. [Problems of forming the cultural and educational environment of the educational institution. *Development of professional culture of future specialists* : challenges, experience, strategies and prospects] materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf., 21 cherv. 2016 Kyiv ; Irpin ; Pavlohrad : IMA-pres, 73–76 p. (in Ukrainian)

10. Muzyka O. L. (2006) Tvorchist z pozytsii subiektno-tsinnisnoho analizu Aktualni problemy naukovy-metodychnoho zabezpechennia osvitnoi praktyky v systemi pisljadiplomnoi pedahohichnoi osvity. [Creativity from the standpoint of subject-value analysis Current problems of scientific and methodological support of educational practice in the system of postgraduate pedagogical education] nauk.-metod. zb. Kyiv ; Zhytomyr : ZhOIPPO, 118–126. p. (in Ukrainian)

11. Nova ukrainska shkola: poradnyk dlia vchytelia / N. Z. Sofii (2017) ta in.; za red. N. M. Bibik. [New Ukrainian school: a teacher's guide] Kyiv : Pleiady, 206 p. (in Ukrainian)

12. Osvitnie seredovysche yak chynnyk stanovlennia obdarovanoi osobystosti / R. O. Semenova (2014) ta in. ; za red. R. O. Semenovoi. [The educational environment as a factor in the formation of a gifted personality] Kyiv ; Kirovohrad : Imeks-LTD, 228 p. (in Ukrainian)

13. Udovychenko I. (2017) Orhanizatsiia osvitnoho seredovyscha dlia obdarovanykh uchniv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv. *Navchannia i vykhovannia obdarovanoi dytyny: teoriia ta praktyka*. [Organization of an educational environment for gifted students of general educational institutions. Education and upbringing of a gifted child: theory and practice] Vyp. 1(18). 46–53 p. (in Ukrainian)

УДК 616.74-053.2/.6

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2023.5.7>

Альона РОМАНЮК

кандидат біологічних наук, доцент кафедри анатомії людини, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська область, Україна, 43025

ORCID: 0000-0001-7157-6929

Віктор РОМАНЮК

кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент кафедри фітнесу та циклічних видів спорту, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська область, Україна, 43025

ORCID: 0000-0001-9328-9576

Тетяна ШЕВЧУК

кандидат біологічних наук, професор кафедри анатомії людини, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська область, Україна, 43025

ORCID: 0000-0002-0598-8391

Людмила АПОНЧУК

кандидат біологічних наук, доцент кафедри анатомії людини, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська область, Україна, 43025

ORCID: 0000-0001-5838-8392

Катерина ПУЛАТОВА

учениця 9-А класу, Рожищенський ліцей № 4, вул. Кондратюка, 15, м. Рожище, Волинська область, Україна, 45101

Бібліографічний опис статті: Романюк, А., Романюк, В., Шевчук, Т., Апончук, Л., Пулатова, К. (2023). Особливості м'язової системи у дітей молодшого шкільного віку з різним рівнем фізичного здоров'я. *Acta Paedagogica Volynienses*, 5, 43–49, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2023.5.7>

ОСОБЛИВОСТІ М'ЯЗОВОЇ СИСТЕМИ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З РІЗНИМ РІВНЕМ ФІЗИЧНОГО ЗДОРОВ'Я

Дослідження можливостей м'язової сили кистей у дітей з різним рівнем фізичного здоров'я є актуальним у контексті загального підвищення уваги до фізичного розвитку дітей. Розгляд цієї теми дає змогу адаптувати фізичні програми для сприяння їхньому оптимальному розвитку та формуванню позитивного ставлення до фізичної активності. Мета дослідження – вивчення можливостей м'язової сили кистей у дітей з різним рівнем фізичного здоров'я. Задачі включають визначення стану проблеми, аналіз особливостей м'язової сили та порівняльний аналіз показників у дітей різної статі. Дослідження має важливість для фізичного, психомоторного та соціального розвитку дітей. Використовуються методи кистьової динамометрії, станової динамометрії та математичної статистики. Дослідження проведено у Рожищенському ліцеї № 4, залучивши 107 дітей віком 6–10 років. Аналіз результатів показав статистично-значиму різницю між значеннями кистьової та станової динамометрії у дітей різного віку. Припускаємо, що регулярні фізичні вправи, спрямовані на розвиток силових здібностей, значно впливають на біохімічні, морфологічні та фізіологічні процеси в організмі. Проведений порівняльний аналіз показників м'язової сили кистей у дітей різної статі дозволив виявити певні різниці в розвитку м'язів між хлопчиками та дівчатками. Результати свідчать, що хлопчики в середньому виявили більшу м'язову силу в ділянці кистей порівняно з дівчатками. Ці відмінності можуть бути пов'язані з фізіологічними особливостями розвитку м'язів у хлопців і дівчат. Визначення м'язової сили важливе не тільки для прогнозування можливостей фізичної працездатності організму школярів, але й може бути широко використано на практиці, щоб своєчасно прогнозувати доцільність додаткових занять з фізичної культури відповідно до фізичних даних. Це дасть змогу дітям на ранніх етапах занять фізичними вправами оцінювати їх фізичну працездатність, орієнтувати дітей і тим самим звертати увагу на особливості їхнього подальшого фізичного розвитку та розробляти конкретні рекомендації з його підвищення.

Ключові слова: м'язова сила кистей, фізичне здоров'я, діти шкільного віку, кистьова динамометрія, станова динамометрія, антропометричні показники.

Alona ROMANIUK

Ph.D. in Biological Sciences, Associate Professor at the Department of Human Anatomy, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Ave, Lutsk, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0001-7157-6929

Viktor ROMANIUK

Ph.D. in Physical Education and Sports, Associate Professor at the Department of Fitness and Endurance Sports, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Ave, Lutsk, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0001-9328-9576

Tetyana SHEVCHUK

Ph.D. in Biological Sciences, Professor at the Department of Human Anatomy, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Ave, Lutsk, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0002-0598-8391

Liudmyla APONCHUK

Ph.D. in Biological Sciences, Associate Professor at the Department of Human Anatomy, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Ave, Lutsk, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0001-5838-8392

Kateryna PULATOVA

Student of 9th grade, Rojysche Lyceum No. 4, Kondratiuka str., 15, Rojysche City, Volyn Region, Ukraine, 45101

To cite this article: Romaniuk, A., Romaniuk, V., Shevchuk, T., Aponchuk, L., Pulatova, K. (2023). Osoblyvosti miazovoi systemy u ditei molodshoho shkilnoho viku z riznym rivnem fizychnoho zdorovia [Characteristics of the muscular system in primary school children with different levels of physical health]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 5, 43–49, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2023.5.7>

CHARACTERISTICS OF THE MUSCULAR SYSTEM IN PRIMARY SCHOOL CHILDREN WITH DIFFERENT LEVELS OF PHYSICAL HEALTH

The investigation of hand muscle strength in children with varying levels of physical health is relevant in the context of increasing attention to the overall physical development of children. Exploring this topic allows for adapting physical programs to promote their optimal development and instilling a positive attitude toward physical activity. The research aims to study the possibilities of hand muscle strength in children with different levels of physical health. Objectives include defining the problem's scope, analyzing hand muscle strength characteristics, and conducting a comparative analysis of indicators in children of different genders.

The research holds significance for the physical, psychomotor, and social development of children. Methods employed include hand dynamometry, standing dynamometry, and mathematical statistics. The study was conducted at Rojysche Lyceum No. 4, involving 107 children aged 6–10 years. The analysis of results revealed a statistically significant difference between hand and standing dynamometry values in children of different ages.

It is hypothesized that regular physical exercises aimed at developing strength abilities significantly influence biochemical, morphological, and physiological processes in the body. The comparative analysis of hand muscle strength indicators in children of different genders uncovered certain differences in muscle development between boys and girls. The results indicate that, on average, boys exhibited greater hand muscle strength compared to girls, possibly due to physiological differences in muscle development.

Determining hand muscle strength is crucial not only for predicting the physical work capacity of schoolchildren but also for practical use in timely forecasting the feasibility of additional physical education activities based on physical data. This allows children at early stages of physical exercises to assess their physical performance, guide them, draw attention to the peculiarities of their subsequent physical development, and develop specific recommendations for improvement.

Key words: hand muscle strength, physical health, school-age children, hand dynamometry, standing dynamometry, anthropometric indicators.

Постановка наукової проблеми та її значення. В сучасних умовах сьогодення вивчення особливостей м'язової системи в дітей молодшого шкільного віку, враховуючи їх рівень фізичного здоров'я, займає провідне місце серед наукових доробків вчених країни. Аналіз літературних джерел (Boguszewski, D., Stępień, M., & Adamczyk, J. G. 2023; Шапова, А. Ю., & Шульга, І. О. 2022) вказує на те, що у шкільному віці спостерігається низький рівень розвитку сили і швидко-силових якостей, що зумовлений низьким рівнем науково-методичної підготовки молоді.

Вивчення можливостей м'язової сили кистей в дітей з різним рівнем фізичного здоров'я дозволяє адаптувати фізичні програми та навантаження для сприяння їхньому оптимальному розвитку. Ключовим елементом їхнього розвитку – є збалансована фізична активність. А знання про фізичні можливості у дітей може впливати на їх соціально-психологічний стан. Адаптація програм тренувань до різних потреб сприяє формуванню позитивного ставлення до фізичної активності. (Гламазда Н. О., Гордійчук В. І. 2023; Yu, M., Li, G., Jiang, D., Jiang, G., Tao, B., & Chen, D. 2019). Проте недостатньо висвітлено питання функціональних можливостей м'язової сили кистей та м'язів спини у дітей, які мають різний рівень фізичного здоров'я, що і зумовило актуальність нашого дослідження.

М'язова сила, яку здатна проявити людина у руховій діяльності, залежить від різноманітних факторів, проте фізичні вправи, спрямовані на розвиток силових здібностей, істотно впливають на біохімічні, морфологічні та фізіологічні процеси в організмі, що і забезпечують умови для його якісного розвитку (Geng, Y., Trachuk, S., Ma, X. M., Shi, Y. J., & Zeng, X. 2023; Bendíková, E. 2022).

Отже, визначення м'язової сили важливе не тільки для прогнозування можливостей фізичної працездатності організму школярів, але й може бути широко використано на практиці, щоб своєчасно прогнозувати доцільність додаткових занять з фізичної культури відповідно до фізичних даних. Це дасть змогу дітям на ранніх етапах занять фізичними вправами оцінювати їх фізичну працездатність, орієнтувати дітей і тим самим звертати увагу на особливості їхнього подальшого фізичного розвитку та розробляти конкретні рекомендації з його підвищення.

Наукові дослідження цієї теми можуть розширити наукові знання у галузі фізіології розвитку м'язів у дітей, вносячи нові дані та розуміння щодо факторів, які впливають на м'язову силу кистей. Враховуючи ці аспекти, дослідження має значення для фізичного, психомоторного та соціального розвитку дітей різного рівня фізичного здоров'я.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Наукові дослідження (Вовканич, Л., Гриньків, М., Куцериб, Т., & Крась, С. 2015; Bendíková, E. 2022) останніх років вказують на зв'язок між рівнем фізичного здоров'я та розвитком м'язової системи у дітей. При цьому важливо врахувати якість харчування, рівень фізичної активності та інші фактори, які можуть впливати на здоров'я м'язів. Щодо моторного розвитку, то вчені (Valina, S. L., Shtina, I. E., Maklakova O.A., U. O., & Eisfeld, D. A. 2021) вказують на те, що вивчення розвитку моторики важливо для визначення, як різні рівні фізичного здоров'я можуть впливати на здатність дітей до фізичної активності та виконання різних рухових завдань. Важливим аспектом є вивчення функціональної здатності м'язів, оскільки можна аналізувати фізіологічні параметри м'язової системи, такі як сила, витривалість, гнучкість та координація. Це може допомогти визначити конкретні аспекти м'язової функціональності, що можуть бути пов'язані з рівнем фізичного здоров'я. Не менш важливим аспектом є вплив фізичної активності та врахування індивідуальних особливостей організму (Власюк, О. О. 2022; Вовканич, Л., Гриньків, М., Куцериб, Т., & Крась, С. 2015; Purushe, D., Dhage, P., Padole, D., Phansopkar, P., Chitale, N., & Wadhokar, O. C. 2021).

Мета статті – полягає у вивченні особливостей м'язової сили кистей та станової сили у дітей молодшого шкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Аналіз фізичного здоров'я дітей шкільного віку показав такий відсотковий розподіл у групах (рис. 1). У школярів 6 років – I група (низький рівень фізичного здоров'я) склала 35 %; II група (середній рівень фізичного здоров'я) – 50 %; III група (високий рівень фізичного здоров'я) – 15 %.

У дітей 7 років – I група (низький рівень фізичного здоров'я) склала 35 %; II група (середній рівень фізичного здоров'я) – 55 %; III група (високий рівень фізичного здоров'я) – 10 %. Школярі 8 років – I група (низький рівень фізичного

здоров'я) складала 40 %; II група (середній рівень фізичного здоров'я) – 50 %; III група (високий рівень фізичного здоров'я) – 10 %.

У дітей 9 років – I група (низький рівень фізичного здоров'я) складала 30 %; II група (середній рівень фізичного здоров'я) – 60 %; III група (високий рівень фізичного здоров'я) – 10 % та у школярів 10 років – I група (низький рівень фізичного здоров'я) складала 31 %; II група (середній рівень фізичного здоров'я) – 60 %; III група (високий рівень фізичного здоров'я) – 9 %.

Беззаперечним є той факт, що на рівень фізичного розвитку у дітей впливає руховий режим. Серед дітей шкільного віку сьогодні дуже поширене явище гіпокінезії, що підтверджується нашими даними із великим відсотком переважання низького рівня фізичного здоров'я.

Показники кистьової динамометрії характеризувалися статистично значимою різницею у всіх вікових групах (рис. 2–6).

Показники сили м'язів кисті відмічалися статистично значимою різницею між правою

та лівою рукою у групах 6–7 років обстежуваних (при $p \leq 0,05$), у інших групах встановлено лише тенденцію до збільшення сили кисті правої руки, порівняно з лівою. А також було відмічено загальну тенденцію до збільшення сили м'язів кисті з віком.

М'язова сила залежить від різноманітних факторів, проте фізичні вправи, спрямовані на розвиток силових здібностей, істотно впливають на фізіологічні процеси в організмі, що і забезпечують умови для його якісного розвитку [Boguszewski, D., Stępień, M., & Adamczyk, J. G. 2023; Ярмак, О. М., Трофіменко, В. О., Марченко, О. Ю., & Мартин, П. М. 2023]. М'язова сила рук залежить від зросту, маси тіла, окружності грудної клітки та інших факторів, тому за результати власних досліджень обстежуваних поділено на три групи за рівнем фізичного здоров'я. У школярів 8 та 9 років: I група – низький рівень фізичного здоров'я; II група – середній рівень фізичного здоров'я; III група – високий рівень фізичного здоров'я.

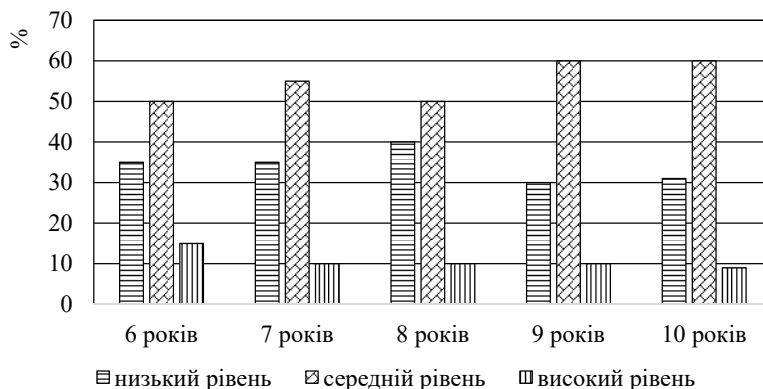

Рис. 1. Розподіл дітей на групи за різними показниками рівня фізичного здоров'я

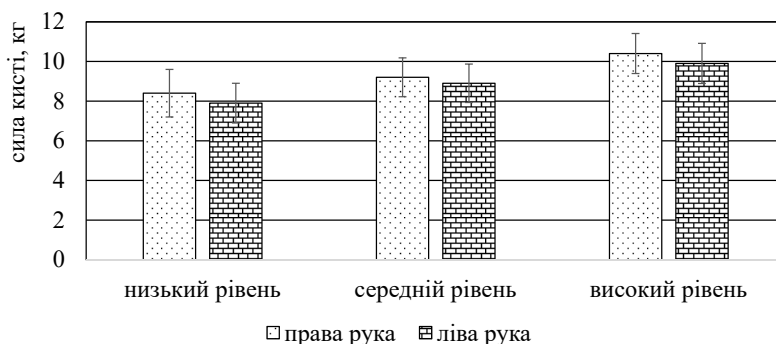

Рис. 2. Вікова динаміка сили м'язів кисті у дітей із різним рівнем фізичного здоров'я, 6 років

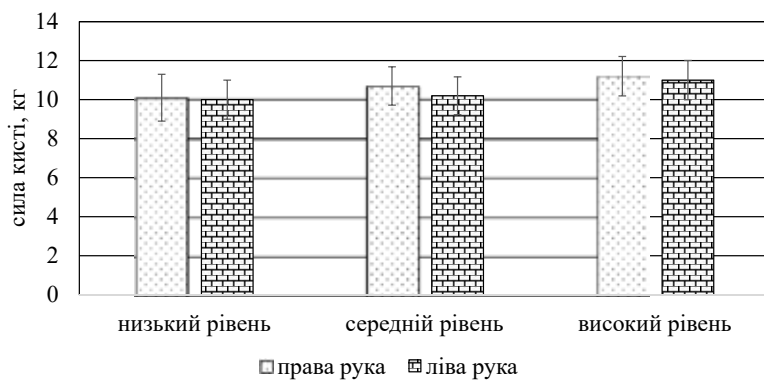

Рис. 3. Вікова динаміка сили м'язів кисті у дітей із різним рівнем фізичного здоров'я, 7 років

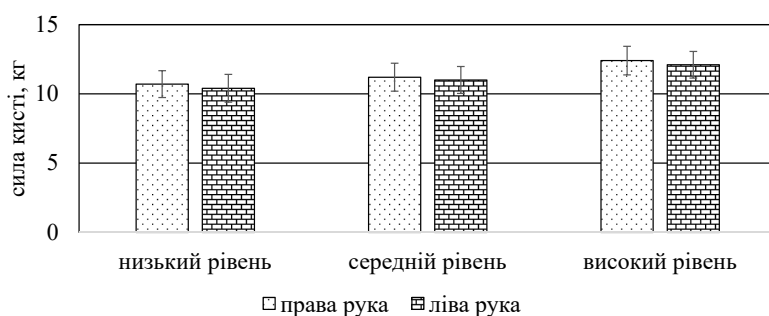

Рис. 4. Вікова динаміка сили м'язів кисті у дітей із різним рівнем фізичного здоров'я, 8 років

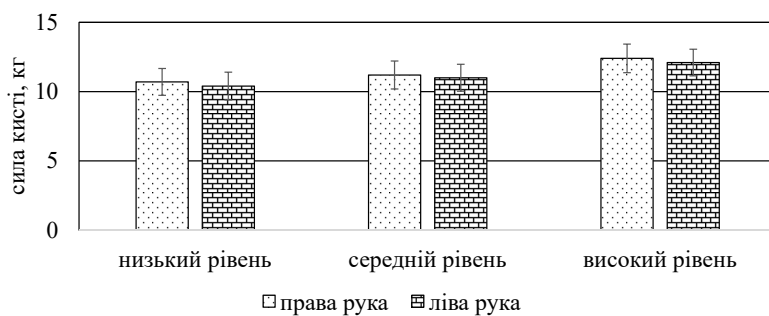

Рис. 5. Вікова динаміка сили м'язів кисті у дітей із різним рівнем фізичного здоров'я, 9 років

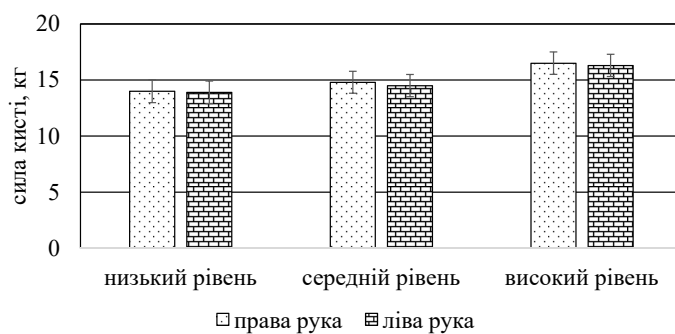

Рис. 6. Вікова динаміка сили м'язів кисті у дітей із різним рівнем фізичного здоров'я, 10 років

Показники сили м'язів кисті відмічалися статистично значимою різницею між правою та лівою рукою у обох групах обстежуваних (при $p \leq 0,05$). У школярів 8 років у групі з низьким рівнем фізичного здоров'я показники сили кисті правої та лівої руки склали – $10,7 \pm 0,97$ та $10,4 \pm 1,0$; у групі із середнім рівнем фізичного здоров'я – $11,2 \pm 1,01$ та $11,0 \pm 0,97$; у групі з високим рівнем фізичного здоров'я, відповідно – $12,4 \pm 1,0$ та $12,1 \pm 1,03$.

Школярі з низьким рівнем фізичного здоров'я, 9 років, характеризувалися такими показниками сили м'язів кисті, як: права рука – $12,8 \pm 1,2$, ліва рука – $12,0 \pm 1,0$.

У групі із середнім рівнем фізичного здоров'я показники сили м'язів кисті правої руки – $13,3 \pm 0,97$, лівої руки – $13,1 \pm 0,98$, відповідно та у школярів із високим рівнем фізичного здоров'я: права рука – $14,3 \pm 1,01$, ліва рука – $14,0 \pm 1,01$. Дослідження сили м'язів кисті показало загальну тенденцію до збільшення її з віком.

Діти, які регулярно займаються фізичним вихованням, мають тенденцію до вищих показників м'язової сили. Фізична активність позитивно впливає на розвиток м'язів та загальну фізичну підготовку [Ярмак, О. М., Трофіменко, В. О., Марченко, О. Ю., & Мартин, П. М. 2023]. Розвиток м'язової сили є важливим компонентом збереження загального фізичного здоров'я у дітей. Фізична активність впливає на загальний розвиток тіла та може покращувати функціональний стан м'язів.

Таким чином, показники кистьової динамометрії мають важливе значення у визначенні фізичної працездатності організму школярів. Такі дослідження можна широко використовувати на практиці для своєчасного прогнозування

доцільності додаткових занять з фізичної культури відповідно до рівня фізичного здоров'я учнів, що дасть змогу дітям на ранніх етапах занять звертати увагу на особливості їхнього подальшого фізичного розвитку та розробляти конкретні рекомендації з його підвищення.

Висновки та перспективи подальших досліджень. 1. Дослідження стану проблеми можливостей м'язової сили у дітей з різним рівнем фізичного здоров'я дозволило виявити значущі відмінності у розвитку м'язової сили між групами різного віку. З'ясовано, що діти із вищим рівнем фізичного здоров'я мають тенденцію до більшого розвитку м'язової сили.

2. Аналіз результатів показав статистично-значиму різницю між значеннями кистьової та станової динамометрії у дітей різного віку. Припускаємо, що регулярні фізичні вправи, спрямовані на розвиток силових здібностей, значно впливають на біохімічні, морфологічні та фізіологічні процеси в організмі. Це створює умови для якісного розвитку організму.

3. Проведений порівняльний аналіз показників м'язової сили кистей у дітей різної статі дозволив виявити певні різниці в розвитку м'язів між хлопчиками та дівчатками. Результати свідчать, що хлопчики в середньому виявили більшу м'язову силу в області кистей порівняно з дівчатками. Ці відмінності можуть бути пов'язані з фізіологічними особливостями розвитку м'язів у хлопців і дівчат. Цей аспект важливий для розуміння індивідуальних особливостей фізичного розвитку дітей різної статі.

Перспективою подальших досліджень вбачаємо вивчення особливостей м'язової системи у дітей молодшого шкільного віку, які мають захворювання опорно-рухового апарату.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Власюк, О. О. (2022). Самостійні заняття фізичними вправами як засіб розвитку рухових якостей дітей молодшого шкільного віку. In *The 6th International scientific and practical conference «Multidisciplinary scientific notes. Theory, history and practice» (November 01–04, 2022) Edmonton, Canada. International Science Group*. 2022. P. 468.
2. Вовканич, Л., Гриньків, М., Куцериб, Т., & Крась, С. (2015). Роль морфологічних чинників у визначення сили ізометричного скорочення м'язів-згиначів пальців кисті. *Спортивна наука України*, (3), 3–8.
3. Гламазда Н. О., Гордійчук В. І. (2023). Особливості м'язової сили кистей у дітей з різним рівнем фізичного здоров'я. *VII Міжнародна науково-практична конференція молодих учених, студентів та аспірантів «Актуальні проблеми розвитку природничих та гуманітарних наук»* (Луцьк, ВНУ імені Лесі Українки, 10 листопада 2023 року). 53–55.
4. Петрусенко, О. (2021). Особливості рівня розвитку сили у школярів з розладами аутичного спектра. *Актуальні проблеми фізичного виховання різних верств населення*, 122–126.

5. Щапова, А. Ю., & Шульга, І. О. (2022). Оцінка функціонального стану організму дітей 10–17 років із різним характером фізичного навантаження. *Актуальні проблеми громадського здоров'я: матеріали XII міжнародної науково-практичної конференції «Освіта і здоров'я»*. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 117–121.
6. Ярмак, О. М., Трофіменко, В. О., Марченко, О. Ю., & Мартин, П. М. (2023). Особливості морфофункціонального стану підлітків з дефіцитом маси тіла. *Rehabilitation and Recreation*, (15), 193–201.
7. Bendíková, E. (2022). Functional Disorders of the Musculoskeletal System in Younger School-age Pupils. *Physical Education and Physical Activities of Children, Youth and Adults and Healthy Active Living Researches–Best Practices–Situation*, Bratislava. 183–194.
8. Boguszewski, D., Stępień, M., & Adamczyk, J. G. (2023). The influence of core stability exercises programme on the functional limitations of the musculoskeletal system in girls practising volleyball. *Physical Activity Review*, 11(1). 24.
9. Geng, Y., Trachuk, S., Ma, X. M., Shi, Y. J., & Zeng, X. (2023). Physiological features of musculoskeletal system formation of adolescents under the influence of directed physical training. *Physical Activity and Health*, 7(1). 1–12. DOI: 10.5334/paah.217
10. Purushe, D., Dhage, P., Padole, D., Phansopkar, P., Chitale, N., & Wadhokar, O. C. (2021). A review on musculoskeletal screening in girls and boys aged between 5 and 12 years. *J Med Pharm Allied Sci*, 10, 3120–4.
11. Valina, S. L., Shtina, I. E., Maklakova O.A, U. O., & Eisfeld, D. A. (2021). Regularities in diseases of the musculoskeletal system developing in schoolchildren under complex exposure to environmental factors and factors related to lifestyle. *Health Risk Analysis*, 3, 54–66.
12. Yu, M., Li, G., Jiang, D., Jiang, G., Tao, B., & Chen, D. (2019). Hand medical monitoring system based on machine learning and optimal EMG feature set. *Personal and Ubiquitous Computing*, 1–17.

REFERENCES:

1. Vlasiuk, O. O. (2022). Samostiini zaniattia fizychnymy vpravamy yak zasib rozvytku rukhovyykh yakostei ditei molodshoho shkilnoho viku. In *The 6th International scientific and practical conference «Multidisciplinary scientific notes. Theory, history and practice»* (November 01–04, 2022) Edmonton, Canada. International Science Group. 2022. p. 468.
2. Vovkanych, L., Hrynkiv, M., Kutseryb, T., & Kras, S. (2015). Rol morfolohichnykh chynnykiv u vyznachennia syly izometrychnoho skorochennia miaziv-zghynachiv paltsiv kysti. *Sportyvna nauka Ukrainy*, (3), 3–8.
3. Hlamazda, N. O., Hordiichuk, V. I. (2023). Osoblyvosti miazovoi syly kysteiu u ditei z ryznym rivnem fizychnoho zdorovia. VII Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia molodykh uchenykh, studentiv ta aspirantiv «Aktualni problemy rozvytku pryrodnychkykh ta humanitarnykh nauk» (Lutsk, VNU imeni Lesi Ukrainky, 10 lystopada 2023 roku). 62–64.
4. Petrusenko, O. (2021). Osoblyvosti rivnia rozvytku syly u shkoliariv z rozladamy autychnoho spektra. Aktualni problemy fizychnoho vykhovannia ryznykh verstv naseleennia, 122–126.
5. Shchapova, A. Yu., & Shulha, I. O. (2022). Otsinka funktsionalnoho stanu orhanizmu ditei 10–17 rokiv iz ryznym kharakterom fizychnoho navantazhennia. Aktualni problemy hromadskoho zdorovia: materialy XII mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii «Osvita i zdorovia». Sumy : SumDPU imeni A. S. Makarenka, 117–121.
6. Yarmak, O. M., Trofimenko, V. O., Marchenko, O. Yu., & Martyn, P. M. (2023). Osoblyvosti morfofunktsionalnoho stanu pidlitkiv z defitsytom masy tila. *Rehabilitation and Recreation*, (15), 193–201.
7. Bendíková, E. (2022). Functional Disorders of the Musculoskeletal System in Younger School-age Pupils. *Physical Education and Physical Activities of Children, Youth and Adults and Healthy Active Living Researches–Best Practices–Situation*, Bratislava. 183–194.
8. Boguszewski, D., Stępień, M., & Adamczyk, J. G. (2023). The influence of core stability exercises programme on the functional limitations of the musculoskeletal system in girls practising volleyball. *Physical Activity Review*, 11(1). 24.
9. Geng, Y., Trachuk, S., Ma, X. M., Shi, Y. J., & Zeng, X. (2023). Physiological features of musculoskeletal system formation of adolescents under the influence of directed physical training. *Physical Activity and Health*, 7(1). 1–12. DOI: 10.5334/paah.217
10. Purushe, D., Dhage, P., Padole, D., Phansopkar, P., Chitale, N., & Wadhokar, O. C. (2021). A review on musculoskeletal screening in girls and boys aged between 5 and 12 years. *J Med Pharm Allied Sci*, 10, 3120–4.
11. Valina, S. L., Shtina, I. E., Maklakova O.A, U. O., & Eisfeld, D. A. (2021). Regularities in diseases of the musculoskeletal system developing in schoolchildren under complex exposure to environmental factors and factors related to lifestyle. *Health Risk Analysis*, 3, 54–66.
12. Yu, M., Li, G., Jiang, D., Jiang, G., Tao, B., & Chen, D. (2019). Hand medical monitoring system based on machine learning and optimal EMG feature set. *Personal and Ubiquitous Computing*, 1–17.

УДК 373.3/.5.014.3(477):172-047.22-053.5

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2023.5.8>

Галина РУСИН

доктор педагогічних наук, професор кафедри початкової освіти, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, Україна, 76018

ORCID: 0000-0001-9601-5466

Валентина ВІТЮК

доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри теорії і методики початкової освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська область, Україна, 43025

ORCID: 0000-0003-4981-9925

Наталія СОНЯК

учитель початкових класів, Комунальний заклад загальної середньої освіти «Луцький ліцей № 9 Луцької міської ради», вул. Банкова, 30, м. Луцьк, Волинська область, Україна, 43025

Марія ГУЦУЛЯК

магістрантка II курсу педагогічного факультету, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, Україна, 76018

Бібліографічний опис статті: Русин, Г., Вітюк, В., Соняк, Н., Гуцуляк, М. (2023). Розвиток громадянської компетентності у здобувачів початкової освіти Нової української школи. *Acta Paedagogica Volynienses*, 5, 50–56, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2023.5.8>

РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Стаття присвячена розгляду процесу формування громадянської компетентності здобувачів початкової освіти Нової української школи. У науковій розвідці проаналізовано нормативно-правові документи, які є базою для формування громадянської компетентності в здобувачів початкової освіти Нової української школи.

Автори статті стверджують, що розвиток громадянської компетентності у здобувачів початкової освіти відбувається в процесі якісного громадянського виховання, яке послідовно здійснюють батьки, вчителі початкових класів та педагогічний колектив закладу загальної середньої освіти.

Формування громадянської компетентності молодших школярів є одним із ключових завдань Нової української школи. У зв'язку з цим виділяють сучасні підходи формування громадянської компетентності учнів, зокрема через упровадження в освітній процес демократичного громадянства та освіти з прав людини. Це нові напрями в освіті, які базуються на компетентнісному, діяльнісному, особистісно орієнтованому підходах.

Під громадянською компетентністю розуміємо сукупність готовності та здібностей здобувачів початкової освіти, що дозволяють активно, відповідально й ефективно реалізовувати права та обов'язки членів демократичного суспільства, застосовувати знання і вміння на практиці. Нововведення, які впроваджені до змісту громадянської та історичної освітньої галузі Нової української школи, сприяють формуванню у молодших школярів громадянської компетентності, яка необхідна їм упродовж усього життя.

На основі вивчення сучасних філософських, психолого-педагогічних, культурологічних досліджень науковців, а також вимог Концепції НУШ, Державного стандарту початкової освіти та інших законодавчих документів було визначено структуру громадянської компетентності здобувача початкової освіти, яка включає мотиваційний, когнітивний, діяльнісний компоненти.

Автори статті рекомендують застосовувати твори народного мистецтва як засіб формування громадянської компетентності молодших школярів, вивчати культурні та історичні традиції народу, державну мову народу.

Ключові слова: громадянськість, громадянська компетентність, громадянська компетентність учнів початкової школи, громадянське виховання, здобувачі початкової освіти.

Halyna RUSYN

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Pedagogy of Primary Education, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Shevchenko str., 57, Ivano-Frankivsk, Ukraine, 76018

ORCID: 0000-0001-9601-5466

Valentyna VITIUK

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Professor at the Department of Theory and Methods of Primary Education, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Ave, Lutsk, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0003-4981-9925

Natalia SONIAK

Teacher of Primary School, Communal Institution of General Secondary Education "Lutsk Lyceum of the Lutsk City Council", Bankova str., 30, Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025

Maria HUTSULYAK

The 2st Course of EL of Master at the Pedagogical Faculty, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Shevchenko str., 57, Ivano-Frankivsk, Ukraine, 76018

To cite this article: Rusyn, H., Vitiuk, V., Soniak, N., Hutsulyak, M. (2023). Rozvytok hromadianskoi kompetentnosti u здобувачів початкової освіти нової української школи [The development of civic competence of primary school students of the New Ukrainian School]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 5, 50–56, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2023.5.8>

THE DEVELOPMENT OF CIVIC COMPETENCE OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

The article is devoted to the process of developing civic competence of primary school students of the New Ukrainian School. The research analyzes the regulatory and legal documents that are the basis for the formation of civic competence in primary school students of the New Ukrainian School.

The authors of the article argue that the development of civic competence in primary school students takes place in the process of quality civic education, which is consistently carried out by parents, primary school teachers and the teaching staff of a general secondary education institution.

Formation of civic competence of primary school students is one of the key tasks of the New Ukrainian School. In this regard, modern approaches to forming students' civic competence are being developed, in particular through the introduction of democratic citizenship and human rights education into the educational process. These are new directions in education based on competency-based, activity-based, and personality-oriented approaches.

We understand civic competence as a set of readiness and abilities of primary school students that allow them to actively, responsibly, and effectively exercise the rights and responsibilities of members of a democratic society, and to apply knowledge and skills in practice. The innovations implemented in the content of the civic and historical education of the New Ukrainian School contribute to the formation of civic competence in primary school students, which they need throughout their lives.

Based on the study of modern philosophical, psychological, pedagogical, cultural studies of scientists, as well as the requirements of the NUS Concept, the State Standard of Primary Education and other legislative documents, the structure of the civic competence of a primary school student is determined, which includes motivational, cognitive, and activity components.

The authors of the article recommend using works of folk art as a means of forming the civic competence of primary school students, studying the cultural and historical traditions of the people, the state language of the people.

Key words: citizenship, civic competence, civic competence of primary school students, civic education, primary school students.

Актуальність проблеми. У наш час зростає потреба у громадянсько-відповідальному суспільстві, у формуванні громадянської компетентності в здобувачів освіти Нової української школи. Ця життєво необхідна компетентність набуває особливої актуальності в умовах надзвичайних ситуацій, в одній з яких перебуває нині Україна. Під час війни та й після

неї важливо виховувати патріотично свідомих, цілеспрямованих громадян, здатних приймати рішення, виявляти ставлення, правильно робити вибір і здійснювати будь-яку діяльність крізь призму цінностей суспільства з високим рівнем відповідальності за майбутнє країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед українських дослідників дефініцію

громадянської компетентності вивчали Н. Бондаренко, Н. Голуб, В. Гриценко, Т. Васютіна, Ю. Завалевський, І. Жадан, Т. Магдич, О. Сухомлинська, Н. Рудницька та ін.

Мета нашого дослідження – висвітлити теоретичну базу громадянської компетентності в педагогічній літературі, розкрити та проаналізувати розвиток громадянської компетентності у здобувачів початкової освіти Нової української школи.

Виклад основного матеріалу дослідження.

На законодавчому рівні виокремлюють низку нормативно правових актів, що постають підґрунтям для громадянського виховання та визначають засади громадянської компетентності. Відповідно до Закону України «Про повну загальну середню освіту» виховний процес є невід’ємною складовою освітнього процесу і має ґрунтуватися на культурних цінностях українського народу та спрямовуватися на формування патріотизму (Про повну загальну середню освіту: Закон України від 01 липня 2022. № 463). Така позиція видається раціональною, позаяк опираючись на виховання і обираючи один з його видів, зокрема громадянське, – учні можуть отримати потрібну інформацію про права, якими вони наділені, та зобов’язання, разом з цим активізуючи власне самоусвідомлення.

У Концепції розвитку громадянської освіти в Україні зазначено, що громадянські компетентності виступають інструментом для розширення можливостей розвитку особистості в суспільстві (Концепція розвитку громадянської освіти в Україні, 2018, 4–5). Це твердження Концепції розширює вищезгадану законодавчу позицію. Однак проблема останньої полягає в тому, що вона охоплює досягнення мети лише завдяки одному сегменту патріотичного виховання. На наше переконання, цього недостатньо. Тому, на нашу думку, законодавча база у сфері громадянської освіти потребує вдосконалення, якого можна досягти шляхом запозичення зарубіжного досвіду та розширенню спектру засобів досягнення мети та результатів. Наприклад, побудова громадянської освіти на засадах правової визначеності, а також створення з боку держави таких можливостей для підростаючого покоління, які б сприяли закріпленню отриманих ними знань (для прикладу учні беруть активну участь у побудові демократичної громади).

Державний стандарт початкової освіти резюмує зв’язок громадянської компетентності з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини та здорового способу життя, усвідомленням рівних прав і можливостей (ДСТУ. Державний стандарт початкової освіти від 24 липня 2019. № 688). Що свідчить про новий підхід до формування громадянської компетентності у школярів як цілісних особистостей, шляхом осучаснення освітнього процесу в поєднанні із застосуванням інноваційних педагогічних технологій. При цьому впровадження нового підходу в освітній процес шляхом формування громадянської компетентності в здобувачів початкової освіти зумовлює підвищення дієвості громадянської освіти.

Одне з основних завдань Нової Української школи – формування громадянської компетентності в здобувачів початкової освіти, ключова мета – виховати свідомого громадянина, патріота, професіонала, людину, світогляд і спосіб мислення якої спрямовані на саморозвиток та розвиток демократичного громадянського суспільства в Україні (Концепція НУШ, 2018).

Т. Магдич розглядає громадянську компетентність як здатність і володіння громадянською культурою, культурою демократії, що передбачає наявність в особистості певних якостей і громадянських цінностей (Магдич, 80).

Згідно з Концепцією Нової української школи громадянська компетентність охоплює практично усі форми поведінки, які потрібні для ефективної участі у громадському житті, в сім’ї, а також виробляє повагу до закону, корелює дотримання прав людини (Концепція НУШ, 2018, 12).

Поступові етапи впровадження в Нову українську школу громадянської компетентності підтверджено результатами всеукраїнського опитування «Демократія в освіті», проведеного Т. І. Матусевич, Л. О. Колесник в межах спільного проекту «Розвиток культури демократії в педагогічній освіті в Україні, Норвегії та Палестині». Позитивні моменти дослідження засвідчують високу зацікавленість учителів у громадянській освіті (52,3 % опитаних визначили свою зацікавленість у громадянській освіті як дуже високу і 30,6 % як високу) та приділення достатньої уваги навчанню громадянства зкладах вищої педагогічної освіти (18 % науково-педагогічних працівників від-

значили, що приділяють дуже багато уваги навчанню громадянства в педагогічній освіті, 17,1 % – багато, 43,2 % – на достатньому рівні) (Матусевич, Колесник, 2019, 244).

Водночас проведено дослідження демонструє низку прогалин, з якими зіткнулися педагоги під час впровадження громадянської компетентності в Нову українську школу. Оскільки саме у шкільному середовищі від педагога залежить рівень сформованості громадянської компетентності, то для покращення таких результатів потрібно готувати майбутніх педагогів до реалізації громадянської освітньої галузі в початковій школі на етапі отримання освіти в університеті, а потім під час курсів підвищення кваліфікації.

Розвиток громадянської компетентності у здобувачів освіти відбувається завдяки якісно організованому процесу громадянського виховання, яке послідовно можуть скерувати батьки та педагогічний колектив школи. Зважаючи на це – громадянське виховання побудовано на міцному фундаменті громадянської освіти, яка в ході досліджень та компетентісного підходу до навчання в Новій українській школі поступово вдосконалюється. Трудова активність є важливим засобом всебічного розвитку учнів, особливо якщо воно побудовано правильно, з врахуванням вікових та фізіологічних особливостей учнів. У процесі трудового навчання створюються умови й для морального виховання (Сергієнко, 2019, 121–122). Власне, елементи морального виховання доволі тісно переплітаються з громадянським вихованням. Тому за допомогою такого взаємозв'язку, аспект громадянської компетентності здатен корелюватися ще й у ході уроків трудового навчання.

Варто відзначити, що громадянська компетентність майбутніх учителів початкових класів є також складовою частиною та змістовною основою громадянської культури особистості (Рудницька, Шанскова, Коновальчук, 2022, 286). На підставі цього твердження можемо констатувати, що для того, щоб прищепити вихованцям базові поняття громадянської компетентності, то передусім самому педагогу потрібно мати власні конструктивно-розвинуті громадянські погляди та високу правову культуру, що в подальшому дозволить оперативно вирішувати практичні кейси під час форму-

вання громадянської компетентності молодших школярів у межах освітнього середовища.

Н. Рудницька, Т. Шанскова, І. Коновальчук трактують громадянську компетентність особистості як здатність та готовність індивіда виявляти власний статус громадянина і рівень своєї громадянськості завдяки пізнавальним, діяльним і вольовим чеснотам (Рудницька, Шанскова, Коновальчук, 2022, 287).

С. Грицай тлумачить громадянську компетентність особистості як сукупність готовності та здібностей, що дозволяють активно, відповідально й ефективно реалізовувати права та обов'язки члена демократичного суспільства, застосовувати знання і вміння на практиці (Грицай, 2018, 12).

Громадянська компетентність втілюється в життя тоді, коли усвідомлений громадянин бере участь у розбудові своєї країни та працює на її благо, що зі свого боку дозволить йому ефективно активізувати попередньо набуті знання й вміння, які стосуються громадянської компетентності, таким чином висвітлюючи риси його громадянськості.

Згідно з Концепцією розвитку громадянської освіти в Україні складовими громадянської компетентності є громадянські знання, громадянські вміння та досвід.

Спираючись на зазначене вище, можна виділити такі компоненти громадянської компетентності здобувача початкової освіти: мотиваційний, когнітивний, діяльній.

Мотиваційний компонент включає здатність здобувачів початкової освіти творити себе як особистість, формувати свій характер, розвивати цінні якості у процесі пізнавальної та трудової діяльності, проявляти інтерес до культури, історії своєї країни, толерантне ставлення до різних культур та звичаїв.

Когнітивний компонент передбачає опанування знаннями про права та обов'язки громадян, розуміння необхідності дотримання базових норм шкільного та місцевого громадського життя, усвідомлення ролі зв'язків, які існують між людьми, значення рідні, друзів, приятелів, спільнот, з якими дитина себе ідентифікує, формування початкових уявлень про національну символіку та державні атрибути України, націю, державу, політику, владу, ключові події в історії України.

Діяльній компонент спрямований на формування у здобувачів початкової освіти умінь

співпрацювати з іншими особами для досягнення спільної мети, ідентифікувати себе як громадянина України, виявляти повагу в спілкуванні один до одного та до інших національностей, на прикладі відомих історичних постатей та національних героїв молодші школярі усвідомлюють цінності патріотизму, активної громадянської позиції, самоповаги та ін.

Важливо звернути увагу на діяльнісний складник, оскільки, аналізуючи по ньому результати практичних занять конкретного класу Нової української школи, можна виявити труднощі, які постають перед молодшими школярами. Так педагог зможе доповнити освітній процес новітніми техніками та інструментами для підвищення обізнаності учнів знаннями, що стосуються громадянської компетентності.

Важливим є заохочення учнів до їх становлення як активних громадян, які здатні брати участь у формуванні майбутнього суспільства через навчання демократії та прав людини. В Україні впровадження демократичного громадянства та освіти з прав людини здійснюється завдяки швейцарсько-українському проєкту «Розвиток громадянських компетентностей в Україні» (Ілійчук, Вережак, 2021, 104).

З метою забезпечення розвитку громадянської компетентності в дітей молодшого шкільного віку доцільним є використання не тільки теоретичних знань, а й застосування практичних кейсів, котрі допоможуть генерувати правові вміння та патріотичні якості молодших школярів.

Серед засобів формування громадянської компетентності молодших школярів варто широко застосовувати твори народного мистецтва, культурні та історичні традиції народу, державну мову народу. Зазначені засоби особливо інтенсивно впливають на емоційну сферу дитини, а тому є ефективними у формуванні інтересу дітей до духовної спадщини людства, набуття власного досвіду і вираження свого «Я». У «Концепції громадянського виховання особистості» підкреслюється важливе значення вивчення творів фольклору в молодшому шкільному віці (Концепція розвитку громадянської освіти в Україні, 2018, 31). При цьому, фольклорне різномаття потрібно добирати орієнтуючись на вікові категорії учнів. Специфіка

громадянської компетентності передбачає розширення кругозору в молодших школярів, підґрунтя для аргументування особистих думок та підтвердження їх самоідентифікації з українським народом, а також можливості пізнання звичаїв рідного краю та Батьківщини.

Важливим інструментом формування громадянської компетентності молодших школярів є проєктна діяльність, яка виходить за межі конкретного навчального предмету. Такий підхід розвиває в учнів та поглиблює у вчителів уміння співпрацювати в команді, висловлювати власні думки та брати участь у процесах прийняття рішень, брати участь у розв'язанні проблем розвитку регіону та громади. Формування громадянської компетентності може відбуватися як на уроках, так і поза ними. Наприклад, похід у кінотеатр для перегляду фільмів чи екскурсія до місцевого музею народного побуту і т. ін. У першому випадку здобувачі освіти можуть виявляти зацікавлення до перегляду екранізованих фільмів, що зі свого боку здатне викликати у них емоції, попередньо активізуючи особистісний складник громадянської компетентності. Другий випадок може сприяти розвитку мисленнєвим процесам молодших школярів і наштовхнути на прийняття рішень, пов'язаних з розвитком його краю.

Висновки і перспективи подальшого дослідження. Отже, процес формування громадянської компетентності молодших школярів – це цілеспрямований і систематичний процес формування переконань, які визначають розуміння сутності громадянськості, спрямованість мотивів громадянських вчинків, здатність реалізовувати громадянські права та обов'язки, формування поваги і любові до Батьківщини. Формування громадянської компетентності в учнів початкової школи є необхідною умовою в процесі становлення громадянина України, формування повсякденних навичок у молодших школярів як усвідомлених громадянів своєї держави. Однак багато питань з приводу формування громадянської компетентності в здобувачів початкової освіти залишаються відкритими, тому вони потребують подальших наукових праць, пошуку нових ідей шляхом психолого-педагогічних досліджень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Барабус А. А., Васютіна Т. М. Структура громадянської компетентності особистості та підходи до її формування у педагогічній теорії і практиці. *Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика* : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції, 31 березня – 2 квітня. 2021. С. 14–20.
2. Грицай С. М. Формування громадянської компетентності учнів – важлива складова демократизації освіти. *Інноваційні технології розвитку особистісно – професійної компетентності педагогів в умовах післядипломної освіти*: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної інтернет – конференції, 24 травня 2018. С. 11–15.
3. Громадянська освіта в умовах безпекових викликів і загроз : навчальний посібник / за ред. А. М. Круглашова, Н. Ю. Ротар, І. В. Цікул. Чернівці, 2022. С. 54–56.
4. Державний стандарт початкової освіти від 24 липня 2018. № 688. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 21. 12. 2023).
5. Ілійчук Л. В., Вережак Л. В. Формування громадянської компетентності учнів: сучасні підходи та досвід упровадження в умовах НУШ. *Mountain School of Ukrainian Carpaty*. 2021. № 4. С. 104–107.
6. Концепція НУШ. URL:<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 21.12.2023).
7. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні. URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2018/01/KONTSEPTSIYA-ROZVYTKU-GRO MADYANSKOYI-OSVITY-V-UKRAYINI.pdf> (дата звернення:21.12.2023).
8. Кравчинська Т. С. Формування громадянської компетентності педагога Нової Української школи. *Вісник післядипломної освіти*. 2019. В. 8(37). С. 74–83.
9. Магдич Т. П. Аналіз сутності «громадянська компетентність» у системі психолого-педагогічних і лінгводидактичних категорій. *Інноваційна педагогіка*. 2020. (28). С. 77–81.
10. Матусевич Т. І., Колесник Л. О. Розвиток громадянської компетентності в рамках концепція НУШ: сучасні виклики для педагогічної освіти. *Філософія освіти*. 2019. № 2(25). С. 240–248.
11. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 01 липня 2022. № 463.IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/46320?find=1&text=%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%BF%D0%B5%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C#Text> (дата звернення: 21. 12. 2023).
12. Рацун А. Б., Рацун О. А. Формування громадянської компетентності як інтегрованої якості особистості майбутнього вчителя. *Вісник Черкаського університету*. 2009. В. 166. С. 156–161.
13. Рудницька Н. Ю., Шанскова Т. І., Коновальчук І. М. Формування громадянської компетентності учнів початкових класів в умовах становлення нової української школи. *Міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2022. В. 57. Т. 2. С. 285–292.
14. Сергієнко Н. В. Формування громадянської компетентності учнів на уроках трудового навчання і технології. *Формування громадянських компетентностей фахівця нової генерації* : збірник за матеріалами Всеукр. науково-практичної конференції, 15.05. Лисичанськ, 2019. С. 120–123.

REFERENCES:

1. Barabus A. A., Vasiutina T. M. Struktura hromadianskoi kompetentnosti osobystosti ta pidkhody do yii formuvannya u pedahohichnii teorii i praktytsi. *Psykhologo-pedahohichni problemy vyshchoi i serednoi osvity v umovakh suchasnykh vyklykiv: teoriia i praktyka* : materialy V Mizhnarodnoi naukovy-praktychnoi konferentsii, 31 bereznia – 2 kvitnia. 2021. S. 14–20.
2. Hrytsai S. M. Formuvannya hromadianskoi kompetentnosti uchniv – vazhlyva skladova demokratyzatsii osvity. *Innovatsiini tekhnolohii rozvytku osobystisno – profesiinoi kompetentnosti pedahohiv v umovakh pislidiadyploinoi osvity* : materialy II Vseukrainskoi naukovy-praktychnoi internet – konferentsii, 24 travnia 2018. S. 11–15.
3. Hromadianska osvita v umovakh bezpekovykh vyklykiv i zahroz : navchalnyi posibnyk / za red. A. M. Kruhlayova, N. Yu. Rotar, I. V. Tsikul. Chernivtsi, 2022. S. 54–56.
4. Derzhavnyi standart pochatkovoї osvity vid 24 lypnia 2018. № 688. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> (data zvernennia: 21.12.2023).
5. Iliichuk L. V., Verezhak L. V. Formuvannya hromadianskoi kompetentnosti uchniv: suchasni pidkhody ta dosvid uprovadzhenia v umovakh NUSH. *Mountain School of Ukrainian Carpaty*. 2021. № 4. S. 104–107.
6. Kontseptsiia NUSH. URL:<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (data zvernennia: 21.12. 2023).
7. Kontseptsiia rozvytku hromadianskoi osvity v Ukraini. URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2018/01/KONTSEPTSIYA-ROZVYTKU-GROMADYANSKOYI-OSVITY-V-UKRAYINI.pdf> (data zvernennia: 21.12.2023).
8. Kravchynska T. S. Formuvannya hromadianskoi kompetentnosti pedahoha Novoi Ukrainskoi shkoly. *Visnyk pislidiadyploinoi osvity*. 2019. V. 8(37). S. 74–83.
9. Mahdych T. P. Analiz sutnosti «hromadianska kompetentnist» u systemi psykhologo-pedahohichnykh i linhvodydaktychnykh katehorii. *Innovatsiina pedahohika*. 2020. (28). S. 77–81.

10. Matushevych T. I., Kolesnyk L. O. Rozvytok hromadianskoi kompetentnosti v ramkakh kontseptsii NUSh: suchasni vyklyky dlia pedahohichnoi osvity. *Filosofia osvity*. 2019. № 2(25). S. 240–248.

11. Pro povnu zahalnu seredniu osvitu: Zakon Ukrainy vid 01 lyupnia 2022. № 463.IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/46320?find=1&text=%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%BF%D0%B5%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C#Text> (data zvernennia: 21.12.2023).

12. Ratsul A.B., Ratsul O.A. Formuvannia hromadianskoi kompetentnosti yak intehrovanoi yakosti osobystosti maibutnoho vchytelia. *Visnyk Cherkaskoho universytetu*. 2009. V. 166. S. 156–161.

13. Rudnytska N. Yu., Shanskova T. I., Konovalchuk I. M. Formuvannia hromadianskoi kompetentnosti uchniv pochatkovykh klasiv v umovakh stanovlennia novoi ukrainskoi shkoly. *Mizhvuzivskyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka*. 2022. V. 57. T. 2. S. 285–292.

14. Serhiienko N. V. Formuvannia hromadianskoi kompetentnosti uchniv na urokakh trudovoho navchannia i tekhnolohii. *Formuvannia hromadianskykh kompetentnosti fakhivtsia novoi heneratsii* : zbirnyk za materialamy Vseukr. naukovo-praktychnoi konferentsii, 15.05. Lysychansk, 2019. S. 120–123.

РОЗДІЛ 3 СПЕЦІАЛЬНА ОСВІТА

УДК 378.018.43

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2023.5.9>

Оксана БОГДАНОВА

старший викладач кафедри філології, перекладу та стратегічної комунікації, Національна академія Національної гвардії України, майдан Захисників України, 3, м. Харків, Україна, 61000

ORCID: 0000-0002-4609-7675

Бібліографічний опис статті: Богданова, О. (2023). Виявлення педагогічних умов формування компетентності спілкування іноземною мовою. *Acta Paedagogica Volyniensis*, 5, 57–61, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2023.5.9>

ВИЯВЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ СПІЛКУВАННЯ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ

Сприймання передбачає відображення у свідомості людини предметів і явищ навколишнього світу та їх взаємозв'язків, які можуть бути запропоновані у природній для себе формі, у вербальному викладі, з допомогою ілюстрування тощо і відповідно передбачати участь різних органів сприймання з боку того, хто навчається, – слухових, зорових тощо рецепторів. Наприклад, викладач у практиці навчання спілкування використовував міні-текст з малюнками-опорами. Крім того, ще одним прийманням у навчанні іноземній мові було читання коротких оповідань та коміксів, адже пригоди героїв історій у коміксах мотивуватимуть слухача до читання реплік персонажів, спонукатимуть його відтворювати репліки не тільки з правильною вимовою, але із відповідним інтонаційним оформленням. Цьому сприяло використання якісного аудіосупроводу, що впливав на розвиток фонематичного слуху та інтонаційно-вимовних навичок під час читання по ролях чи під час драматизації за зразком.

Другою педагогічною умовою ми розглянули формування компетентності викладачів щодо використання новітніх технологій в освітньому процесі з метою розвитку компетентності спілкування іноземною мовою.

Третьою педагогічною умовою є розвиток позитивної мотивації до спілкування іноземними мовами. Визначальним компонентом організації навчальної діяльності є мотивація. Будь-яка діяльність людини завжди зумовлена мотивом. Багато дослідників вважають, що мотивація навчальної діяльності існує як окремий вид мотивації. Під мотивацією до дистанційного навчання розуміємо пізнавальні інтереси, мотиви, пізнавальні потреби як усвідомлені спонуки навчання.

Важливість інформаційно-цифрової компетентності окреслено у Концепції нової української школи. Вона передбачає впевнене, а водночас критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій для створення, пошуку, оброблення, обміну інформацією на роботі, у публічному просторі та приватному спілкуванні, інформаційну і медіаграмотність, основи програмування, алгоритмічне мислення, роботу з базами даних, навички безпеки в Internet та кібербезпеці, розуміння етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо).

Розвиток компетентності спілкування іноземною мовою у здобувачів вищої освіти забезпечує їхній неперервний професійний розвиток з опанування цифрових технологій та інформаційної культури освітнього процесу для успішного вивчення іноземної мови.

Ключові слова: компетентність спілкування, інформаційно-цифрова компетентність, інформація, мотивація.

Oksana BOGDANOVA

Senior Lecturer at the Department of Philology, Translation and Strategic Communications, National Academy of the National Guard of Ukraine, Maidan Zakhysnykiv Ukrainy, 3, Kharkiv, Ukraine, 61000

ORCID: 0000-0002-4609-7675

To cite this article: Bohdanova, O. (2023). Vyiavlennia pedahohichnykh umov formuvannia kompetentnosti spilkuvannia inozemnoiu movoiu [Determining the pedagogical requirements for the formation of foreign language communication competence.]. *Acta Paedagogica Volyniensis*, 5, 57–61, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2023.5.9>

DETERMINING THE PEDAGOGICAL REQUIREMENTS FOR THE FORMATION OF FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATION COMPETENCE

Perception involves the reflection of objects and phenomena of the world around us and their interrelationships in the mind of a person, which can be presented in a natural form, in a verbal presentation, with the help of illustrations, etc. and, accordingly, involve the participation of various perceptual organs on the part of the learner – auditory, visual, etc. receptors. For example, the teacher used a mini-text with pictures as supports in teaching communication. In addition, reading short stories and comic books was another technique used in foreign language teaching, as the adventures of the characters in comic books motivate the learner to read the characters' lines and encourage them to reproduce the lines not only with correct pronunciation but also with appropriate intonation. This was facilitated by the use of high-quality audio accompaniment, which influenced the development of phonemic awareness and intonation and pronunciation skills during reading by roles or during dramatisation based on a model.

The second pedagogical condition was the formation of teachers' competence in the use of the latest technologies in the educational process in order to develop foreign language communication competence.

The third pedagogical condition is the development of positive motivation to communicate in foreign languages. Motivation is a crucial component of the organisation of learning activities. Any human activity is always motivated by a motive. Many researchers believe that motivation for learning activities exists as a separate type of motivation. By motivation for distance learning, we mean cognitive interests, motives, cognitive needs as conscious motivations for learning.

The importance of information and digital competence is outlined in the Concept of the New Ukrainian School. It involves the confident and at the same time critical use of information and communication technologies to create, search, process, exchange information at work, in public space and private communication, information and media literacy, programming basics, algorithmic thinking, database work, Internet and cybersecurity skills, understanding of the ethics of working with information (copyright, intellectual property, etc.)

The development of cadets' foreign language communication competence ensures their continuous professional development in mastering digital technologies and the information culture of the educational process for successful foreign language learning.

Key words: communication competence, information and digital competence, information, motivation.

Вступ. На основі аналізу проблем формування компетентності спілкування іноземною мовою у здобувачів вищої освіти було виявлено та описано педагогічні умови формування компетентності спілкування іноземною мовою: перша педагогічна умова – розробка та навчально-методичне забезпечення використання засобів формування компетентності спілкування іноземною мовою; друга педагогічна умова – формування компетентності викладачів щодо використання новітніх технологій в освітньому процесі з метою розвитку компетентності спілкування іноземною мовою; третя педагогічна умова – розвиток позитивної мотивації до спілкування іноземними мовами.

Основна частина. З метою створення моделі формування компетентності спілкування іноземною мовою у здобувачів вищої освіти ми розглянули такі педагогічні умови розвитку компетентності спілкування іноземною мовою, як: розробка та навчально-методичне забезпечення використання засобів формування компетентності спілкування іноземною мовою; формування компетентності викладачів щодо використання новітніх технологій в освітньому процесі з метою розвитку компетентності спіл-

кування іноземною мовою; розвиток позитивної мотивації здобувачів до спілкування іноземними мовами.

Розкриємо ці умови детальніше. Перша педагогічна умова – розробка та навчально-методичне забезпечення використання засобів формування компетентності спілкування іноземною мовою.

Ця педагогічна умова є першою для впровадження моделі навчання для формування компетентності спілкування іноземною мовою, оскільки навчання із використанням новітніх технологій відрізняється від лекційно-семінарської системи в аудиторіях, вимагає знання від викладачів особливостей процесу навчання, змін у звичному викладанні та підготовці до занять, проблем засвоєння мови під час використання новітніх технологій і можливих шляхів їх усунення. Саме на це і спрямована була ця зазначена педагогічна умова.

Так, на етапі сприймання нового матеріалу О. Вишневський (Vyshnevskiy, 2008, 568 p.) вважає, що сприймання передбачає відображення у свідомості людини предметів і явищ навколишнього світу та їх взаємозв'язків, які можуть бути запропоновані у природній для

себе формі, у вербальному викладі, з допомогою ілюстрування тощо і відповідно передбачати участь різних органів сприймання з боку того, хто навчається, – слухових, зорових тощо рецепторів. Наприклад, викладач у практиці навчання спілкування використовував мінітекст з малюнками-опорами. Науковець Д. Лук'яненко (Lukianenko, 2020, р. 31) радить, добираючи корисні посилання, враховувати специфіку сприйняття інформації сучасними здобувачами освіти (максимум візуалізації, короткі відео), а також якість контенту (яскравим прикладом такого ресурсу, який був використаний викладачем, є канал TED, де слухачі мали можливість слухати життєві історії та науково-популярну інформацію іноземною мовою із подальшим опрацюванням цих текстів).

Варто погодитися із думкою Т. Моторнюк (Motorniuk, 2013, р. 115), що мультимедійні програмні засоби дають змогу інтегрувати текст, графічну, анімаційну, відео- і звукову інформацію, а одночасне використання кількох каналів сприйняття навчальної інформації дає змогу підвищити рівень засвоєння навчального матеріалу.

Таким чином, можна зазначити, що впровадження новітніх технологій навчання в освітню діяльність значно урізноманітнює процес сприйняття інформації, і слухачі отримують можливість опанувати великий обсяг інформації з її подальшим аналізом, що значно розширює сприйняття матеріалу та мотиваційну основу навчальної діяльності.

Другою педагогічною умовою ми розглянули формування компетентності викладачів щодо використання новітніх технологій в освітньому процесі з метою розвитку компетентності спілкування іноземною мовою.

Важливість інформаційно-цифрової компетентності окреслено у Концепції нової української школи. Вона передбачає впевнене, а водночас критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій для створення, пошуку, обміну інформацією на роботі, у публічному просторі та приватному спілкуванні, інформаційну і медіаграмотність, основи програмування, алгоритмічне мислення, роботу з базами даних, навички безпеки в Internet та кібербезпеці, розуміння етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо) (8, 2016, р. 11).

З позиції моделі розвитку компетентності спілкування іноземною мовою у процесі навчання із використанням новітніх технологій викладачам потрібні: технології мультимедіа та електронні підручники із засобами навігації; навчально-методичне забезпечення навчальних дисциплін (ресурси мережі Internet, тематичні каталоги, пошукові системи, електронні каталоги та енциклопедії, освітні тематичні електронні видання); засоби комунікації; програмні продукти для тестування, для перевірки знань; платформи та ресурси для самоосвіти викладачів.

Отже, під час формування цифрової компетентності викладачів та їх готовності до використання цифрових технологій в освітньому процесі педагог має: освоїти знання й уміння у сфері застосування цифрових технологій; розвивати свої комунікативні здібності, які базуються на цифрових технологіях; уміти орієнтуватися в професійному цифровому середовищі; сприймати й аналізувати нову інформацію, здійснювати самоаналіз діяльності; створювати та корегувати власний цифровий осередок як частину глобальної освітньої мережі.

Розвиток компетентності спілкування іноземною мовою забезпечує їхній неперервний професійний розвиток з опанування цифрових технологій та інформаційної культури освітнього процесу для успішного вивчення іноземної мови.

Третьою педагогічною умовою є розвиток позитивної мотивації до спілкування іноземними мовами. Визначальним компонентом організації навчальної діяльності є мотивація (Aristova, 2015, 240 р.). Будь-яка діяльність людини завжди зумовлена мотивом. Під мотивацією до дистанційного навчання розуміємо пізнавальні інтереси, мотиви, пізнавальні потреби як усвідомлені спонуки навчання. Мотивація до формування мовної компетентності визначається низкою факторів: самою освітньою системою, закладом, де відбувається процес навчання; організацією навчального процесу; суб'єктивними особливостями того, хто навчається; суб'єктивними особливостями педагога і його ставленням до слухача; специфікою навчального предмета (Maslak, 2010, р. 20). У цьому контексті зазначимо, що стосовно нашої першої умови нас цікавить така організація формування компетентності спілкування іноземною мовою в навчальному закладі,

щоб інтерес до цього у курсантів не зникав, а постійно підтримувався протягом навчання. Цікавлять нас і мотиви вивчення мови курсантами, ставлення їх та викладачів до технологічних засобів навчання.

Ефективними для досягнення поставлених завдань можуть бути такі форми та методи активного навчання іноземним мовам.

1. Діалогізація (превалюють діалогічні форми взаємодії, педагогічне співробітництво).

2. Проблематизація (системне створення проблемних ситуацій, умов для самостійного визначення і постановки пізнавальних завдань слухачами).

3. Персоналізація (приділення уваги особистісному спілкуванню, створення сприятливих умов для партнерства); індивідуалізація і диференціація (урахування індивідуальних особливостей та інтересів слухачів, сприяння їх особистісному розвитку).

До нових тенденцій впливу новітніх технологій на освіту входять такі, як: переосмислення ролі педагогів – педагог має бути партнером у процесі навчання; зміщення до глибинного навчання; більш розвинене використання інформаційно-комунікаційних технологій; переосмислення системи й напрямів роботи закладу вищої освіти. У такому сенсі більш доцільною є сприяння як здатність викладачів і слухачів у якості тьютора підтримувати навчальний процес (Liutyi, 2020, pp. 35–51).

Окрім того, зазначено (Motorniuk, 2013, p. 115), що у навчанні із використанням новітніх технологій найстійкішою мотивацією є внутрішня, тобто мотивація усвідомленої дії, і вона відіграє головну роль. Особливу увагу звертають на мотивацію досягнення, яка реалізується в успішності освітньої діяльності слухачів, у прагненні до поставлених цілей і виявленні наполегливості. Студенти, орієнтовані на успіх, частіше досягають своїх цілей, і в умовах такого навчання особливо важливо хвалити слухачів, відзначати їхні досягнення й успіхи, навіть невеликі.

Обов'язковим етапом навчального процесу є надання й отримання зворотного зв'язку, незалежно від того, яку комунікаційну чи навчальну платформу вибрано для дистанційного навчання. Адже добрий зворотний зв'язок допомагає підтримати мотивацію слухача до вдосконалення

своєї роботи та докладання більших зусиль, що позитивно впливає на результати й успішність.

Учена Т. Бернвальдт (Bernvaldt, 2011, pp. 60–63). пропонує використовувати такі методи формування пізнавальних інтересів студентів.

1. Метод створення ситуації новизни навчального матеріалу. Відчуття збагачення знаннями спонукає студентів до самовдосконалення.

2. Метод опори на життєвий досвід. Викликає у студентів інтерес, бажання пізнати сутність спостережуваних явищ.

3. Метод емоційно-морального стимулювання. Передбачає введення у зміст навчання моральних ситуацій, що викликають у студентів моральні переживання, прикладів і фактів моральності людини.

4. Метод зацікавлення. Сприяє створенню ситуації зацікавленості змістом матеріалу, який емоційно збуджує, викликаючи позитивне ставлення до навчальної діяльності.

5. Метод емоційного сплеску та заохочення. Виявляється в емоційній підтримці, підбадьорюванні, заохоченні дій студентів за допомогою слова, жестів, міміки, створенні атмосфери відкритості, довіри.

Створення атмосфери, де наявне емоційне переживання, є іншим дієвим способом для формування внутрішніх мотивів. Створення емоційної атмосфери можна досягти або шляхом подолання незвичайних, парадоксальних або сенсаційних фактів, або завдяки використанню спеціальних методичних видів роботи на парах. Це можуть бути рольові ігри, ситуаційні вправи, роботи у парах (групах) тощо.

Висновки. Є багато різноманітних способів підвищення мотивації студентів до вивчення іноземної мови. Викладач має докласти багато зусиль для формування мотивації до навчання іноземній мові із використання новітніх технологій, створити таку атмосферу, за якої вивчення іноземної мови стане пізнавальним і професійним мотивом курсанта.

Визначаємо, що модель формування компетентності спілкування іноземною мовою у здобувачів вищої освіти за умов упровадження сформульованих нами педагогічних умов та використання новітніх технологій навчання, із поєднанням принципів, методів, форм та засобів навчання, суттєво підвищить рівень сформованості компетентності спілкування іноземною мовою.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Арістова Н. О. Формування мотивації вивчення іноземної мови у студентів вищих навчальних закладів : монографія. К. : ТОВ «ГЛІФМЕДІА», 2015. 240 с.
2. Бернвальдт Т. Формування мотивації навчальної діяльності майбутніх учителів в умовах сьогодення. *Рідна школа*. 2011. № 11. С. 60–63. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2011_11_17 (дата звернення 14.12.2022).
3. Вишневський О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. Вид. 3-тє, доопрац., допов. Київ, Знання, 2008. 568 с.
4. Лукьяненко Д. В. Рекомендації щодо організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти із застосуванням технологій дистанційного навчання для вчителів української мови і літератури. Організація освітнього процесу із застосуванням технологій дистанційного навчання у 2020/2021 навчальному році : метод. рек. / за заг. ред. В. І. Шуляра. ОШПО, 2020. С. 31.
5. Лютий В. М. Теоретичне обґрунтування сутності, значення і особливостей мовної компетентності офіцерів військових частин Національної гвардії України. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2020. № 5(336). С. 35–51.
6. Маслак Л. П. Педагогічні умови формування культурологічної компетентності майбутніх офіцерів радіоінженерних спеціальностей : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Житомирський державний університет імені Івана Франка. Житомир, 2010. 20 с.
7. Моторнюк Т. М. Інформаційно-комунікаційні технології у контексті навчання англійській мові студентів ВНЗ. *Сучасні підходи до навчання іноземної мови: шляхи інтеграції школи та ВНЗ* : матеріали III Міжнародної конференції, м. Харків, 12 квітня 2013 р. С. 115. URL: https://www.univer.kharkov.ua/images/redactor/news/2013-04-15/abstracts_conf_2013_april.pdf (дата звернення 14.12.2022).
8. Основи організації дистанційного навчання у системі неперервної освіти : метод. рек. / уклад. О. П. Муковіз. Умань : Жовтий О. О., 2016. 66 с.

REFERENCES:

1. Aristova N. O. (2015) Formuvannia motyvatsii vyvchennia inozemnoi movy u studentiv vyshchych navchalnykh zakladiv [Formation of motivation to learn a foreign language among university students] (PhD Thesis), Kyjiv : TOV «HLIFMEDIA», 240 p. (in Ukrainian).
2. Bernvaldt T. (2011) Formuvannia motyvatsii navchalnoi diialnosti maibutnykh uchyteliv v umovakh sohodennia [Formation of motivation of future teachers' learning activities in the current conditions.], vol. 11. pp. 60–63. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2011_11_17 (data zvernennia 14.11.2023). (in Ukrainian).
3. Vyshnevskiy O.I. (2008) Teoretychni osnovy suchasnoi ukrainskoi pedahohiky [Theoretical foundations of modern Ukrainian pedagogy.], vol. 3, Kyiv, Znannia, 568 p. (in Ukrainian).
4. Lukianenko D.V. (2020) Rekomendatsii shchodo orhanizatsii osvitnoho protsesu v zakladakh zahalnoi serednoi osvity iz zastosuvanniam tekhnolohii dystantsiinoho navchannia dlia vchyteliv ukrainskoi movy i literatury. Orhanizatsiia osvitnoho protsesu iz zastosuvanniam tekhnolohii dystantsiinoho navchannia u 2020/2021 navchalnomu rotsi [Recommendations on the organisation of the educational process in general secondary education institutions using distance learning technologies for teachers of Ukrainian language and literature. Organisation of the educational process using distance learning technologies in the 2020/2021 academic year] : metod. rek. / za zah. red. V.I. Shuliara. OIPPO, p. 31. (in Ukrainian).
5. Liutyi V.M. (2020) Teoretychne obgruntuvannia sutnosti, znachennia i osoblyvostei movnoi kompetentnosti ofitseriv viiskovykh chastyn Natsionalnoi hvardii Ukrainy [Theoretical substantiation of the essence, significance and peculiarities of language competence of officers of military units of the National Guard of Ukraine.]. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka* [Bulletin of Luhansk Taras Shevchenko National University.]. *Pedahohichni nauky*, vol. 5 (336). pp. 35–51. (in Ukrainian).
6. Maslak L. P. (2010) *Pedagoghichni umovy formuvannja kuljturologhichnoji kompetentnosti majbutnykh oficeriv radioinzhenernykh specialjnostej* [Pedagogical conditions for the formation of cultural competence of future officers of radio engineering specialties] (PhD Thesis). Zhytomyr: Zhytomyrsjkyj derzhavnyj universytet imeni Ivana Franka, 20 p. (in Ukrainian).
7. Motorniuk T.M. (2013) Informatsiino-komunikatsiini tekhnolohii u konteksti navchannia anhliiskii movi studentiv VNZ [Information and communication technologies in the context of teaching English to university students.]. *Suchasni pidkhody do navchannia inozemnoi movy: shliakhy intehratsii shkoly ta VNZ* [Modern approaches to foreign language teaching: ways to integrate schools and universities]: materialy III Mizhnarodnoi konferentsii, m. Kharkiv, 12 kvitnia p. 115. (in Ukrainian). URL: https://www.univer.kharkov.ua/images/redactor/news/2013-04-15/abstracts_conf_2013_april.pdf (data zvernennia 14.12.2022). (in Ukrainian).
8. *Osnovy orhanizatsii dystantsiinoho navchannia u systemi nepererвної osvity* (2016) [Basics of organising distance learning in the system of continuing education] metod. rek. / uklad. O.P. Mukoviz. Uman : Zhovtyi O. O., 66 p. (in Ukrainian).

УДК 378.1:61

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2023.5.10>

Юлія ФЕДОРЧЕНКО

доктор філософії, асистент кафедри патофізіології, Івано-Франківський національний медичний університет, вул. Галицька, 2, м. Івано-Франківськ, Україна, 76000

ORCID: 0000-0002-5042-1191

Бібліографічний опис статті: Федорченко, Ю. (2023). Особливості командного та проблемно-орієнтованого навчання у підвищенні якості вищої медичної освіти. *Acta Paedagogica Volynienses*, 5, 62–66, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2023.5.9>

ОСОБЛИВОСТІ КОМАНДНОГО ТА ПРОБЛЕМНО-ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ У ПІДВИЩЕННІ ЯКОСТІ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ

Традиційні методи навчання переважно характеризуються активною участю викладача та пасивною участю студента, який отримує знання. Дані підходи є важливими, проте не можуть використовуватись, як єдині методи, оскільки за даним форматом, теоретичні знання не можуть бути добре інтегровані з клінічними знаннями. Більш того, в наведених умовах, здобувачі вищої медичної освіти мають мало можливостей для розвитку клінічного мислення та здатності практичного вирішення проблем.

Модель командного навчання вважається ефективним методом надання освітніх послуг, що значно сприяє академічній успішності, збільшує комунікативність здобувачами між собою та покращує навички клінічного мислення. Вказаний метод залучає, мотивує та загалом збільшує ступінь задоволення навчальним процесом у студентів у порівнянні з традиційним навчанням. Особливістю функціональних характеристики даного підходу є те, що здобувачі освіти є головними дійовими особами, які дискутують між собою під керівництвом викладачів та наставників. Варто зазначити, що результати багатьох проведених досліджень продемонстрували, що командне навчання характеризувалося високою оцінкою та ступенем задоволеності з боку здобувачів освіти.

Проблемно-орієнтоване навчання – це визначальний педагогічний підхід, який включає в собі використання клінічних ситуацій для навчання студентів навичкам вирішення ключових практичних проблем та отримання знань про теоретичну та клінічну медицину.

Поєднання моделі проблемно-орієнтованого навчання разом з традиційними методами може покращити здатність здобувачів вищої медичної освіти вчитися та вдосконалюватися самостійно, а також аналізувати та вирішувати практичні проблемні аспекти.

Тому, система освіти у сфері охорони здоров'я повинна бути спрямована на використання таких методів навчання, які перш за все адаптовані під студента та які дозволяють йому розвинути навички для досягнення своїх професійних цілей у майбутньому.

Ключові слова: навчання, медична освіта, методи навчання.

Yuliya FEDORCHENKO

Doctor of Philosophy (PhD), Assistant Professor at the Department of Pathophysiology, Ivano-Frankivsk National Medical University, Halytska str., 2, Ivano-Frankivsk, Ukraine 76000

ORCID: 0000-0002-5042-1191

To cite this article: Fedorchenko, Yu. (2023). Osoblyvosti komandnoho ta problemno-orientovanoho navchannia u pidvyshchenni yakosti vyshchoi medychnoi osvity [Features of team-based and problem-based learning in improving the quality of higher medical education]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 5, 62–66, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2023.5.9>

FEATURES OF TEAM-BASED AND PROBLEM-BASED LEARNING IN IMPROVING THE QUALITY OF HIGHER MEDICAL EDUCATION

Traditional teaching methods are mainly characterized by the active participation of the teacher and the passive participation of the student who receives knowledge. These approaches are important but cannot be used as the only methods because, in this format, theoretical knowledge cannot be integrated well with clinical knowledge. Furthermore, under these conditions, students of higher medical education have few opportunities to develop clinical thinking and the ability to solve practical problems.

The team-based learning model is considered to be an effective method of providing educational services, which significantly contributes to academic success, increases communication between students and improves clinical thinking skills. This method attracts, motivates and generally increases the degree of satisfaction with the educational process among students compared to traditional education. A feature of the functional characteristics of this approach is that students are the main characters, who discuss among themselves, under the guidance of teachers and mentors. It is worth noting that the results of many conducted studies demonstrated that team-based learning was characterized by a high rating and degree of satisfaction by the students.

The problem-based learning is a defined pedagogical approach that includes clinical situations to teach students skills to solve key practical problems and gain knowledge about theoretical and clinical medicine.

Combining a problem-based learning model with traditional methods can improve the ability of students of higher medical education to learn and improve independently, as well as to analyze and solve practical problem aspects.

Therefore, the system of education in the field of health care should be aimed at using learning methods that are first of all adapted to the student and allow him to develop skills to achieve his professional goals in the future.

Key words: training, medical education, teaching methods.

Актуальність проблеми. Основний принцип сучасної медичної освіти – це розвиток комплексу необхідних навичок, таких як здатність вирішувати проблеми, наявність критичного мислення, вміння співпрацювати у професійних організаціях (Joshi, 2022). Відповідно до вимог, доцільним та актуальним є створення такого освітнього середовища, де б поєднувалось теоретичне навчання з практичним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Одним із вагомих аспектів викладання в медичній освіті є застосування різних форм та методів навчання, що сприяють успішним результатам навчальної діяльності.

Давньою та традиційною формою освітнього процесу є лекційне навчання. Проте, вважається, що дана методика більш орієнтована на викладача, а участь студента є пасивною. Проблемним аспектом є те, що, коли викладач хоче залучити студентів до певної дискусії, наявність, часто, великої кількості здобувачів перешкоджає практичній реалізації цього плану (Carrasco, 2019). Традиційні моделі не можуть задовольнити потреби медичної освіти сьогодення, тому впровадження новітніх методів навчання має значну перспективу вдосконалення навчального процесу (Ozgonul, 2019; Tadesse, 2022).

Саме тому метою даного дослідження було вивчення актуальних даних щодо використання командного та проблемно-орієнтованого навчання у підвищенні якості освіти у здобувачів вищої медичної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для майбутніх фахівців у сфері охорони здоров'я надзвичайно важливим є не тільки вміти аналізувати та застосовувати набуті знання та навички, але й також співпрацювати у професійних командах для можливої реалізації ефективної медичної допомоги. Тому, в останні роки, все

більшої популярності набирає впровадження, так-званого, командного навчання – Team-based learning (TBL) у навчальний процес вищих навчальних закладів (Carrasco, 2019).

Історія даного методу навчання TBL бере свій початок ще в 1970 році, коли різко збільшилась кількість студентів-медиків у закладах вищої освіти. У даний період у викладача Ларрі Майклсена виникла чудова ідея розділити всіх здобувачів освіти на невеличкі угруповання, з менш ніж десятьма студентами, для підвищення ефективності навчального процесу (Joshi, 2022).

Загалом Ларрі Майклсен понад 20 років працював над винайденням техніки навчання для здобувачів освіти, яка найкраще б підвищувала якість та розвивала критичне мислення (Rajati, 2018).

Навчання методом TBL, включає підготовку перед заняттям, індивідуальний тест на підтвердження готовності (IRAT), тест на підтвердження командної готовності (TRAT), зворотній зв'язок та способи вирішення проблем (Joshi, 2022).

На відміну від традиційної дидактичної моделі, де викладач займає центральну позицію, а студенти є пасивними слухачами заняття, здобувачі освіти при TBL беруть активну участь у навчальному процесі та обговоренні. Здобувачі освіти, як правило, працюють у створених групах, з метою вирішення проблеми через взаємодію зі своїми однолітками (Joshi, 2022).

Навчання за даною методикою показало свою ефективність шляхом включення інтерактивності, що власне і допомогло досягнути вищого рівня когнітивного навчання. Крім того, даний підхід є економічно вигідний, оскільки його можна застосовувати для обговорення багатьох тем (Rajati, 2018).

Варто зазначити, що даний спосіб навчання значно мотивує студентів, заохочує здобувачів до

застосування матеріалів, що ґрунтуються на знаннях, розвиває навички розв'язання проблем та здатність ефективно інтегрувати їх на практиці (Joshi, 2022).

Результати недавнього систематичного огляду продемонстрували, що даний вид навчання є прагматичним і кращим навчальним підходом серед майбутніх медичних працівників. Даний метод призводить до кращих академічних, клінічних і комунікаційних результатів (Ozgonul 2019; Joshi, 2022). До прикладу, одне з досліджень продемонструвало, що навчання з використанням дидактичних лекцій та навчання за допомогою обговорень випадків, показало середній бал 63,9 для здобувачів освіти. Натомість, ті самі теми, освоєні методом TBL показали середній бал 71,4% ($p < 0,001$) (Joshi, 2022).

У порівнянні з традиційним методом навчання, дана модель подає роль викладача як провідника та порадики. Успіх навчання при TBL полягає в тому, що більше значення надається участі та прояві ініціативи з боку студентів у навчальному процесі (Zeng, 2017).

Результати проведених досліджень також продемонстрували, що навчання TBL характеризувалося високою оцінкою та задоволеністю з боку здобувачів освіти. Даний освітній підхід покращив інтерес до навчання та організацію самостійного навчання здобувачами, що призвело до кращого засвоєння знань та значно покращило успішність короткотермінових тестів у порівнянні з навчанням шляхом відвідування лекцій. Студенти відмітили, що TBL покращив здатність вирішувати проблеми та розвивати навички командної роботи. Аудиторна сесія тестування в TBL була одним із факторів сприяння самонавчання здобувачами. Крім того, командна робота всередині групи і конкуренція між групами спонукали студентів активно брати участь у навчанні, робити особистий внесок і ділитися персональною інформацією, що підвищувало академічну успішність у кожній з груп (Zeng, 2017).

Заслуговує уваги той факт, що викладання методом TBL може бути одним із результативних способів викладання для великих груп здобувачів освіти і може розглядатися як ефективне вирішення проблеми нестачі викладацького персоналу у сфері вищої освіти. Також підхід TBL демонструє високу продуктивність навчального процесу одразу після проведеного практичного семінарського заняття.

Підсумовуючи, навчання TBL є рушійним важелем у сфері освіти, який варто популяризувати у більшості вищих навчальних закладах.

Зазвичай фактори, що впливають на здоров'я людини є складними та багатокомпонентними, а вирішення комплексних медичних завдань є першочерговою потребою сучасної медичної системи. Здобувачі освіти, які навчаються за спеціальністю «Медицина», стикаються з переходом від теоретичної до клінічної медицини, з наступним переходом від ролі студента до ролі лікаря-інтерна. Ріст та прогрес в сфері медицини потребує навиків логічного мислення та індивідуального вміння до аналізу та вирішення різноманітних медичних завдань. Традиційне викладання є ефективним методом передачі теоретичних знань, але воно має вагомні недоліки, такі як неможливість практичного застосування знань у реальних умовах (Zhan, 2023).

Все більшої доцільності набуває застосування іншого методу навчання – проблемно-орієнтованого навчання (PBL), де підкреслюється ініціатива та самостійне вирішення проблем студентами, тоді як викладачі виступають у ролі фасилітаторів та координаторів у навчальному процесі.

Метод PBL є одним з найбільш новітніх навчальних підходів у медичних вузах. Навчання за даною методикою призвело до збільшення критичного мислення студентами, генерування ідей та отримання знання та навичок, необхідних для того, щоб стати хорошим медичним фахівцем. Проведені дослідження показали, що середній бал іспиту був вищим у групі PBL порівняно з контрольною групою дослідження. Студенти віддавали перевагу даному методу навчання перед лекційним через підвищення рівня мотивації, вищу якість освіти, збереження знань, привабливість заняття та практичне використання набутих вмінь (Zhan, 2023).

Освітній підхід PBL є гнучким, може бути модифікований у відповідності до рівня компетентності студента, розвиває вміння аналізувати та вирішувати проблеми, а також сприяє кращому розумінню теми (Zhan, 2023).

Варто зазначити, що інтеграція PBL з традиційними методами, такими як лекційне навчання, у додипломній вищій медичній освіті, може ефективно інтегрувати різні предмети та покращити здатність студентів вчитися самостійно, розуміти тему, а також піднімати, аналізувати та вирішувати проблеми (Zhan, 2023).

Даний вид навчання знайшов широке застосування у багатьох вищих навчальних закладах по всьому світу, завдяки наявності очевидних переваг, таких як покращення здібностей розв'язувати практичні проблеми, розвиток комунікативних навичок, а також сприяння розвитку відповідальності за власний процес навчання (Tadesse, 2022).

Педагогічний підхід PBL – це визначальний навчальний метод, який включає в собі використання клінічних ситуацій для навчання студентів навичкам вирішення ключових проблем та отримання знань про фундаментальну та клінічну науку (Tadesse, 2022).

На сьогоднішній день, активне залучення здобувачів до навчального процесу є одним із ключових показників якості освітнього процесу (Zeng, 2017). Одне із проведених досліджень показало, що фактори, пов'язані з академічною задоволеністю студентів шляхом навчання PBL включали рівень стресу, якість викладання, стосунки з одногрупниками, зміст навчального курсу та доступність технологічних засобів (Tadesse, 2022).

Результати проведених досліджень також показали, що студенти з підходом PBL, які не зазнавали стресу під час навчального процесу, мали вдвічі більше шансів бути задоволеними своїм навчанням, ніж студенти, які мали цей негативний досвід. Ще одним фактором, який мав значний вплив на академічну задоволеність

студентів університету було якість викладання. Згідно з результатами цього опитування, студенти PBL, які не були задоволені якістю викладання, мали меншу ймовірність бути академічно задоволеними, ніж студенти, які були задоволені якістю викладання. Також проблемно-орієнтовані студенти, які не були задоволені стосунками зі своїми одногрупниками, мали меншу ймовірність бути задоволеними в навчанні, ніж їхні колеги (Tadesse, 2022).

Значний розвиток медичних технологій також має значний вплив на задоволенню студентів у вищих навчальних закладах. Результати наукового дослідження продемонстрували, що студенти за методом PBL, які не були задоволені доступністю технологічних засобів, мали меншу ймовірність бути академічно задоволеними, ніж ті, хто був задоволений. Це може бути пов'язано з тим, що метод навчання PBL за своєю природою здебільшого залежить від доступності технології, тому всі студенти повинні мати доступ до мережі-Інтернет (Tadesse, 2022).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Тому, система освіти у сфері охорони здоров'я повинна бути спрямована на використання таких методів навчання, які перш за все адаптовані під здобувачів освіти та які дозволяють розвинути навички для досягнення професійних цілей у майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Carrasco, G. A., Behling, K. C., & Lopez, O. J. (2019). Implementation of Team-Based Learning: a Tale of Two New Medical Schools. *Medical science educator*, 29(4), 1201–1210.
2. Joshi, T., Budhathoki, P., Adhikari, A., Poudel, A., Raut, S., & Shrestha, D. B. (2022). Team-Based Learning Among Health Care Professionals: A Systematic Review. *Cureus*, 14(1), e21252.
3. Ozgonul, L., & Alimoglu, M. K. (2019). Comparison of lecture and team-based learning in medical ethics education. *Nursing ethics*, 26(3), 903–913.
4. Rajati, F., Sharifirad, G., Babakhani, M., & Mohebi, S. (2018). The effect of team-based learning on public health students' educational outcomes. *Journal of education and health promotion*, 7, 140.
5. Tadesse, S. G., Tadesse, D. G., & Dagnaw, E. H. (2022). Problem based learning approach increases the academic satisfaction of health science students in Ethiopian universities: a comparative cross sectional study. *BMC medical education*, 22(1), 334.
6. Zeng, R., Xiang, L. R., Zeng, J., & Zuo, C. (2017). Applying team-based learning of diagnostics for undergraduate students: assessing teaching effectiveness by a randomized controlled trial study. *Advances in medical education and practice*, 8, 211–218.
7. Zhan, H. Q., Zhang, X. X., Qin, R., Fei, J., Dong, G. Y., & Hao, J. H. (2023). Application of integrated problem-based learning combined with lecture-based classroom teaching in undergraduate medical education: An effective teaching model in a Medical School in China. *Medicine*, 102(34), e34792.

REFERENCES:

1. Carrasco, G. A., Behling, K. C., & Lopez, O. J. (2019). Implementation of Team-Based Learning: a Tale of Two New Medical Schools. *Medical science educator*, 29(4), 1201–1210.
2. Joshi, T., Budhathoki, P., Adhikari, A., Poudel, A., Raut, S., & Shrestha, D. B. (2022). Team-Based Learning Among Health Care Professionals: A Systematic Review. *Cureus*, 14(1), e21252.

3. Ozgonul, L., & Alimoglu, M. K. (2019). Comparison of lecture and team-based learning in medical ethics education. *Nursing ethics*, 26(3), 903–913.
4. Rajati, F., Sharifirad, G., Babakhani, M., & Mohebi, S. (2018). The effect of team-based learning on public health students' educational outcomes. *Journal of education and health promotion*, 7, 140.
5. Tadesse, S. G., Tadesse, D. G., & Dagnaw, E. H. (2022). Problem based learning approach increases the academic satisfaction of health science students in Ethiopian universities: a comparative cross sectional study. *BMC medical education*, 22(1), 334.
6. Zeng, R., Xiang, L. R., Zeng, J., & Zuo, C. (2017). Applying team-based learning of diagnostics for undergraduate students: assessing teaching effectiveness by a randomized controlled trial study. *Advances in medical education and practice*, 8, 211–218.
7. Zhan, H. Q., Zhang, X. X., Qin, R., Fei, J., Dong, G. Y., & Hao, J. H. (2023). Application of integrated problem-based learning combined with lecture-based classroom teaching in undergraduate medical education: An effective teaching model in a Medical School in China. *Medicine*, 102(34), e34792.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1

ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

Оксана ВІЛЬХОВА, Юлія ПАВЛЕНКО

ПРОБЛЕМА НАСТУПНОСТІ У ЗМІСТІ НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ
МІЖ ЗДО І ПОЧАТКОВОЮ ШКОЛОЮ.....3

Олександра ЄМЧИК

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ
З ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАДАЧ.....10

Ірина МЕЛЬНИК, Людмила ВОЛОХ

СКЛАДОВІ КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ МАЙБУТНОГО ПЕДАГОГА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....15

РОЗДІЛ 2

ПОЧАТКОВА ОСВІТА

Тетяна ГОЛІНСЬКА

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ
ПІД ЧАС ЗАНЯТЬ «ДИЗАЙН І ТЕХНОЛОГІЇ» З ЛІПЛЕННЯ.....22

Liudmyla GUSAK, Kateryna HONCHAR, Tetiana VOROBIOVA

LINGUODIDACTIC FRAMEWORK OF ASSOCIATIVE TEACHING FOREIGN LANGUAGES
TO STUDENTS OF PRIMARY EDUCATION.....28

Петро КУХАРЧУК, Лілія КОВРІГІНА

ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ
ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА37

Альона РОМАНЮК, Віктор РОМАНЮК, Тетяна ШЕВЧУК,

Людмила АПОНЧУК, Катерина ПУЛАТОВА
ОСОБЛИВОСТІ М'ЯЗОВОЇ СИСТЕМИ У ДІТЕЙ
МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З РІЗНИМ РІВНЕМ ФІЗИЧНОГО ЗДОРОВ'Я.....43

Галина РУСИН, Валентина ВІТЮК, Наталія СОНЯК, Марія ГУЦУЛЯК

РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
У ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ.....50

РОЗДІЛ 3

СПЕЦІАЛЬНА ОСВІТА

Оксана БОГДАНОВА

ВИЯВЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ СПІЛКУВАННЯ
ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ.....57

Юлія ФЕДОРЧЕНКО

ОСОБЛИВОСТІ КОМАНДНОГО ТА ПРОБЛЕМНО-ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ
У ПІДВИЩЕННІ ЯКОСТІ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ.....62

CONTENTS

SECTION 1 PRE-SCHOOL EDUCATION

Oksana VILKHOVA, Yuliia PAVLENKO

THE PROBLEM OF SEQUENCE IN THE CONTENT OF TEACHING MATHEMATICS
BETWEEN PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS
AND PRIMARY SCHOOL..... 3

Oleksandra YEMCHYK

FORMATION OF THE CREATIVE COMPETENCE OF THE FUTURE SPECIALIST
IN PRE-SCHOOL EDUCATION BY MEANS OF PEDAGOGICAL TASKS..... 10

Iryna MELNYK, Lyudmila VOLOKH

COMPONENTS OF THE COMPETITIVENESS OF THE FUTURE TEACHER
OF PRESCHOOL EDUCATION.....15

SECTION 2 PRIMARY EDUCATION

Tatiana HOLINSKA

DEVELOPMENT OF THE PRODUCTIVE ACTIVITY OF PRIMARY EDUCATION STUDENTS
DURING THE “DESIGN AND TECHNOLOGY” CLASS OF SCULPTING..... 22

Liudmyla GUSAK, Kateryna HONCHAR, Tetiana VOROBIOVA

LINGUODIDACTIC FRAMEWORK OF ASSOCIATIVE TEACHING FOREIGN LANGUAGES
TO STUDENTS OF PRIMARY EDUCATION..... 28

Petro KUKHARCHUK, Lilia KOVRIHINA

THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL
AS A PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL PROBLEM.....37

Alona ROMANIUK, Viktor ROMANIUK, Tetyana SHEVCHUK,

Liudmyla APONCHUK, Kateryna PULATOVA

CHARACTERISTICS OF THE MUSCULAR SYSTEM IN PRIMARY SCHOOL CHILDREN
WITH DIFFERENT LEVELS OF PHYSICAL HEALTH.....43

Halyna RUSYN, Valentyna VITIUK, Natalia SONIAK, Maria HUTSULYAK

THE DEVELOPMENT OF CIVIC COMPETENCE
OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL.....50

SECTION 3 SPECIAL EDUCATION

Oksana BOGDANOVA

DETERMINING THE PEDAGOGICAL REQUIREMENTS
FOR THE FORMATION OF FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATION COMPETENCE..... 57

Yuliya FEDORCHENKO

FEATURES OF TEAM-BASED AND PROBLEM-BASED LEARNING
IN IMPROVING THE QUALITY OF HIGHER MEDICAL EDUCATION..... 62

НОТАТКИ

ACTA PAEDAGOGICA VOLYNIENSES

Випуск 5

Коректура • Ирина Миколаївна Чудеснова

Комп'ютерна верстка • Алла Олександрівна Марєєва

Формат 60x84/8. Гарнітура Times New Roman.

Папір офсет. Цифровий друк. Ум.-друк. арк. 8,14. Замов. № 0224/104. Наклад 300 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»

65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1

Телефон +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08

E-mail: mailbox@helvetica.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 7623 від 22.06.2022 р.